

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GEZİCİ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ VE SOSYAL HİZMET
İHTİYACI: ADIYAMAN İL ÖRNEĞİ**

Rumeysa ATA

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN

İSTANBUL-2020

T.C
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GEZİCİ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ VE SOSYAL HİZMET
İHTİYACI: ADIYAMAN İL ÖRNEĞİ**

Rumeysa ATA

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN

İSTANBUL-2020

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Program : Sosyal Hizmet
Öğrenci No : 174205077
Öğrenci Adı Soyadı : Rumeysa ATA

“Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri ve Sosyal Hizmet İhtiyacı: Adıyaman İl Örneği” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 10.01.2020 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Doç. Dr. İsmail BARIŞ
(Üsküdar Üniversitesi)

İmza

Danışman : Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN
(Sakarya Üniversitesi)

İmza

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir YELER
(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

GEZİCİ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ VE SOSYAL HİZMET İHTİYACI: ADİYAMAN İL ÖRNEĞİ

Bu araştırma Adıyaman ilinde ikamet edip, başka illere çalışmaya giden mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunları, sosyal hizmet ihtiyaçlarını ve çözüm önerilerini derinlemesine incelemekte ve betimlemektedir. Bu çalışmanın amacı, mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını ana başlıklar altında toplayarak bu sorunlara sosyal hizmet çerçevesinde uygulanabilir çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır. Yapılan araştırma, sosyal hizmet bilim dalında mevsimlik tarım işçilerine yönelik çalışmaların çok az olması yönünden önem taşımaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını ve önerilerini incelemek için nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan Adıyaman ilinde ikamet eden mevsimlik tarım işçilerinin seçimi, amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme tekniği ile yapılmış olup; çalışma grubunu 2019 yılı 20 mevsimlik tarım işçisi oluşturmaktadır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmış ve ses kayıt cihazı ve not alma ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre mevsimlik tarım işçiliğinde yaşanan en büyük sorun, işçilerin çalışma şartlarının gerekli düzenlemelerle korunmamasıdır. Bu problemle birlikte mevsimlik tarım işinde çalışan kişiler emek sömürsüne maruz kalmıştır. Ayrıca gerek çalışma alanına giderken kullandıkları ulaşım şekilleri gerekse çalışma alanındaki yetersiz ve sağlıksız koşullar mevsimlik tarım işçileri için sorun oluşturmuştur. Araştırma bulgularında ortaya çıkan önemli noktalardan biri de mevsimlik tarım işçilerinin kayıt dışı olarak çalıştıkları, gerekli sosyal güvenlik kayıtlarının ve sağlık güvencelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Belirlenen sorunların yanı sıra mevsimlik tarım işçilerine yönelik mikro, mezo ve makro düzeyde sosyal hizmet uygulamalarının olmadığı saptanmıştır. Bu bağlamda yapılması gereken öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik Göç, Mevsimlik Tarım, Mevsimlik Tarım İşçisi, Sosyal Hizmet İhtiyacı

ABSTRACT

SEASONAL AGRICULTURAL LABORERS AND THE NEED OF SOCIAL SERVICE: SAMPLE OF THE CITY OF ADIYAMAN

This research probes the problems and welfare needs of seasonal laborers who reside in the city of Adiyaman but temporary migrates to other cities to work as well as it also comes up with solution offers. The aim of this research is to categorize the problems of seasonal workers in sub-categories and try to come up with applicable solutions within the frame of social service. Said research is of capital importance due to the lack of research in this specific area.

Interview technique has been used to gather data for this research and the selection of these seasonal laborers who reside in Adiyaman who make up of this working group which consists 20 seasonal workers as of 2019, has been made via purposeful criterion sampling method which is one of the sampling methods. In the research semi-structured interview forms have been used and these interviews were taken into the record via voice memos or note-taking. Interviews have been analyzed with the descriptive analysis method.

The result of this research indicates that the biggest problem of seasonal agricultural laboring is the lack of regulations that are supposed to protect the working conditions of laborers, with this problem laborers, have been the victim of labor exploitation. Furthermore, the means of transportation for workers as well as the insufficient and unhealthy conditions of their workplace have been a major problem for workers. One of the most important findings of the research also confirms that seasonal laborers work informally and don't have social security. Alongside these problems it was also confirmed that there hasn't been provided any social service for seasonal laborers at micro, meso and macro level. In this context necessary course of action and suggestions have been presented.

Key Words: Seasonal Migration, Seasonal Agricultural, Seasonal Agricultural Worker, The Need of Social Service

TEŞEKKÜR

“Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri ve Sosyal Hizmet İhtiyacı: Adıyaman İl Örneği” yüksek lisans tezimin hazırlanma sürecinde edindiğim bilgi birikimleri çeşitli zorlukları da beraberinde getirdi. Tez konusunun belirlenmesi, literatür çalışmaları, saha çalışmaları ve edinilen gözlemlerde deneyimlediğim bu zorluklar da yanımda olan ailem, kıymetli hocalarım ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bana olan emek ve haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anneme ve maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen babama; bana inancını bir an olsun yitirmeyen canım eşim Ömer Ünal ve biricik kardeşime, çalışma sürecinde yaşadığım zorluklarda destek ve önerilerini hiç esirgemeyen tez danışmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Hasan Hüseyin Taylan’a, son olarak da tez yazım sürecinde yardımlarını ve desteklerini eksik etmeyen arkadaşlarım Deniz Orman ve Sibel Uysal’a katkıları için teşekkürlerimi sunarım.

01.01.2020

Rumeysa ATA

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

01.01.2020

Rumeysa ATA

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN FORMU	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	viii
GRAFİKLER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Göç Kavramı	5
2.1.1. Göçün Nedenleri.....	6
2.1.2. Göçün Tarihi.....	8
2.1.3. Türkiye’de Göçün Tarihi	8
2.1.4. Göç Türleri	10
2.1.4.1. Dış Göç.....	10
2.1.4.2. İç Göç	12
2.1.4.2.1. Sürekli Göçler.....	13
2.1.4.2.2. Zorunlu Göç.....	14
2.1.4.2.3. Emek Göçü	14
2.1.4.2.4 Mevsimlik Göç	14
2.2. Mevsimlik Tarım İşçiliği Kavramı	15
2.2.1. Tarım İşçiliği	15
2.2.1.1. Kalıcı (Yerleşik) Tarım İşçiliği	16
2.2.1.2. Gezici (Göçebe) Tarım İşçiliği	16
2.2.1.3. Sürekli Tarım İşçiliği.....	17
2.2.1.4. Mevsimlik (Geçici) Tarım İşçiliği	17
2.2.2. Mevsimlik Tarım İşi ve Mevsimlik Tarım İşçiliği	18
2.2.2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedenleri	20
2.2.2.2. Mevsimlik Tarım İşinde Çalışma Şekli	21

2.2.2.3. Mevsimlik İşin Önemi	23
2.2.3. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştıkları Temel Sorunlar	25
2.2.3.1. Ulaşım Sorunu	26
2.2.3.2. Barınma Sorunu	26
2.2.3.3. Beslenme Sorunu	27
2.2.3.4. Çalışma Koşullarıyla İlgili Sorunlar	28
2.2.3.5. Sağlık Sorunları	28
2.2.3.6. Eğitim Sorunları	29
2.2.3.7. Çocuk İşçiliği Sorunu	29
2.2.3.8. Aldıkları Ücretler ve Bununla İlgili Yaşadıkları Sorunlar	30
2.2.3.9. Sosyal Dışlanma Sorunu	31
2.2.3.10. Örgütlenme Sorunu	33
2.2.4. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihsel Süreci	34
2.2.5. Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliğine Yönelik Yasal Düzenlemeler	36
2.2.6. Mevsimlik Tarım İşçileri ve Sosyal Hizmet	40
2.2.6.1. Sosyal Hizmet Tanımı	40
2.2.6.2. Mikro, Mezzo ve Makro Düzeyde Uygulama	40
2.2.6.3. Sistem Yaklaşımı	42
3. GEREÇ VE YÖNTEM	43
3.1. Araştırma Modeli	43
3.2. Araştırma Soruları	43
3.3. Çalışma Grubu	44
3.4. Veri Toplama Araçları	44
3.5. Verilerin Toplanma Süreci ve Analiz Tekniği	45
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	45
4. BULGULAR	46
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	46
4.2. Ulaşım ve Barınmaya Yönelik Bulgular	47
4.3. Sağlık ve Eğitime Yönelik Bulgular	50
4.4. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvence Durumuna Yönelik Bulgular	52
4.5. Çalışma Süresi, Koşulları ve Ücretine Yönelik Bulgular	54
4.6. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Yardım Alma Durumlarına Yönelik Bulgular	57

4.7. Yerel Halk ile Olan İlişkiler ve Dışlanmaya Yönelik Bulgular	59
4.8. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Örgütlenme Tutumlarına Yönelik Bulgular	61
4.9. Yasalar Karşısında Durumları ve Beklentilerine Yönelik Bulgular	62
4.10. Genel Değerlendirme.....	63
5. TARTIŞMA.....	67
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	70
7. KAYNAKLAR.....	76
EKLER	81
Ek 1. Veri Toplama Aracı	81
Ek 2. Özgeçmiş Raporu.....	84

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Göç Etme Nedenine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı	7
Tablo 2: 1975-2000 Yılları arasında Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus.....	13
Tablo 3: 2019 Yılı İlk 6 Ayı İstihdam Edilenlerin İktisadi Faaliyet Kolları ve Dağılımı	24
Tablo 4: Mevsimlik Tarım İşçilerin Sosyo-Demografik Özellikleri	46
Tablo 5: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Aldıkları Ücretler	55

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 1: METİP Bileşenlerinin Maliyetlerinin Toplam Proje Bütçesi İçindeki Oranı (%) (2010 -2013 Yılları)	39
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

MTİ	: Mevsimlik Tarım İşçiliği/İşçileri
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
ILO	: International Labour Organisation (Uluslararası Çalışma Örgütü)
TDK	: Türk Dil Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
GDA	: Güney Doğu Anadolu
DA	: Doğu Anadolu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
METİDER	: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Derneği
AMİD	: Adıyaman Mevsimlik Tarım İşçileri Derneği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

1. GİRİŞ

Toprağa dayalı üretimin olduğu toplumlarda çoğu zaman zorunlu nedenlerden dolayı yer değiştirme hareketi görülmektedir. Kırsal alandaki tarım alanlarının yetersizliği, kentin cazipliği küçük toprak sahiplerini, topraksız köylüleri ve tarımda çalışan işçileri istihdam yetersizliği, tarım ürünlerinin hasatlarındaki dönemsel farklılıklar nedeniyle göçe itmektedir. İlkbahar, yaz ve sonbahar aylarında yetiştirilen tarım ürünlerinden kaynaklanan işgücü açıklığından yaşanan bu hareketlenme mevsimlik göç olarak kabul edilmektedir. Özellikle vasıfsız ve topraksız köylü tarım işçisi olarak yaşadığı bölgeden başka bir bölgeye göç ederek burada sosyal sigortadan mahrum bir şekilde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmakta ve çok düşük ücretlerle emek sömürsüne maruz kalmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin aldıkları ücretin düşük olmasının yanı sıra birçok sorunu vardır. Bunların başında çalışma alanlarına giderken yaşadıkları ulaşım sorunu gelmektedir. İnsani olmayan yollarla taşınan tarım işçileri, çoğu zaman kazalara kurban gitmektedir. Bunun yanı sıra çalışılan alandaki barınma koşulları son derece sağlıksızdır. Çoğu zaman çadırlarda kalan tarım işçileri, mutfak, banyo, tuvalet gibi temel yaşam alanlarından yeterince faydalanamamaktadırlar. Yılın neredeyse yarısından fazlasını göç ederek geçiren mevsimlik tarım işçileri, aileleriyle birlikte gelmekte ve hep beraber çalışmaktadırlar. Yanlarında getirdikleri okul çağındaki çocuklar bu süreçte okula devam edemeyip eğitim hakkından mahrum kalmanın yanında çocuk işçiliğine de maruz kalmaktadır.

Yaşam ve barınma koşullarının yanında dengesiz ve yetersiz beslenme, çalışma sürelerinin uzunluğu, aşırı sıcak ve soğuklardan kaynaklanan hastalıklar, yaşanan iş kazaları mevsimlik tarım işçilerinin çalışma şartlarını zorlaştırmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri çoğu zaman kaynaklara ulaşmakta sıkıntı çekmekte ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Bu çalışma ile mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanında yaşadıkları yukarıda bahsedilen sorunların tek tek ele alınıp incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma sonucu neticesinde mevsimlik tarım işçilerin sorunlarının sosyal hizmet ihtiyacı çerçevesinde Türkiye'deki mevcut durum ve politikalar analiz edilerek ülkemizde uygulanabilecek önerilerin sunulması amaçlanmıştır.

1.1 Araştırmanın Konusu

Mevsimlik tarım işçisi, tam ya da yarı zamanlı olarak tarımda çalışmak üzere ürün çeşidine, hasat dönemine ve işçi talebine göre çoğunlukla aileleriyle birlikte yer değiştiren işgücü grubu olarak tanımlanmaktadır.

Mevsimlik iş ve mevsimlik işçilik kavramları hem toplumsal ve ekonomik alanda hem de devletin uyguladığı planlar çerçevesinde önemli etki ve sonuçlar doğurmaktadır. Göçün genel olarak neden ve sonuçlarına bakıldığında toplumsal ve ekonomik etkiler meydana getirdiğinden sosyal politikadan ayrı olarak düşünmek imkânsız olacaktır. Göç olgusunu mevsimlik göç olarak özele indirgediğimizde işgücü, işsizlik ve istihdam, yoksulluk, gelir dağılımı, kentleşme, konut politikaları gibi sosyal ve ekonomik sorunlar etrafında büyük ölçüde sosyal politika ile bağı göz ardı edilememektedir (Taşçı, 2009, s. 178).

Türkiye’de iklim, toprak yapısı ve toprak sahipliği gibi değişkenlere göre farklılık gösteren ve özellikle belli bir zaman içinde hasat edilme zorunluluğu sebebiyle oluşan tarımsal iş gücü talebi, nitelsiz ve çoğunlukla herhangi bir meslek sahibi olmayan köylerdeki işsizler için geçici de olsa bir iş alanı oluşturmaktadır. Karşılıklı oluşan bu arz talep ilişkileri, genellikle, geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır (Karaman & Yılmaz, 2011, s. 216).

Bu araştırmanın konusu, Türkiye’deki mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanlarında karşılaştıkları sorunların ve yapılan politikaların ne derece yeterli olduğunun ve bu sorunları çözebilme adına sosyal hizmet çerçevesinde ihtiyaçların belirlenmesine yönelik derinlemesine incelenmesi ve analiz edilmesidir.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tarım işi geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik refah düzeylerini yükseltmeleri yönünden büyük önem taşımaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan üretim ve bu üretime hammadde kaynağı sağlamak açısından tarım büyük bir öneme sahiptir. Bu yönden bakılacak olursa mevsimlik tarım işi de ülkenin ekonomik ve sosyal politikalar yönünden oldukça önem arz etmektedir. Toprakların işlenmesi, kişilerin üretime katılması ülkenin ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Yapılacak sosyal politikalarla da desteklenmesi gereken toprak sahipleri ve çalışan işçiler mevsimlik işin sağlıklı ve olması gerektiği gibi işlenmesini sağlayacaktır.

Mevsimlik tarım işinde çalışan kişiler genelde kayıt dışı oldukları için mevsimlik tarım işçilerinin sayıları tam olarak bilinmemekte ve sağlıklı veriler elde edilememektedir. Genel olarak topraksız ve mesleksiz olan kişiler ihtiyaçlarını karşılamak için yılın belirli dönemlerinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Hem çalışanlar için hem de işverenler için oldukça önemli olan mevsimlik iş, yoksul kimselere iş kapısı olmakla beraber toprak sahibi işverenler için de ucuz iş gücü anlamına gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı, mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını ana başlıklar altında toplayarak bu sorunlara Sosyal Hizmet çerçevesinde uygulanabilir çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, Adıyaman ilinde büyük oranda geçimlerini tarım işçiliğiyle sağlayan topraksız veya az topraklı mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarını belirlemek amacıyla yapılmak istenen bir çalışmadır. Yılın önemli bir bölümünü dışarıda çalışarak geçiren mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitime devamlılığının, bunun yanı sıra çalışma bölgelerine giderken kullandıkları araçlar, güvenli olup olmadıkları, gidilen yerlerdeki çalışma ortamlarına ilişkin yaşadıkları sorunlar, yaşanan sağlık sorunları ve bunun nasıl giderildiği, aile birliğinin nasıl sağlandığı ve temel ihtiyaçlarının neler olduğu saptanmak istenmektedir.

Dünya üzerinde 1,1 milyar tarım işçisi bulunmaktadır ve bu tarım işçilerinin 450 milyon gibi büyük bir kısmını mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Türkiye’de de bu durum farksız değildir. 6,5 milyon tarım işçisi bulunmakta ve bunun yarısı mevsimlik tarım işçilerini kapsamaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği olgusu bu kadar büyük bir önem arz ederken sosyal hizmet bilim dalının mevsimlik tarım işçileri üzerinde yaptığı çalışmalar oldukça azdır. Sosyal hizmet alanında çalışmanın bu kadar az olması yönünden yaptığımız çalışma önem arz etmektedir.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunlara sosyal hizmet çerçevesinde çözüm önerileri sunmayı amaçlayan bu çalışmanın ikinci bölümünde literatür taraması yapılarak mevsimlik tarım işçiliğinin nedenleri ve sorunlarına ilişkin bilgiler detaylı bir şekilde açıklanarak çalışmaya temel olacak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılarak yapılan saha çalışmasının bulguları değerlendirilmiştir. Çalışmada ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın

örneklemi Adıyaman'da yaşayıp başka illere mevsimlik tarım işçisi olarak giden kişiler oluşturmuştur, veriler ses kaydında toplanıp analiz edilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Göç Kavramı

İnsanlık tarihinde yaşayan canlıların hayatını ve hatta bitkilerin yeryüzündeki dağılımlarını etkileyen ve değiştiren, insanın belli bir mekândan başka bir mekâna taşınması ve taşınma sırasında gıda, hayvan ve bitki tohumlarını da beraberinde götürdükleri yerlere de bu bitkilerin yaygınlaşmalarını sağlayarak, bu yer değiştirme olgusuna göç denmektedir. Göç kavramı, bulunduğu toplumun dini, fizyolojik yapısı, siyaseti ve toplum yapısıyla şekillenmiş ve farklı birçok örgütlenme biçimleri ortaya çıkarmıştır. Bu göçler sonucunda, aynı duygu ve düşünceleri paylaşan insanlar bir araya gelerek kabile, millet, aşiret, kavim gibi topluluklar oluşturmuş ve kendilerine yeni siyasi ve kültürel kimlikler tanımlamışlardır. Bu dünya tarihi boyunca da böyle süregelmiştir. Toplumlardaki kültürlerin değişiminde ve yeni kültür oluşumunda göçlerin etkisi kaçınılmazdır. Öyle ki Dünya tarihinde de Amerika ve Avustralya gibi ülkeler göçler sonucunda oluşmuşlar ve hala da göçlerle oluşmaktadırlar (Erdoğan & Kaya, 2015, s. 24).

Türkiye’de cumhuriyet döneminde mübadele göçmenleri haricinde ilk defa ve yoğun olarak kamuoyunda tartışılan göç olgusu, 1950’li yıllarda sanayileşmenin etkisiyle ve kentleşmenin ortaya çıkmasıyla hız kazanmıştır. Tarım devriminden sanayi devrimine geçişin etkisi insanların yaşamlarını ve sosyo-kültürel yapıyı etkilemiştir. İşsiz kalan tarım işçileri kentlerde ortaya çıkan yeni iş imkânlarından dolayı kentlere göç etmeye başlamışlardır (Koçak & Terzi, 2012, s. 165).

Göç kavramının kavramsal olarak açıklamasını yapabilmek için göçü nedenleriyle ve etkileriyle iyice kavramak gerekmektedir. Göç, her şeyden önce mekân değiştirme durumudur. Kişiler muhtelif sebeplerle buldukları bölgeden bir başka bölgeye gitmektedirler. Bu durum sürekli olabileceği gibi geçici nitelikte de olabilir. Eğitim ve çalışma amaçlı, kısa süreli ve bu sürenin sonunda geri dönülebilen, mekân değiştirme hareketlerinin de göç sayılabileceği belirtilmektedir (Sağlam, 2006, s. 34). Bunun yanı sıra basit bir mekân değiştirme hareketi olarak da algılanmaması gerekmektedir. Kişinin mekânda yer değiştirmesi, hem üreticinin hem de tüketicinin rolleri açısından sosyal sistemi etkilemektedir. Kişi yer değiştirdiği zaman yalnızca bir faktör

girdisi olarak yer değiştirmemekte aynı zamanda bir tüketicisi olarak da yer değiştirmiş olmaktadır (Tekeli, 1978, s. 17).

TDK göçü, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma” olarak tanımlamaktadır. Göç taşınma eylemi olarak tanımlansa da çok karmaşık bir yapıya sahiptir.

Göç, evrensel bir olgudur, dünyanın her yerinde çeşitli sebeplerle görülebilmektedir. Bu sebepler gerek ekonomik, gerek sosyal, gerek coğrafi, gerek kültürel, gerek siyasal, gerek de zorunlu (afet vb.) sebepler olabilmektedir. Bunun yanı sıra birçok sebep de sıralanabilmektedir. Göç eylemi en kısa tabiriyle olanakların kötü olduğu yerden iyi olduğu yere doğru taşınma hareketidir. Göçlerin birçok nedeni olacağı gibi, doğurduğu birçok sorun da mevcuttur. Yapılan göçler sonucunda ülke içindeki nüfus dağılımında dengesizlikler görülür, yatırımlar düzensiz dağılır, kentler hızla büyüdükçe sanayi tesisleri kentin içinde kalır, çarpık kentleşme meydana gelir. Bununla birlikte göçler sonucunda ortaya çıkan barınma ve gecekondü problemleri, nüfus artışına bağlı olarak gerçekleştirilemeyen yerel hizmetler, istihdam ve açlık sorunları bu eylemin önemli olumsuz yanları olarak ortaya çıkmaktadır (Es & Ateş, 2004).

2.1.1. Göçün Nedenleri

Göçlerin nedenleri oldukça fazla olmakla birlikte göçlerin yapılma nedenlerini göçe iten sebepler ve göçe çeken sebepler olarak iki temel başlıkta incelenebilir. Burada bahsedilen sebeplerin hepsi hem itme hem de çekme görevini üstlenmektedir. Tek bir farkla çeken yerdeki sebepler olumlu, iten yerdeki sebepler ise olumsuzluk içerir. Göçün oluşmasında rol oynayan nedenlerin başında ekonomik yetersizlikler gelmektedir. İnsanlar temel ihtiyaçları sağlayacak bir iş bulamadıkları bölgelerden iş olanaklarının daha yoğun olduğu bölgelere doğru göç etme eğilimi göstermektedirler. Sanayileşme, kentleşme, bulunduğu yerde iş kaynaklarının azlığı, eğitim, sağlık hizmetlerinin gelişmiş olduğu yerlere doğru insanlar göç etmektedirler. Tarım arazilerindeki verimsizlik kişiyi başka kaynaklardan iş bulmaya yönlendirmekte ve göçe zorlamaktadır. Kişi kendisi ve ailesi için daha iyi bir yaşam isteyerek göç etmektedir. Bu bazen afetler, savaşlar gibi zorunlu göçler olmakta bazen de keyfi olabilmektedir. Göçün birçok nedeni olabileceği gibi belli başlı nedenler şöyle sıralanabilir:

- Ekonomik nedenler
- Yapılan politikaların yetersizliği
- Siyasi nedenler, terör ve savaş olgusu
- Tarım alanlarının darlığı
- Tarımda makineleşme
- Hızlı nüfus artışı
- Sağlık, eğitim ve hizmet sektörünün gelişmemesi
- Ölüm tehditleri
- Afetler

Aşağıda 2011 TÜİK verilerine göre Türkiye'deki insanların göç etme nedenine göre göç eden nüfus ve göç eden nüfus oranlarını içeren tablo bulunmaktadır. Ülkemizde yapılan iç göç hareketinin belli başlı sebeplerinin neler olduğu bu tabloda açıkça görölmektedir.

Tablo 1: Göç Etme Nedenine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Göç Eden Nüfus Oranı
Toplam	2.207.844	100,0
İş Aramak/Bulmak	268.400	12,2
Tayin/İş Değişikliği	295.906	13,4
Eğitim	498.137	22,6
Evlilik/Boşanma	166.284	7,5
Sağlık	22.649	1,0
Hanedeki Fertlerden Birine Bağlı Göç	916.761	41,5
Diğer	39.115	1,8
Bilinmeyen	593	0,03

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> 02.10.19 tarihinde alınmıştır.

2.1.2. Göçün Tarihi

İnsan yaşamının başladığı ilk zamanlardan beri insanlar hayatlarını idame ettirebilmek amacıyla su kaynaklarına yakın yerlere yerleşmiş, toplu halde yaşam sürmeye başlamışlardır. İklim şartlarının değişiklik göstermesi, su kaynaklarının azalmasıyla hep yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. İklim şartlarının sertleşmesi sonucunda hayvancılık yapan insanlar göç etmek zorunda kalmışlardır. Ya değiştirmeler bazen de savaş, kıtlık gibi nedenlerden olmuştur. Yerleşik düzene geçen insanoğlu zamanla bozulan düzen, nüfus artışı ve kaynakların tükenmesi sonucunda göç etmek zorunda kalmıştır.

Orta Çağlarda gerçekleşen göçlerin sebepleri ise genel olarak savaş ve fetihler olmuştur. Öyle ki Kavimler göçü çağ açıp çağ kapatmıştır. Temelinde din ve toprak adına yapılan bu göçler yeni küresel yerleşimin temellerini atmıştır. Kentlerde yerleşik yaşam gelişmiş, Nüfus iyice artmış ve günümüzdeki köy, kent yapısı oluşmuştur. Böylelikle köyden kente göçün ilk adımları atılmıştır.

Sanayi devriminden sonra meydana gelen işgücü açığı kapanması için kölelik kavramı ortaya çıkmıştır. Kurulan fabrikada çalışmak üzere kırdan kente göçler olmuştur. 18. yüzyılda çıkarılan yasalarla köylüye toprağı zorla sattırılıp, göçe zorlanmıştır. Göç eden köylüler sanayinin insan kaynağını oluşturmuş ve kırdan kente göç bu hareketlerle tanımlanmaya başlamıştır. Bu nedenden dolayı iç göç Sanayi Devrimi'nde artış göstermiştir.

Modern çağın getirdikleri ile birlikte ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyleri yeni göç hareketini ortaya çıkarmıştır. Az gelişmiş ülkelere doğru göç başlamıştır. Literatüre işçi göçü, beyin göçü, yasadışı göç kavramları girmiştir.

Tek bir yere ait bir olgu olmayan göç, insanlığın var olduğu her yerde meydana gelmekte ve hemen hemen dünyanın her yerinde göçü ortaya çıkaran sebepler aynı nitelikte olmaktadır (Koçak & Terzi, 2012, s. 165). Toprağın işlenmeye başlamasıyla birlikte göçebe yaşam tarzından yerleşik hayata geçen insanoğlu tarih boyunca farklı yerler, bölgeler, ülkeler arasında çeşitli nedenlerle hareketlik halinde olmuş ve olmaya da devam etmektedir (Aksoy, 2012, s. 292)

2.1.3. Türkiye'de Göçün Tarihi

Günümüzde bulunan kültürel çeşitlilik Anadolu'nun göç tarihinin çok eskilere dayanması ve bunun sonucunda oluşan fazla göç deneyiminin ürünüdür. Göçebe yaşam

tarzının bir sonucu olarak göç Anadolu'da yaygın olarak yapılmaktaydı. Araştırmanın asıl konusu mevsimlik tarım işçileri olduğundan Türkiye'deki göçün tarihi iç göçle sınırlandırıp 1950'lerden itibaren ele alınacaktır. Özellikle iç göçü takip edebilmek için nüfus ve nüfus hareketleri bilinmelidir. Türkiye'de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Eski adıyla Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) yeni adıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) göç analizi verilerini 1935 yılından itibaren genel, 50'li yıllardan itibaren ise ayrıntılı olarak yayınlamıştır. DİE iç göçle verileri 1975 yılından itibaren yayınlamaya başlamış olup; doğum ve ikamet yeri gibi verilerin niteliksel farklılıkları nedeniyle 1975 öncesi dönemle karşılaştırma yapmak mümkün olmamaktadır (Murat, 2007, s. 93). Türkiye'de göç olgusu, sanayileşme ve bunun sonucunda oluşan kentleşmeyle 1950'li yıllarda ivme kazanmıştır. O zamanlarda Amerika'dan gelen Marshall yardımıyla tarımda başlayan makineleşmeyle işçiye olan ihtiyaç azalmış, işçiye topraklarını zorla sattırılarak tarımda işsizlik gittikçe büyümüş ve birçok insan işsiz kalmıştır. Kentlerde oluşan yeni iş imkânları köylüyü kente göç etmeye mahkûm etmiştir. Bunun sonucunda da kentlerde birçok sorun meydana gelmiştir.

1950 yılında Türkiye'de 63 il bulunmaktaydı, kentte yaşayan nüfusun tüm nüfusa oranı %18,1'di. 1960 yılında 67'ye yükselmiş, kent nüfusunun ülke nüfusuna oranı ise %26,3 olmuştur. Kent nüfusu 1970'te %35,8, 1980'de %45,4'e yükselmiştir. 1990 yılına gelindiğinde ise il sayısı 73'e çıkmış ve kent nüfusun toplam nüfusa oranı %56,3'lere kadar yükselmiştir. 2000 yılında yapılan genel nüfus sayımında il sayısı 81 olmuş, kentte yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı ise %65 olmuştur. Bakıldığında bu süreç boyunca Türkiye nüfusu üç kat üzerinde bir artış göstermiş, kent nüfuslarında ise aynı süre zarfında on katı geçen bir artış olmuştur (Murat, 2007, s. 93).

Bu süreçte 15 milyon insan çeşitli sebeplerden dolayı göç etmişlerdir. Türkiye'deki oluşan bu köyden kente göç hareketi başlarda bir sorun olarak görülmemiş, aksine devlet tarafından destek de görmüştür. Ancak takip eden yıllarda, özellikle kırdan kente olan göçlerin bulunduğu alanlarda ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar, köyden kente doğru olan göçün olumsuz olarak görülmesine sebep olmuştur. Özellikle bundan ötürü kırsal kesimden kente olan göçün engellenmesi amacıyla bölgesel ve ulusal düzeyde pek çok plan ve program hazırlanmıştır (Güreşçi, 2010, s. 79).

Türkiye'deki göç hareketleri içinde önemli bir yeri olan zorunlu yerleştirme, Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında belirli dönemlerde uygulanmıştır. Özellikle

ayaklanma ve isyan sonucunda uygulanan bu zorunlu yerleştirmenin asıl kaynağı ise 1925 yılındaki Őeyh Sait, 1930'daki Ağrı ve 1937'deki Tunceli isyanlarıdır (Koçak & Terzi, 2012, s. 165). Yaşanan bu isyanların da etkisiyle ilerleyen zamanlarda birçok yasa çıkarılmış ve aşiretlerin güç yapısı kırılmak istenmiş, bunlardan 1934'te çıkarılan 2510 sayılı Mecburi İskan Kanunu ile G.D.A ve D.A bölgesindeki insanlar Batı Anadolu'ya gönderilmiştir. 1980 ve takip eden yıllarda ise doğal afetler ve terör olayları sebebiyle yine aynı bölgeden insanlar zorunlu göç etmek durumunda kalmıştır. Bu yoğun yaşanan göç sonrasında kentlerde sosyal ve kültürel hayat yapısında önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. Zorunlu yer değiştirmeye başka bir örnek verecek olursak Türkiye'de G.D.A bölgesinin tarımsal anlamda gelişmesini sağlamak amacıyla yapılan G.A.P kapsamında yapılan çok sayıda baraj sebebiyle Fırat nehrinin taşması sonucunda birçok köy sular altında kalmış ve köy halkı başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Keban ve Hirfanlı barajının da yapılması sonucunda birçok köy boşaltılmıştır.

2.1.4. Göç Türleri

Oluşumuyla ve sonuçlarıyla birlikte bakıldığında önemli bir sosyolojik olgu olan göç hareketi, insan hayatıyla birlikte çeşitli tür ve isimlerle görülmüştür. Bir tarihsel süreç olarak ele alındığında, zamanın şartlarına ve o günün gereksinimlerine göre göçler; iklim koşulları, ekonomik yetersizlikler, savaşlar, kıtlık, afet, coğrafî koşulların elverişsizliği, alt yapı eksikliği, eğitim, sağlık vb. gibi birçok sorunların temelinden ortaya çıkmıştır. Göçü belli bir sınıflandırma içine alabilmek için çağın şartları göz önüne bulundurulup değerlendirilmelidir.

Göç türleri, mesafesi açısından "iç göç" ve "dış göç" olmak üzere ayrılmaktadır.

2.1.4.1. Dış Göç

Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçe dış göç denmektedir. Dış göçler genellikle uzun süreli kalmak ve ülkeye yerleşmek amacıyla kendi bulunduğu ülke sınırlarını aşan insanların yaptığı bir nüfus hareketidir. Bu nedenle bu göç türü terkedilen ülkenin toplam nüfusuna bir etki yaratır. Göç alan ülkenin nüfusu artarken, veren ülkenin de nüfusunda azalma meydana gelir. Dış göç alan ülke genel olarak veren ülkelere göre daha gelişmiş, daha çok imkânlar sağlayan, standartları yüksek ülkelerdir. Sağlık, ekonomi, sanayi, teknoloji ve çok daha fazla alanda kendini kanıtlamış birçok özellik yönünden gelişmiş ülkelerdir.

Dış göçlerin başlıca nedenleri arasında, savaşlar, etnik sorunlar, ekonomik problemler nedeniyle özellikle işsizlik sorunu yüzünden çalışmaya gidilmesi, afetler, sınırların değişmesi ya da ülkeler arasındaki anlaşmalarla yapılan karşılıklı göçler sayılabilir. Nüfus hareketliliği ülkeler arası meydana gelerek; ayrılan ülkenin nüfusunda bir azalma, göçülen ülkenin nüfusunda bir artma meydana getiriyorsa bu tür göçler dış göç olarak adlandırılmaktadır (Kaya, 2008, s. 163). Daha iyi şartlarda yaşamak isteyen insanların yaptığı ülke dışı göç gönüllü dış göç, yaşadığı ülkedeki savaş ortamından kaçan insanın yaptığı göç ise zorunlu dış göç olarak adlandırılmaktadır.

Dış göçleri; beyin göçü, işçi göçü, mübadele göçleri ve siyasi ve sosyo-ekonomik göçler olarak kendi içinde ayırabiliriz.

Beyin Göçü; nitelikli, eğitilmiş, donanımlı ve alanında uzmanlaşmış kişilerin yaşam kalitelerini yükseltmek amacıyla ülke dışına yaptığı göçe denmektedir. Alanında uzman kişilerin ülke sınırlarını aşarak, kendini daha iyi şartlarda eğitmesi, daha iyi yaşam standartlarına sahip olması için yaptığı göçtür. Beyin göçü genellikle az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yapılan bir göç hareketidir.

Bilim insanı, sanatçı, doktor, mühendis, akademisyen vb. alanında uzmanlaşmış kişilerin kendi alanlarına uygun farklı ülkelere göç etmesi, daha yüksek ücretlerle çalışmaları, gelişmiş teknoloji, çalışma şartlarının iyiliği kişilere başka ülkeye göç etmeyi cazip hale getirmiştir (Günay, Atılgan, & Serin, 2017, s. 45).

İşçi Göçü; özellikle ekonomisi ve sanayisi gelişmiş ülkelerin üretimi artırma ve verimli hale getirmek için iş gücüne ihtiyaç duymaları sonucunda oluşan bir dış göç türüdür. Kendi ülkesi içinde ucuz iş gücü ve vasıfsız eleman bulmakta zorlanan ülkeler daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul eden göçmenlerle bu iş gücü açığını kapatmaktadırlar.

Mübadele Göçleri; kişilerin kendi rızaları dışında gerçekleşen, ülkelerin anlaşmalarına ve aldıkları kararlara bağlı olarak yapılan nüfusların karşılıklı bir şekilde yer değişmesiyle meydana gelen bir dış göç türüdür (Koçak & Terzi, 2012, s. 175).

Siyasal ve Sosyo-ekonomik Göçler; meydana geliş itibarıyla siyasi ve ekonomik kökenli bir göç olmakla birlikte göç edilen ülkeye birçok büyük sorunu da beraberinde getirmektedir. Göçün sorunlarının en aza indirgenebilmesi için göç edilen ülkenin yeterli büyük kaynaklara sahip olması gerekmektedir. Bu göç türü çarpık kentleşme,

topluma uyumda problem, suç oranında artış ve sağlık, eğitim gibi birçok alanda sorunlara neden olmaktadır (Günay, Atılğan, & Serin, 2017, s. 40).

2.1.4.2. İç Göç

Gidilen yere göre göç tiplerinden olan iç göç, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde bir şehirden başka bir şehre gerçekleştirilen taşınma hareketidir. Yapılan göç ülke sınırları içerisinde gerçekleştirildiği için toplam nüfusta bir değişim söz konusu değildir. Bu göçlerin altında yatan en temel sorun işsizliktir, bu nedenle yapılan göçün hareketi de kırsaldan kente doğrudur. Böylelikle ülke içinde kent nüfusu artar, kırsal nüfus azalır. İç göçlerin en fazla görüldüğü kırsal alandan kente doğru olan göçlerde iş gücünün yoğun olduğu, verimli tarım alanları bulunan veya sanayinin gelişmiş olduğu, ticaret merkezleri ve maden yatakları ile zengin kentlerin daha çok göç aldığı görülmektedir (Başel, 2007, s. 522).

İç göç kavramını da süreye bağlı olmak üzere sürekli ve mevsimlik olarak ikiye ayırmak gerekmektedir. Sürekli olan göçler, kişileri göçe zorlayan nedenlerle yer değiştiren, kişinin göç ettiği yere yerleşmesi ve hayatlarını burada idame ettirmeye başladıkları göçlerdir. Yukarıda da belirtildiği gibi kırsaldan kente olan göçün yoğun olduğu gibi ülkemizde de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan kısımda kırsaldan kente doğru yoğun ve sürekli bir göç hareketi gerçekleşmiştir. Kırsalda doğum oranı fazla olmasına rağmen kentlerin nüfuslarının artış göstermesi göç olgusunun bir sonucu olarak görülmektedir. Ülkemizde 1950'li yıllara kadar etkisini göstermeyen iç göçler, bu tarihten itibaren özellikle ulaşım ağının gelişmesi ve kentten kırsal alanlara kadar ilerlemesi, sanayileşmenin kentlerde artış göstermesine bağlı olarak hızlanmış ve kentler yoğun göç alan yerler haline gelmişlerdir. Bu durum günümüzde de devam etmektedir (Koçak & Terzi, 2012, s. 171).

Sürekli yapılan iç göçlerin nedenleri arasında en önemlisi kırsalda artan nüfus ve bunun sonucundan oluşan işsizliktir. Nüfusun artmasıyla birlikte kırsalın geçim kaynağı tarım alanlarındaki kişiye düşen payın azalması ve kişilerin geçimi sağlayamaz hale gelmesidir. 50'lilerde Amerika'dan gelen Marshall yardımındaki traktörlerle tarımda makineleşme ortaya çıkmış ve iş gücüne olan ihtiyaç giderek azalmıştır. Bu gelişme iş olanaklarını azaltmış ve ekonomik olarak kırsal alandaki insanları zor durumda bırakmıştır. Tüm bu etkilerin sonucu olarak kırsal alanlarda yaşayan vatandaşlar, sanayinin gelişmesi ile birlikte iş olanaklarının daha fazla olduğu, eğitim ve sağlık

hizmetlerinin görece daha iyi olduğu kentlere sürekli göç etmeye zorlanmışlardır (Koçak & Terzi, 2012, s. 165). Aşağıdaki tabloda 1975-2000 yılları arasında yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 2: 1975-2000 Yılları arasında Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus

Yerleşim Yeri	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Toplam	3.584.421	3.819.910	5.402.690	6.692.263
Şehirden-Şehre	1.752.817 48,90%	2.146.110 56,18%	3.359.357 62,18%	3.867.979 57,80%
Köyden-Şehre	610.067 17,02%	860.438 22,53%	969.871 17,95%	1.168.285 17,46%
Şehirden- Köye	692.828 19,33%	490.653 12,84%	680.527 12,60%	1.342.518 20,06%
Köyden-Köye	528.709 14,75%	322.709 8,45%	392.935 7,27%	313.481 4,68%

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> 02.10.19 tarihinde alınmıştır.

Yıllara bakacak olursak şehirden-şehre olan göçler sayısal olarak artmış ancak oransal olarak artış ve azalış meydana geldiği görülmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye’de yapılan iç göçlerin çoğu şehre doğru bir hareketlilik göstermektedir. Yıllar ilerledikçe hem nüfus sayısı olarak hem de oran olarak şehre doğru bir hareketlenme söz konusudur. Günümüzde de bu hareket yönü aynı şekilde ilerlemektedir. Kişiler şehri her zaman için daha avantajlı olarak görmektedir. Eğitim, sağlık, alt yapı hizmetleri, iş imkânları bakımından şehirler her zaman popüler gelmiştir.

İç Göç’ün türlerini belli başlıklar altında inceleyecek olursak:

2.1.4.2.1. Sürekli Göçler

Çeşitli nedenlerle sürekli ikametlerini değiştiren insanların göç ettikleri yerlerde devamlı olarak kalmalarıyla meydana gelen göç türüdür (Küyük, 2011, s. 29). Gönüllü olabileceği gibi zorunlu da olabilen sürekli göçler; daha iyi 16 eğitim alabilmek, daha iyi şartlarda çalışabilmek kısacası daha iyi şartlarda yaşayabilmek amacıyla yapılmaktadır (Koçak & Terzi, 2012, s. 170). Genellikle ekonomik temelli olan geçici

göçlerde göç edenler belirli bir süre sonra eski ikamet yerlerine geri dönmektedir (Küyük, 2011, s. 30).

2.1.4.2.2. Zorunlu Göç

Ülke içinde gerçekleşen bazı olaylar veya durumlar nedeniyle devletin o bölgedeki vatandaşlarını başka bölgelere göndermesi zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır (Ak, 2013, s. 7). Zorunlu nedenlerden dolayı göç etmek durumunda kalan insanların bu konudaki fikirleri ya da istekleri önemli olmamaktadır (Küyük, 2011, s. 30). Gönüllü göç, insanların daha iyi eğitim almak, sağlık imkânlarından kolayca faydalanmak, rahat bir iş bularak yüksek ücretlerle çalışıp daha iyi şartlarda yaşayabilme düşüncesiyle buldukları yerlerden kendi istekleriyle ayrılmalarıyla gerçekleşen göç türünü oluşturmaktadır (Koçak & Terzi, 2012, s. 170).

2.1.4.2.3. Emek Göçü

Özellikle 20.yy. sonrası kapitalist düşüncenin dünya üzerinde egemen olması ve bu kapitalist birikim sürecinin yayılcı bir politika izleyerek işverenlerin iş gücü maliyetini düşük düzeyde tutma isteği emek göçüne neden olmuştur. Köy ve kentte iş imkânı bulamayan insanlar ülke içinde veya ülke dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Gelişmiş sanayi ülkelerinin önceleri emek yoğun sanayi dallarında ve madencilikte, sonraları hizmet sektörünün vasıfsız işlerinde istihdam etmek üzere işgücü talep etmesi ülke dışına göçü mümkün kılmıştır (Toksöz, 2006, s. 3)

2.1.4.2.4 Mevsimlik Göç

Mevsimlik göç olgusu bireylerin yılın belli dönemlerinde çeşitli sebeplerden dolayı yer değiştirmesi hareketi olarak tanımlanabilmektedir. Bu sebeplerin başında ekonomik bir neden olan işsizlik yatmadır. İnsanlar mevsimlik açılan turizm, tarım gibi işlerde çalışmak için şehir değiştirmekte ve mevsimlik göç hareketine dâhil olmaktadır. Bunların yanı sıra özellikle Karadeniz bölgesinde yaygın yapılan yaylacılık faaliyetleri de mevsimlik göç kapsamındadır. Bu göçün hareketi günümüz Türkiye'sinde G.D.A ve D.A bölgelerinden Karadeniz, Akdeniz ve Egeye doğrudur. Özellikle tarımsal alanlarda hasat zamanı işçi ihtiyacını karşılamaya yönelik olan mevsimlik göç, daha cazip fırsatlara dönüştüğü zaman kalıcı göç haline de dönüşebilmektedir.

Genellikle geçici bir süreliğine çalışmak, okumak ya da turistik amaçlarla gelen kişiler bir süre sonra kabul edildikleri ülkede kalıcı olarak ikamet etmeye başlamaktadır. Böylece vatandaşı oldukları ülkelere dönme süreleri planlanan dönüş süresini aşmış

olur. Hatta bazen kabul edildikleri ülkelerde kalabilmek için kendilerine bir eş bulma ya da sahte bir eş ayarlama yoluna gidebilirler (Dönmez Kara, 2015, s. 28). Yaşadıkları yerlerin dışında tatile gidenler, bir mevsimi geçirmek ya da dinlenmek amacıyla yaylaya çıkanlar ve yazlığa gidenler de mevsimsel olarak göç etmiş sayılmaktadır. Bu tür göçler kültürler arası bir etkileşim sağlanmasını da beraberinde getirmektedir (Ak, 2013, s. 7). Bazı işkollarında mal ve hizmet üretimi tüm yıl yapılmakla birlikte yılın bazı dönemlerinde daha yoğun olmaktadır. Ülkemizde bu tür işler genellikle tarım veya turizm sektörlerinde ağırlıklı olarak ortaya çıkmakta ve mevsimlik işçiler daha çok bu sektörlerde istihdam edilmektedir (Büyüktarakçı, 2009, s. 6).

Geçici veya yerleşme amaçlı olarak bir yer değiştirme hareketi olan göç; düzenli aralıklarla her yıl yahut yılın belirli dönemlerinde iki veya daha fazla mekânda yer değişikliğiyle gerçekleştiğinde göç türlerinden biri olan mevsimlik göç kategorisine girmektedir. Bu göç hareketi gruplar halinde gerçekleşmekte olup birden fazla sosyal ve kültürel yapı iç içe yaşamaktadır (Sağlam, 2006, s. 34). Mevsimlik işgücü göçü tarım alanlarında istihdam alanı bulmakla birlikte göçerler giderek gelişen kentleşme hareketleriyle önem kazanan inşaat sektöründe inşaat işçisi olarak da istihdam edilmektedir. Turizm sektöründe yaşanan gelişim ve dönüşüm de göz önünde bulundurulduğunda işçiler, turistik tesislerde de istihdam alanı bulabilmektedir (Koca & Girgin, 2000, s. 302).

2.2. Mevsimlik Tarım İşçiliği Kavramı

Mevsimli tarım işçiliğinin kavramının başlığı altında ilk olarak tarım işçiliği, mevsimlik tarım işi ve mevsimlik tarım işçiliği kavramları açıklanacaktır. Daha sonra mevsimlik tarım işinde çalışma türlerine ilişkin sınıflandırılması yapılacaktır. Türkiye'deki mevsimlik tarım işçiliğinin tarihsel süreci aktarılacak ve yine Türkiye'deki mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştıkları sorunlar genel itibariyle anlatılacaktır. Son olarak mevsimlik tarım işçiliğine yönelik Türkiye'deki yasal düzenlemeler hakkında bilgi verilip, gelişimi ile mevzuattaki yeri değerlendirilecektir.

2.2.1. Tarım İşçiliği

Tarihsel anlamda bakıldığında tarım işçiliği kavramı değişen ve gelişen dünya ile birlikte ortaya atılmıştır denebilir. Ticaret faktörünün giderek artması buna yönelik olarak da ilerlemesi ve artan meta üretimi gereksinimi, köylünün zaman içerisinde mülk

kaybına ve tarım işletmelerinde yaşanan emeğin dönüşümü tarımda işçileşmenin sebepleri arasında sayılabilmektedir (Yıldırım, 2015, s. 68).

Kutlu (2011, s. 3)' e göre, tarım işçiliğinin, nicel yönden tanımlanmasında güçlükler bulunmaktadır; tarım-iş yasa tasarısına göre, sürekli, mevsimlik ve geçici tarım işlerinde ücret karşılığında bir hizmetle istihdam edilen kişiler tarım işçisi sayılmaktadır.

Tarım işçisi kavramı sürekli, mevsimlik ve geçici tarım işlerinde belli bir ücret karşılığında istihdam edilen kişiler olarak tanımlanabilmektedir. Bunun yanı sıra herhangi bir tarım işinde para karşılığı çalışarak geçimini bu şekilde sağlayan ek olarak çiftçilik yapmayan kimselerdir şeklinde de tanımlanabilmektedir (Havlioğlu & Koruk, 2011, s. 17).

Tarımda makineleşmenin, köylünün veraset sistemiyle toprakları parçalamasının ve toprağın belirli kişilerin elinde toplanmasının sonucunda kırsal kesimde yaşayanlar arasında bir sınıf meydana gelmiştir. Toprağını kaybeden bir kısım köylü kentlere göç edip oradaki iş kaynaklarının işgücü kaynağını oluştururken diğer bir yandan da buldukları yerde kalarak tarım işçiliği yapmaya başlamışlardır.

Çalışma şekillerine göre tarım işçileri; kalıcı (yerleşik) tarım işçileri ve gezici (göçebe) tarım işçileri olarak ikiye ayrılmaktadır:

2.2.1.1. Kalıcı (Yerleşik) Tarım İşçiliği

Kalıcı diğer adıyla yerleşik tarım işçileri, çalıştıkları yerlerde yaşamakta ve işin bitiminde kendi evlerine geri dönmektedirler. Bu şekilde çalışan tarım işçileri kendi evlerinde yaşayıp, buradan işe gidip geldiği için geçici bir ikamet söz konusu olmamaktadır (Özbekmezci & Sahil, 2004, s. 268). Bir başka ifadeyle açıklayacak olursak, çalışan bu tarım işçileri evlerinin buldukları yerde ve yaşadıkları yerlere çok yakın yerlerde başkalarının tarım arazisinde saatlik, günlük ya da işin süresine bağlı olarak çalışmaktadırlar ve yine aynı şekilde iş bitiminde kendi evlerine dönmektedirler (Önen , 2012, s. 285).

2.2.1.2. Gezici (Göçebe) Tarım İşçiliği

Tarımsal alanların değişimi sonucu, kırsal alanda yaşayan köylünün bir kısmı gezici tarım işçiliği yaparak kazançlarını buradan sağlamaya başlamıştır. Gezici tarım işçileri ilk zamanlarda havaların ısındığı zamanlarda farklı yerlere gidip çalışırken,

zamanla kış aylarını da kapsayan bir model olmuştur. Böylelikle aileler yılın tüm zamanlarında sürekli göç ederek, gittikleri yerlerdeki tarım alanlarında çalışmaktadırlar. Zamanla oturan bu süreçte, önceleri aileler kendi işlerini kendi bulup ona göre göç etmekteydiler ancak ortaya çıkan aracılarda artık işin ne olduğu, uzaklığı, süresi ve zamanı konusunda söz sahibi olmamaya başlamışlardır. Temel ihtiyaçlarını karşılamak ve geçimlerini sağlayabilmek için tarımda gezici işçi sayısı her geçen yıl artmış ve bütün tarım bölgelerinde hasat zamanı göç eden bir nüfus ortaya çıkmıştır (Erenler , 2013, s. 97)

Gezici tarım işçiliği tarım ürünlerinin hasat mevsimlerinde ülkenin her köşesine göç eden tarım işçilerinin yıl içerisinde birkaç yer gezerek geçimlerini sağlayacak parayı kazanma çabası olarak tanımlanabilmektedir. Fındık toplamaktan pamuk işçiliğine, havuç, turp, patates ekiminden, sökümüne, pancar çapalamaktan tütün ve meyve toplayıcılığına kadar herhangi bir iş ayrımı gözetmeksizin ülkenin her karışını dolaşmayı gerektiren bir iş koludur.

Tarım işinde mevsimsel farklardan dolayı tarımsal üretimin belirli aylarda yoğun olarak yapılması çalışan işçilerin işin süresi bakımından farklı sınıflara ayrılmasına neden olmaktadır. Tarımsal üretime katılan işçiler bu süre farklılıklarından dolayı sürekli ve mevsimlik tarım işçisi olarak kategorize edilmektedir.

2.2.1.3. Sürekli Tarım İşçiliği

Sürekli tarım işçileri en az bir yıllık bir zaman dilimiyle birlikte bir üretim dönemi bir işletmede bulunan kişilerdir. Özellikle tarım alanlarının genişlemesi ve tarım işçisine duyulan gereksinimin artması sonucunda daimî işçiler ortaya çıkmıştır. Uzman kişilere duyulan ihtiyaç, mal sahiplerinin topraklarına işçi arayışı bu kavramın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır (Polat, 2012, s. 37).

2.2.1.4. Mevsimlik (Geçici) Tarım İşçiliği

Mevsimlik iş kavramı tanımlarında mevsim ve çalışma süreleri dikkat çekmektedir. Mevsimlik işler, çalışmanın sadece yılın belirli bir döneminde sürdürüldüğü veya tüm yıl boyunca çalışılmakla birlikte çalışmanın yılın belirli dönemlerinde yoğunlaştığı işyerlerinde yapılan işler mevsimlik iş olarak tanımlanmıştır (Süzek, 2011, s. 241 akt. Bulut, 2013, s. 6). Diğer bir tanımda ise, mevsimlik iş, yılın belirli bir döneminde tam çalışıp diğer dönemlerde işçi âdetinin düşürüldüğü veya işin tamamen durdurulduğu her zaman aynı sayıda işçi çalıştırmayıp her yıl belirli

zamanlarda işçilerin yoğun olarak çalıştığı, çalışılmayan dönemlerde ise iş akdinin askıya alındığı iş olarak tanımlanmaktadır(Mollamahmutoğlu, 2004, s. 271 akt. Bulut, 2013, s. 6).

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 03.05.2011 tarihindeki 2011/207-2011/180 sayılı kararına göre mevsimlik işin tanımı “Çalışmanın sadece yılın belirli bir zamanında yoğunlaştığı işyerlerinde yapılan işler mevsimlik iş olarak tanımlanabilir. Bahsedilen dönemler işin niteliğine göre uzun veya kısa olabilir. Her zaman aynı miktarda işçi çalıştırmaya uygun olmayan ve işyerinde yürütülen faaliyetin niteliğine göre işçilerin her yıl belirli sürelerde yoğun olarak çalıştıkları ve ancak yılın başka döneminde işçilerin iş sözleşmelerinin ertesi yılın faaliyet dönemi başına kadar ara vermeyi gerektiren işler mevsimlik iş” olarak değerlendirilmektedir(Okur, 2014, s. 305).

2.2.2. Mevsimlik Tarım İşi ve Mevsimlik Tarım İşçiliği

Türkiye'nin tarıma dayalı bir ekonomik yapısı olduğunu varsayarsak mevsimlik işler daha çok tarım sektöründe yoğunlaşmaktadır. Fakat mevzuatta, çeşitli kanunlarda dolaylı olarak değinilse de mevsimlik iş ve işçilere yönelik doğrudan bir tanım söz konusu değildir. Bu sebeple yasal dayanaktan yoksun olan mevsimlik tarım işçilerinin durumları Yargıtay'ın belirlediği alanda düzenlenmeye çalışılmaktadır (Büyüktarakçı, 2009).

Mevsimlik tarım işçisi, tam ya da yarı zamanlı olarak tarımda çalışmak üzere ürün çeşidine, hasat dönemine ve işçi talebine göre yoğunlukla aileleriyle birlikte yer değiştiren işgücü grubu olarak tanımlanmaktadır.

Ülkemizde çeşitli iklim türleri görülmesinin bir sonucu olarak çeşitli bölgelerde çeşitli tarım ürünleri yetiştirilmekte olup tarımsal işgücü ihtiyacı sebebiyle mevsimlik tarım işçiliğine duyulan ihtiyaç mevsimsel olarak ilkbahar, sonbahar ve yaz aylarında yoğunlaşmakta ve bununla birlikte mevsimlik tarım işçileri yaşadıkları yerden ayrılarak tarım işçisine ihtiyaç duyan bölgelere doğru göç etmektedir (Tabcu, 2015, s. 13). Örnek verilecek olursa; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki nüfusun bir kısmı o bölgede yetişen ürün hasadını yaptıktan sonra Ege Bölgesi'nde kışın sebze ve meyve bahçelerinde yazın ise bağlarda çalışmak için bu bölgeye göç etmektedir. Aynı şekilde Karadeniz Bölgesi kıyı şeridi de fındık tarımı açısından önemli bir yere sahip olup fındık hasadı zamanında bölge içinden ya da bölge dışından önemli oranda göç almaktadır (Koca & Girgin, 2000, s. 302).

Mevsimlik tarım işçiliği ne tür sebebe dayanırsa dayansın temel sebep yaşadıkları yerlerde hayatlarını idame ettirebilecek düzeyde bir gelirden yoksun olmalarıdır (Görücü & Akbıyık, 2010, s. 196).

Tarımdaki mevsimlik göçün asıl sebebi çalışmaya gidilecek yerdeki iş gücü talebinin artış göstermesidir. Bunun yanında ilave olarak, kişilerin kısa süreli işlerde çalışmaya istekli ya da zorunlu olması insanları geçici olarak göç etmeye itmektir. Bu da mevsimlik tarım işçiliğinin nedenleri arasında sayılabilir. Fakat bakıldığında kişilerin sürekli bir göçü ve kısa süreli olan bu işlerde çalışmayı kabul etmesinin altında başka bir alternatif iş kaynağının olmaması yatmaktadır. Bakıldığında mevsimlik tarım işçileri tarım alanındaki alelade özellikle bir yetkinlik gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar. Alternatif bir iş kaynağı bulunmayan kişiler, kendi emeklerini çok ucuz fiyatlara düşürmektedir. Bunun sonucunda ise emeklerinin sömürülmesi kaçınılmaz bir durum olmaktadır.

Emek sömürülmesiyle karşı karşıya kalan mevsimlik tarım işçileri, çalıştıkları yerde yeterli bakım ve yaşam koşullarına sahip olmamakla beraber, yetersiz beslenme, iklime dayalı olarak aşırı sıcak ve soğuklardan kaynaklı hastalıklar, iş kazalarından kaynaklı yaralanma durumları ve bunlarla beraber hizmet kaynaklarına erişememe sebebiyle olan ölümler, tüm bu kötü şartların altında çalışmanın yanında bir de sosyal dışlanmaya maruz kalan bir grup olarak nitelendirilebilir. Dünya üzerinde 1,1 milyar tarım işçisi bulunmaktadır ve bu tarım işçilerinin 450 milyon gibi büyük bir kısmını mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Türkiye’de de bu durum farksız değildir. 6,5 milyon tarım işçisi bulunmakta ve bunun yarısı mevsimlik tarım işçilerini kapsamaktadır.

Anlaşıldığı üzere tarım işçiliği ve mevsimlik tarım işçiliği büyük bir sosyal olgu olarak önem taşımaktadır. Tüm bu şartlar altında yaşayarak asgari yaşam düzeyinin altında kalan mevsimlik tarım işçileri zamanla yoksullaşmaktadır. Düşük ücretler alarak çalışan herhangi bir güvencesi olmadan istihdam edilen mevsimlik tarım işçileri, tarımsal üretim süresince her ne kadar işsizlikten kurtulmuş olsalar da aldıkları ücretler sebebiyle yoksulluk olgusundan kurtulamamaktadır (Altın, 2014, s. 99). Yoksulluk olgusu da beraberinde birçok sorun getirmektedir.

2.2.2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedenleri

Mevsimlik tarım işçiliğinin nedenlerini çok fazla olmakla birlikte temel nedenlerini tarım alanlarının yapısı, çeşitliliği, kullanımı, ekonomik nedenler ve istihdam kaynaklı sebepler başlıkları altında toplamak mümkündür. Ülkemizin tarım alanlarının çok fazla olması, insanları tarım işine yöneltmiştir. Tarım alanlarının işlenmesiyle ortaya çıkan yeni iş sahası çoğu insana iş kapısı olmuştur. Bazı bölgelerdeki tarım alanı fazlalığı işlenecek tarım alanı olmayan bölgelerden göç alma durumunda kalmıştır. Tarım toprakları olmasına karşın miras yoluyla toprakların parçalanması da insanları başka bölgelere göç etmek zorunda bırakmıştır.

Mevcut arazi yapısı, tarımın ekonomik anlamda verimli bir şekilde yürütülmesini olanaksız kılmaktadır. Ayrıca bu arazi yapılarının yasal olarak bütün görünmesine rağmen, miras yoluyla daha küçük parçalara bölüdüğü göz önüne alınacak olursa, bir ailenin geçimini sağlamaya yetecek araziye sahip köylünün bulunması zor görünmektedir (Görücü & Akbıyık, 2010, s. 195).

Ülkemizdeki ürün çeşitliliği, ürünlerin hasat zamanlarının farklılık göstermesi de mevsimlik göçe iten sebeplerdendir. Bakıldığında temel sebep ne olursa olsun insanları göçe iten temel neden hayatlarını idame ettirebilecek, ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli ekonomik düzeye sahip olmamalarıdır. Buldukları bölgedeki iş kaynaklarının yetersiz olması, işleyecek toprağının olmaması kişinin mevsimlik göçe katılmasına sebep olmaktadır.

Arazi yapısının ekonomik büyüklükten yoksun olmasının yanı sıra, ülkemizde coğrafi yapısı nedeniyle tarım mevsiminde meydana gelen değişiklikler de mevsimlik tarım işçiliğine yol açan etkenler arasında görülmektedir. Ürün ekim ve hasat dönemlerinde meydana gelen farklılıklar bu sektör çalışanlarının uygun dönemlerde kendi arazilerinin dışında ek gelir elde etmek amacıyla işgücü ihtiyacı duyulan bölgelere gitmelerine neden olmaktadır (Görücü & Akbıyık, 2010, s. 195). Özellikle Karadeniz, Çukurova, Ege ve İç Anadolu bölgesindeki çeşitli ürün hasatlarında toprak sahipleri çok fazla işçiye ihtiyaç duymaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin arasında, arazi yetersizliği ya da ek gelir amacıyla bu işi yapan kesimin dışında hiç toprak sahibi olmayan ayrı bir kesim de bulunmaktadır. Bu kesim ise bütün geçimini tarım mevsiminin başlamasıyla birlikte yaşadığı yeri ailece terk etmekte ve yıl boyunca bulabildiği her işte tarım işçisi olarak çalışmaktadır.

Mevsimlik tarım işçiliği hangi nedene dayanırsa dayansın sonuçta temel neden, yaşadıkları yerde tutunmalarını sağlayacak yeterli gelirden yoksun olmalarıdır (Görücü & Akbıyık, 2010, s. 196).

2.2.2.2. Mevsimlik Tarım İşinde Çalışma Şekli

Türkiye’de iklim, toprak yapısı ve toprak sahipliği gibi değişkenlere göre farklılık gösteren ve özellikle belli bir zaman içinde hasat edilme zorunluluğu sebebiyle oluşan tarımsal iş gücü talebi, niteliksiz ve çoğunlukla herhangi bir meslek sahibi olmayan köylerdeki işsizler için geçici de olsa bir iş alanı oluşturmaktadır. Karşılıklı oluşan bu arz talep ilişkileri, genellikle, geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır (Karaman & Yılmaz, 2011, s. 216).

Mevsimlik tarım işinde işgücünün karşılanmasında aracılar büyük önem taşımaktadır. Aracılar işveren ile işçi arasında adeta bir köprü görevini üstlenerek ikisi arasındaki dengeyi sağlamaya çalışmaktadırlar. Aracılar İŞKUR tarafından tanınan, işçi ve işverenlerin arasındaki iletişimi sağlayan, işçiye karşı belli başlı sorumlulukları bulunan kişilerdir. Tarımdaki aracılar çalıştıkları bölgelere göre farklı şekilde isimlendirilirler. Genelde elçi, elçibaşı, çavuş, dayıbaşı, başçıl, kâhya, başkan gibi isimler almaktadırlar. Çoğu bölgelerde ise bu isimler arasında bir hiyerarşik düzen vardır. Dayıbaşı denen kişiler, bölgedeki işçilerden bir grup oluşturur ve bu grupların başlarına çavuşlar verir. İşçilerle daha çok alakadar olan çavuşlardır. Bu hiyerarşik yapıda dayıbaşıları aldıkları komisyonlardan dolayı daha karlı çıkmaktadır.

Aracılar işverenler için oldukça önemlidirler. Aracı ile anlaşılan işveren hasat zamanı geldiğinde işçi bulmakta güçlük çekmeyeceğini iyi bilmektedir. Bunun yanında işçiyle ücret, çalışma şekli ve zamanı hususunda tek tek konuşup anlaşma yapmak zorunda kalmaz, bunu aracı yoluyla halledebileceğini bilir. İşçi için de aracı bir garantör görevi üstlenmektedir. İşçi her sıkıntısında aracı ile karşı karşıya gelmektedir (Karaman & Yılmaz, 2011, s. 217).

Tarım işlerinde çalışan işçilerin aracılar tarafından seçilmeleri çoğunlukla kendileriyle işçiler arasında sosyal bir bağ bulunmaktadır. Çoğu zaman bu bağ bir akrabalık ilişkisinden ya da komşuluk ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu da tarım işinde çalışacak kişilerin aracılar tarafından kendi çevrelerindeki akraba ve komşularından sağladığını göstermektedir. Böylelikle aracılar kolay bir şekilde işçi bulabilmekte, işçiler de kendilerinin tanıdıkları, güvendikleri insanların olması

sebebiyle daha rahat bir şekilde iletişim kurabilmekte ve oluşan sorunların çözümü için aracılarla bir dayanışma içinde olabilmektedirler.

Karaman ve Yılmaz'ın (2011, s. 219-221) yaptığı çalışmada, işçi, aracı ve işveren tiplerini şu şekilde kategorize etmektedir:

Mevsimlik Tarım İşçi Tipleri:

1. Yerel mevsimlik geçici tarım işçileri
2. Yabancı mevsimlik tarım işçileri
3. Başka bölgelerden (çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden) gelen mevsimlik gezici tarım işçileri

- Aracısız çalışan mevsimlik tarım işçileri: bu tarım işçilerinin iş ve ücret garantisi bulunmamaktadır. Kendileri iş buldukları sürece çalışırlar bulamazlarsa çalışamazlar ve çoğunlukla düşük ücretli olarak çalışırlar.
- Aracı vasıtasıyla çalışan mevsimlik tarım işçileri: iş ve ücret konusunda aracılarn vasıtasıyla çözüm bulmaktadırlar, bu konularda fazla sorun yaşamazlar.

Aracı Tipleri:

1. Profesyonel aracılarn: hem işçi hem de işverenden komisyon alan kişilerdir. Elçi, dayıbaşı, çavuş olarak isimlendirilirler. Çeşitli hasat zamanlarında işçi ve işverenlere aracılık yaparlar.
2. Fırsatçı aracılarn: işçi ve işveren arasındaki iş talebinin açıklarını değerlendirmesini iyi bilen geçici olarak bu işleri yapan ve komisyon alan kişilerdir.

İşveren Tipleri:

1. Günlük ücret karşılığı işverenler: işçiler çalıştıkları yere sabah gelip akşam da iş bitiminde evlerine giderler. İşverenler işçilerin yeme, içme ve kalma gibi ihtiyaçlarıyla alakadar olmazlar.

2. İşçilerin barınma ve yeme ihtiyacını karşılayan işverenler: işverenler iş bitimine kadar işçilerin yeme, içme ve barınma ihtiyacını karşılarlar.

İşçi, işveren ve aracı arasındaki resmi olmayan ilişkileri, 27 Mayıs 2010 tarihli 27593 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan "Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği" ile düzenlenmiş ve bu yönetmelikle tarım aracılarnın özellikleri belirlenmektedir (Karaman & Yılmaz, 2011, s. 217). Yayımlanan bu yönetmelik, tarım aracılarnın izni,

işçi ve işveren arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi aracılardan denetimi hakkındaki esasları belirlemektir.

Yönetmeliğe göre, İŞKUR'dan tarımda işçi bulmaya yönelik izni olan kişiler aracı olarak kabul edilir. Aracılara kurum tarafından aracılık belgesi verilir. Bu belgelerin geçerliliği 3 yıldır. Aracılık verilmesi için kişilerde bazı şartlar aranır. Bunlar; T.C vatandaşı olmak, 18 yaşını doldurmuş olmak, kamu haklarından mahrum bulunmamak, okur-yazar olmak ve herhangi bir suçla cezalandırılmamaktır. Bunları sağlamayan kişilere aracı belgesi verilmemektedir. Yönetmeliğin bu konuda aracılara tanımladıkları yükümlülükler oldukça fazladır. Ancak denetimlerin yetersizliğinden aracılardan çoğu zaman yükümlülüklerini yerine getirmemektedir. İşçiler de bu aracılardan insafına kalmaktadırlar. Araştırmanın saha çalışması kısmında aracılardan ve işçiler arasındaki bu bağ ve ilişkiler geniş olarak ele alınacaktır.

2.2.2.3. Mevsimlik İşin Önemi

Mevsimlik iş ve mevsimlik işçilik kavramları hem toplumsal ve ekonomik alanda hem de devletin uyguladığı planlar çerçevesinde önemli etki ve sonuçlar doğurmaktadır. Göçün genel olarak neden ve sonuçlarına bakıldığında toplumsal ve ekonomik etkiler meydana getirdiğinden sosyal politikadan ayrı olarak düşünmek imkânsız olacaktır. Göç olgusunu mevsimlik göç olarak özele indirgediğimizde işgücü, işsizlik ve istihdam, yoksulluk, gelir dağılımı, kentleşme, konut politikaları gibi sosyal ve ekonomik sorunlar etrafında büyük ölçüde sosyal politika ile bağı göz ardı edilememektedir (Taşçı, 2009, s. 178).

Bilhassa işsizlik ve istihdam tarafından bakıldığında iklim şartlarının çalışmak için fırsat verdiği zamanlarda mevsimlik işçiler istihdam edilirken, iklimin elverişsiz olduğu özellikle soğuk dönemlerde işsizlikten dolayı oluşan ekonomik yetersizlikler ortaya çıkmaktadır. Mevsimlik işgücünün büyük bir bölümünü kapsayan ve istihdamın daha çok olduğu tarım sektöründe iklim değişimlerine göre bazı zamanlarda işsizlik ortaya çıkmaktadır (Akçacı, 2007 akt. Yiğit, 2018, s. 22).

Mevsimlik tarım işinde çalışan kişiler genelde kayıt dışı oldukları için mevsimlik tarım işçilerinin sayıları tam olarak bilinmemekte ve sağlıklı veriler elde edilememektedir. Genel olarak topraksız ve mesleksiz olan kişiler ihtiyaçlarını karşılamak için yılın belirli dönemlerinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Hem çalışanlar için hem de işverenler için oldukça önemli olan mevsimlik iş, yoksul

kimselere iş kapısı olmakla beraber toprak dahibi işverenler için de ucuz iş gücü anlamına gelmektedir.

Tarım sektörüne Türkiye'deki durumu yönünden bakacak olursak önemli bir sektör olmakla birlikte mevsimlik tarım işçileri üretim yönünden hem ülke ekonomisine hem de insanların yaşamları için gerekli olan ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir katkı sağlamaktadır. Buna karşın yasal anlamda belli bir dayanaklarının olmaması, gelir dağılımındaki eşitsizliklere ve alınan ücretlerdeki dengesizliklere yol açarak tarım işçilerinin temel sorunu haline gelmektedir (SDAM, 2016, s. 1).

Tablo 3: 2019 Yılı İlk 6 Ayı İstihdam Edilenlerin İktisadi Faaliyet Kolları ve Dağılımı

Yıllar	Toplam (Bin Kişi)	Tarım (Bin Kişi)	Sanayi (Bin Kişi)	İnşaat (Bin Kişi)	Hizmetler (Bin Kişi)
Ocak	27.157 100,0%	4.618 17,0%	5.392 19,9%	1.478 5,4%	15.670 57,7%
Şubat	27.355 100,0%	4.687 17,1%	5.388 19,7%	1.488 5,4%	15.792 57,7%
Mart	27.795 100,0%	4.818 17,3%	5.482 19,7%	1.538 5,5%	15.958 57,4%
Nisan	28.199 100,0%	4.976 17,6%	5.553 19,7%	1.611 5,7%	16.059 56,9%
Mayıs	28.269 100,0%	5 17 18,3%	5.546 19,6%	1.548 5,5%	16.002 56,6%

Haziran	28.512	5.392	5.616	1.617	15.888
	100,0%	18,9%	19,7%	5,7%	55,7%

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> 04.10.19 tarihinde alınmıştır.

Yukarıda 2019 yılı ilk 6 ayı istihdam edilenlerin iktisadi faaliyet kolları ve dağılımı tablosu gösterilmektedir. Tablodaki verilere göre 2019 yılı Haziran ayı TÜİK işgücü istatistiklerine göre toplam istihdam oranının %18,9'u (5 milyon 392 bin kişi) tarım sektöründe istihdam edilmektedir.

Verilerden de anlaşılacağı üzere ülkenin önemli bir çoğunluğunu tarımda çalışanlar oluşturmaktadır. Tarım işi gelişmekte olan ülkelerin ekonomik refah düzeylerini yükseltmeleri yönünden büyük önem taşımaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan üretim ve bu üretime hammadde kaynağı sağlamak açısından tarım büyük bir öneme sahiptir. Bu yönden bakılacak olursa mevsimlik tarım işi de ülkenin ekonomik ve sosyal politikalar yönünden oldukça önem arz etmektedir. Toprakların işlenmesi, kişilerin üretime katılması ülkenin ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Yapılacak sosyal politikalarla da desteklenmesi gereken toprak sahipleri ve çalışan işçiler mevsimlik işin sağlıklı ve olması gerektiği gibi işlenmesini sağlayacaktır.

2.2.3. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştıkları Temel Sorunlar

Diğer çalışma kollarındaki çalışan işçilere oranla daha ağır şartlar altında çalışan mevsimlik tarım işçileri belirli mevzuat ve yasal düzenlemelerle haklarının korunma altına alınması gerekmektedir. Fakat bu haklar sadece çalışma ilişkilerinden kaynaklı olmamalı bunun yanında ulaşım, barınma, sağlık, eğitim gibi hizmetleri de kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. En nihayetinde çalışan işçiler çalıştıkları yere kendileriyle birlikte ailelerini götürmekte ve neredeyse yılın dörtte üçünü nerede iş olursa oraya gitmekle geçirmektedir (Çetinkaya & Kaplan, 2014, s. 45). Mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştıkları sorunların çok çeşitli olmasının yanı sıra bu başlık altında belli başlıklar altında kısaca incelenecek olup, araştırmanın bulgular ve değerlendirme kısımlarında bu sorunlarla birlikte oluşan sonuçlar yapılacak görüşme sonrasında elde edilecek verilerle daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir.

2.2.3.1. Ulaşım Sorunu

Mevsimlik tarım işinde en önemli sorunlardan biri ulaşım sorunudur. İşçilerin çalışmaya gidecekleri yere olan ulaşımı çoğu zaman uygun olmayan şartlarda olabilmektedir. Bundan dolayı da birçok işçi, iş bölgesine varmadan yollarda kazalara kurban gitmektedir.

Çalışma bölgelerine giderken yanlarında aileleriyle giden mevsimlik tarım işçileri, belli başlı bazı ihtiyaçlarını da yanlarına alarak ulaşım sağlamaktadır. İşçileri taşımak için ayarlanan 14 kişilik araçlara çoğu zaman 20 kişinin alındığı ayrıca yanlarındaki eşyanın da aynı araç içinde taşındığı gerçeği mevsimlik tarım işçilerinin zor ve insani olmayan şartlarda ulaşımının sağlandığını gözler önüne sermektedir.

Çalışma bölgesine olan ulaşımın yanı sıra, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma bölgesinde kaldıkları yerden çalışma alanına giderken de ulaşımının gerekli önlemler alınmadan yapıldığı, traktörlerle ve çoğu zaman toplanılan ürünlerin çuvallarının üzerinde seyahat etmeleri kazaların kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

2.2.3.2. Barınma Sorunu

Mevsimlik tarım işçiliğinde bir diğer sorun olan barınma sorunu, işçilerin gittikleri yerlerdeki elverişsiz ortamlarda kalmalarını, bu genellikle çadırlarla ya da küçük gecekondularla sağlanmaktadır, mutfak, tuvalet, banyo gibi gerekli yaşam alanlarının sağlanmasında özensiz davranışları ve bundan dolayı oluşan sağlık sorunlarını kapsamaktadır.

Tarım işçilerinin barınmaları ile ilgili en önemli sorunlarından birisi tuvalet sorunudur. Genellikle tuvalet ihtiyacı barınma alanlarına uzak yerlerde ve açık alanlarda giderilmektedir. Çoğu zaman da etrafı çevrili alt yapısız yapılan seyyar tuvaletlerde sağlanmaktadır ve bu yerler sağlık açısından hiç steril değildir ve çeşitli hastalıklara sebep verecek alanlardır. ILO, “Tarım İşlerinde İşçi Sağlığı Ve Güvenliği” uygulama kılavuzunda tuvaletlerle ilgili şu hususları belirtilmektedir:

- Mümkün olduğunca kadın ve erkekler işçilere özel ayrı tuvaletler temin edilmelidir
- Yeterli miktarda temiz su ve tuvalet kâğıdı temin edilmelidir.

- Tuvaletlere yakın alanlarda sabun ve havlu olmak üzere el yıkama yerleri bulundurulmalıdır. Tuvaletler yetkili sağlık kurumunun belirlediği koşullara uygun olmalıdır (ILO, 2010, s. 162).

ILO'nun belirlediği barınma alanının nasıl olması gerektiği hususları ne yazık ki çoğu çalışma bölgesinde tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Durum böyle olunca mevsimlik tarım işçileri kötü barınma koşulları altında çalışmaktadır.

2.2.3.3. Beslenme Sorunu

Elverişsiz olan yaşam koşullarından dolayı buldukları alanların yemek pişirmeye uygun olmaması mevsimlik tarım işçileri beslenme sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Kalınacak yerde mutfak olmaması, yemek pişirme işinin ilkel yollarla yapılması, yeterince besleyici gıdaların bulunmaması, tek tip bir beslenme, yemeklerin uygun koşullarda muhafaza edilememesi beslenme sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bunun yanında çoğu işveren tarafından temiz içme suyunun karşılanmaması işçileri kendi içme sularını karşılamaya itmektedir. Bu da çoğu zaman kadınlar tarafından yapılmakta ve büyük bidonlarla su kaynağından su taşınmaktadır. Kaynakların ne kadar temiz olduğu da bilinmemektedir. Bazı yerlerde işverenler tarafından tankerlerle su getirilmekte ancak bu suyun içme suyu olarak kullanılmasının ne kadar uygun olduğu tartışılmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Tarım İşlerinde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Uygulama Kılavuzu'nda içme suyunun nasıl olması gerektiğini şöyle sıralamıştır:

- Her zaman kullanılmaya hazır serin ve temiz tarım işçilerine yetecek kadar içme suyu temin edilmiş olmalıdır.

- İçme suyu, yetkili sağlık kurumunca onaylanmış ve kurumun gerek gördüğü şartlara uygun bir şekilde kontrol altında tutulmakta olan bir kaynaktan temin edilmiş olmalıdır.

- İçme suyu, su kaplarından servis ediliyorsa bu kapların kapakları olmalı, kullanımdan önce iyice yıkanmalı öyle bir imkân yoksa herkes farklı bardak kullanmalıdır.

- İçme suyu kaynakları kirliliğe ve pis uyun içme suyuna karışma olasılığına karşı korunmalıdır (ILO, 2010, s. 162).

Belirlenen beslenme biçimleri ve kaynakların temizliği, çalışma bölgesine göre farklılık göstermekte olup çoğu zaman bu şartlar sağlanamamaktadır.

2.2.3.4. Çalışma Koşullarıyla İlgili Sorunlar

Çalışma saatlerinin uzun, yapılan molaların kısa olması, işçilerin temel ihtiyaçlarının yeterince ve sağlıklı bir şekilde sağlanmaması, işçilerin çalıştıkları yerlere uygun koşullarda getirilmemesi mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarındaki en temel sorunlardır. Bunun yanında mevsimlik tarım işçileri belli bir sözleşmeye dayalı olarak çalışmadıklarından dolayı sosyal güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sağlı güvencesi olmayan hatta ileride bir emeklilik hakları da bulunmayan tarım işçilerine çalışma süresi boyunca herhangi bir sağlık güvencesi de sağlanmamaktadır.

Mevsimlik tarım işlerinde çalışma koşullarından olumsuz olarak en fazla etkilenen grupların başında kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gelmektedir. Kadınlarda, tarımsal etkilenmelere bağlı olarak düşüklerin, ölü doğumların ve diğer üreme sağlığı sorunlarının daha fazla görülmüştür. Çocuklarda fiziksel ve psiko-sosyal becerilerin yeterince gelişmemiş olması sebebiyle güvenlik önlemlerini alamamalarına bağlı hastalık ve yaralanma risklerinde yükselme meydana gelmiştir. Yaşlılarda ise fiziksel ve zihinsel yeteneklerdeki azalmaya bağlı yaralanmaların ve erken ölümlerin daha fazla görülmesi bu grupların özel risk grubu olarak değerlendirmesine sebep olmuştur (Şimşek, 2012, s. 19).

Çalışma koşullarındaki yetersizlikler mevsimlik tarım işçilerinin kaza ve hastalıklara karşı savunmasız olduğunun göstergesidir. Gerekli önlemlerin alınmaması mevsimlik tarım işçilerini bu gibi sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

2.2.3.5. Sağlık Sorunları

Barınma ve çalışma koşullarının yeterince steril ortamlarda olmaması sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Direk toprak üzerine kurulan çadırlarda yaşamak zorunda kalan işçiler, alt yapı olmamasından dolayı birçok atık sular sebebiyle sağlık sorunları yaşamaktadır. Çadırların yeterince korunaklı olmaması işçilerin akrep, yılan ve çeşitli böcek türleri tarafından sokulmalarına ve zehirlenmelerine yol açmaktadır. Çalışma sürelerinin uzunluğu ve genelde güneşin altında yüksek sıcaklıklarda çalışmalarından kaynaklı da problemler oluşmaktadır. Tarım alanındaki birçok kimyasalla da karşı karşıya maruz kalan işçiler sağlık problemleri yaşamaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sağlık problemlerinin başında halsizlik, yorgunluk, bel ağrısı, güneş çarpması, ishal, solunum yolları hastalıkları, egzama, baş ağrısı, anksiyete ve depresyon gibi hastalıklar gelmektedir (MİGA, 2012, s. 10). Ayrıca intihar eğilimi de mevsimlik tarım işçilerinde oldukça yüksek oranda görülmektedir.

2.2.3.6. Eğitim Sorunları

Türkiye’de dezavantajlı meslek grupları içinde eğitim seviyesinin en düşük olduğu gruplardan birisi, mevsimlik tarım işçilerinin olduğu gruptur. Çünkü mevsimlik tarım işçiliği, ilköğretim çağındaki çocukların eğitime devamlılığını önemli anlamda etkileyen faktörlerdendir (Kutlu , 2011, s. 25).

Mart ayıyla başlayıp Kasım ayına kadar devam eden mevsimlik tarım işçilerinin yolculuğunda temel sorunlardan bir diğeri ise eğitim sorunudur. Bu kadar uzun bir süre içerisinde yanında ailesini de götürmek zorunda olan tarım işçileri, ailedeki çocukları bırakacak bir yer bulamadıklarından yanlarında çocuklarıyla beraber bu göçü gerçekleştirmektedirler. Durum böyle olunca okul çağındaki birçok çocuk da eğitim-öğretim hayatından mahrum kalmaktadır. Hatta mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin çocuklarının lise ve üzeri okullarda okuma oranı çok düşüktür. Eğitimden mahrum kalan çocuk gittikleri yerde bir de işçilik yapmakta ve küçük yaşta bu zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

2.2.3.7. Çocuk İşçiliği Sorunu

Tarım işçiliğinin genel yapısına bakılacak olursa, işi erken bitirmek ve daha çok para kazanmak adına çalışmayı aile üyeleriyle birlikte yapmaktadırlar. Mevsimlik tarım işçilerinde durum ise aynı şekildedir ve aile üyeleri çalışma bölgesine hep beraber gitmektedirler. Haliyle evde yaşayan çocuklar da bu iş göçüne katılmaktadırlar. 8457 Sayılı İş Kanunu’nun 71. Maddesi a fıkrasında “on beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.” İbaresini almaktadır.

Bunun yanı sıra 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun 59. Maddesine göre “İlköğretim çağında olup da zorunlu temel öğretim kısımlarına devam etmeyenlerin resmi ve özel işyerlerinde veya her ne biçimde olursa olsun çalıştırmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılması yasaktır.” İbaresini de

ilköğretime devam eden çocuğun çalıştırılması yasaklanmıştır. Görüldüğü üzere yasalarla çocuğun çalıştırılması yasaklanmasına karşın ülkemizde birçok sektörde olmak üzere tarım sektöründe de çocuk işçiler yasa dışı olarak çalıştırılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarından en önemlisi olarak görebileceğimiz çocuk işçiliği, ekonomik problemlerin yarattığı sorunlardan ötürü, mevsimlik işe giden ailenin çocuklarını bırakabilecek güvenli bir yerin olmamasından kaynaklanmaktadır. Mart ayından Kasım ayının sonuna kadar devam eden bu zaman diliminde çocukların eğitim hayatına mahrum kalması, gidilen çalışma bölgesinde aile üyelerinden kendinden büyük ya da küçüklere bakmak durumunda kalması ya da çalışma alanlarında işçi olarak çalışması durumu söz konusu olmaktadır. Ailelerin çocuklarını da yanına almaktan başka çaresi olmaması çocukların da göçe katılması durumunu ortaya çıkarmıştır. Kimi zaman ailelerin de çocukları iş gücüne katkı olarak görmesi, eve daha fazla ücretin girmesini istedikleri için isteyerek çocukları yanına aldıkları da diğer bir gerçektir.

2.2.3.8. Aldıkları Ücretler ve Bununla İlgili Yaşadıkları Sorunlar

Mevsimlik tarım işçilerinin, çalışma alanlarında karşılaştıkları temel problemlerden biri de ücret konusudur. Bu konuda ülke genelinde kabul görmüş bir sistem ve ücret yapısı bulunmamaktadır. Tarım alanında sürekli çalışan işçilerin ücretleri kamu ve özel sektörde çalışan işçilere göre değişmektedir. Kamusal alanda çalışan işçiler sendikalı olduklarından ücretleri toplu iş sözleşmeleri ile belirlenmektedir. Bu işçiler devletin belirlediği en az ücretlerin üstünde ücret almalarının yanı sıra, toplu iş sözleşmeleri ile başka sosyal yardımlardan da faydalanabilirler. Özel alanda çalışan tarım işçilerinin ücretleri ise, işçi veya aracilar ile işveren arasında yapılan pazarlığa göre belirlenmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin ücretlerinin oluşumunda, tarımsal işlerin en yoğun olduğu zamanlardaki işçi arz ve talebi, tarım ürünü çeşitlerine göre yapılan iş, aracilar ile işverenler ve yörelerdeki komisyonlarca belirlenen en az ücretler önemli rol oynar (Karacan, 1991, s. 47).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2018 yılına ilişkin "Tarımsal İşletme İşgücü Ücret Yapısı İstatistikleri" ne göre mevsimlik kadın işçilerin günlük ücretleri %11,9 artışla 67 lira, erkek işçi ücretleri de %12,1 artışla 82 lira olarak belirlenmiştir. Sürekli tarım işçilerine ödenen aylık ücret kadın işçiler için %5,8 artışla bin 668 lira, erkek işçiler için ise %13,9 artışla 2 bin 187 lira olarak belirlenmiştir. Tarımsal

işletmelerde geçen yıl mevsimlik tarım işçilerinin ortalama günlük ücretleri 2017 yılına göre %12,6 artışla 74 lira, sürekli tarım işçilerinin aylık ücretleri de %14 artışla 2 bin 117 lira olarak hesaplandı. Seçilmiş faaliyet türlerine göre mevsimlik işçilere ödenen günlük ücretlere bakıldığında, en fazla mevsimlik işçi çalıştırılan faaliyetlerden çapalama işi için kadın işçilere 62 lira, erkek işçilere 65 lira, hasat için kadın işçilere 71 lira ve erkek işçilere ise 78 lira ödeme yapılmıştır. TÜİK 'in sonuçlarına bakacak olursak bir diğer sorun da kadın ve erkeklerin aynı işi yapmasına rağmen kadınların erkeklerle aldıkları ücret konusunda dengesizliklerin olduğudur. Her alanda olduğu gibi bu alanda da kadın ve erkek eşit haklara sahip olmayıp, erkekler kadınlardan daha fazla ücret almaktadır.

2.2.3.9. Sosyal Dışlanma Sorunu

Sosyal dışlanma kavramı, 1960'lı yıllardan itibaren Fransa'da tartışılmaya başlanan bir kavramdır. 1960 döneminde politikacılar, bürokratlar, gazeteciler ve akademisyenlerin çoğu; yoksulluktan ideolojik ve çok açık ve net olmayacak şekilde “dışlanmış” olarak söz etmişlerdir. “Sosyal dışlanma” kavramı ilk olarak 1974 yılında Chirac Hükümeti döneminde Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı olan R.Lenoir tarafından kullanılmıştır. Lenoir, 1974'te “Dışlanmışlar: On Fransız'dan Biri” kitabını yayınlamış ve kitabında, Fransa'da toplumdan soyutlanmış kişi sayısının toplumun onda birine denk geldiğini, bu kişilerin toplumdan dışlanmış olduklarını belirterek, dışlanmış olan grupları da bazı özelliklere göre sınıflandırmıştır. Bu özellikler; zihinsel ve fiziksel engelliler, suç işleyenler, hasta ve bakıma muhtaç yaşlılar, istismar edilen çocuklar, uyuşturucu madde bağımlıları, intihara meyilli insanlar, yalnız ebeveynler, problemlili aileler, sıra dışı ve asosyal insanlar ve diğer “sosyal uyumsuzluk” içindeki insanlardır (Bildirici, 2011, s. 42).

Bu durumla birlikte sosyal dışlanma kavramı 1980 yıllarından itibaren, ekonomik kriz ve yeniden yapılanma sürecinde, refah devletinin krize girmesiyle ve diğer farklı sosyal ve siyasal krizlerle birlikte Fransa'da daha da kullanılır hale gelmiştir. Dışlanma kavramı farklı birçok sosyal dezavantajlardan bahsedilirken kullanılmış olup, giderek artan işsizlik, gecekondulaşma ve aile yaşamındaki köklü oluşumlar gibi yeni sosyal sorunlarla bağdaştırılmıştır. Eski refah devletinden bu yana bu sorunlarla mücadelede yetersiz kaldığı görülmüş ve bu nedenle yeni sosyal politikaların geliştirilmesi gerektiği düşüncesi ortaya atılmıştır. Bu yeni kavramın Fransa'da yaygın hale gelmesi, kısmen İngiliz kökenli bir kavram olan yoksulluğun

Fransa'da çok yaygın kullanılmamasının bir sonucudur. Yoksulluk deyimi, Hristiyan hayırseverlik, klasik yönetim ve faydacı liberalizmi çağrıştırmamasından ötürü gereken değeri görmemiştir. Buna uygun biçimde de sosyal dışlanma, sosyal yapının çökmesi olarak tanımlanmakta ve devletin yetersizliği olarak nitelendirilmektedir (Sapancalı, 2005/3, s. 34).

Neo liberal politikalar ve küreselleşme süreciyle eşitsizlik, güvencesizlik, adaletsizlik, ayrımcılık, bağımlılık gibi sosyal dışlanma ile ilişkili sorunlar daha da belirgin hale gelmiştir. Neo liberal politikaların sebep olduğu yeni sosyal krizlerle birlikte işsizliğin artması ve uzun sürmesi, devletin arka plana atılmasıyla birlikte sosyal korumanın azaltılması geniş toplum kesimlerinin sosyal dışlanma olgusu ile karşılaşması ile sonuçlanmıştır (Şahin, 2009, s. 19).

Sosyal dışlanma Fransa'dan sonra, Avrupa'nın diğer ülkelerinde hem kavram, hem de politika olarak kabul görmüş ve hızla yayılmaya başlamıştır. Özellikle işsizlik oranlarındaki artış, artan uluslararası göç ve refah devletinin gerilemesi, kavram üzerindeki ilgiyi önemli derecede arttırmıştır. Bundan dolayı Avrupa'da sosyal dışlanma, işsizlik ve istihdam politikalarıyla birlikte anılmaya başlamıştır. Uzun süreli işsiz kalan kişilerin, niteliksiz işgücünün ve göçmenlerin sorunlarıyla ilişkilendirilerek geniş kitlelerde yayılma göstermiştir.

Sosyal dışlanma kavramına ve içerdiği tüm bu yoksunluklara bakıldığında mevsimlik tarım işçilerin karşılaştıkları genel sorunlar; barınma, beslenme, eğitim, sağlık, çalışma koşulları gibi sosyal hizmetlerden yararlanma imkânları sınırlı olduğundan mevsimlik tarım işçileri dışlanmaya maruz kalmışlardır. Ücret alma konusunda kadın ve erkekler arasındaki ücret dengesizliği sonucunda da kadınlar bir dışlanmaya maruz kalmıştır. Çocuklar tarafından bakıldığında ise eğitimlerine devam edememekte ve gerekli şartlar sağlanmadığından dolayı bir dışlanmışlığa maruz kalma durumu meydana gelmektedir. Türkiye genelinde mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğunun Doğu ve Güney Doğu bölgelerinden gelmeleri ve Kürt olmalarından dolayı sınıfsal bir anlamda dışlanmaya maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Özellikle çalışmaya gittikleri yerlerde karşılaştıkları ötekileştirilmeyle toplumdan uzaklaştırılmaktadırlar. Çalışmaya gittikleri yerdeki yaşam yerlerinin de uzak bir mesafede kurulması yine mekânsal anlamda bir dışlanmaya maruz kaldıklarının göstergesidir (Geçgin, 2009, s. 31).

2.2.3.10. Örgütlenme Sorunu

Belirli iş kollarında örgütlenme iş kollarında çalışanlar için dayanışma, hakları için birlikte hareket edebilme ve yasalar karşısında belirli kazanımlar elde edebilmek için mücadele etme adına önemli bir yapılanmadır. Öyle ki yasal anlamada belirli düzenlemeleri bulunmayan mevsimlik tarım işçileri için örgütlenme başlıca bir sorun teşkil etmektedir. Örgütlenmeler çoğu zaman sendikalar yoluyla sağlanmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri için tarım iş kolunda çalışma yapan sendikalar çalışma yapmışlardır. Bu çalışmalar çoğu zaman yüzeysel kalmış ve mevsimlik tarım işçileriyle doğrudan bir üyelik ilişkisine dönüşmemiştir. Tarım-İş sendikası bazı araçlar ile mevsimlik tarım işçileriyle ilişki kurmuş ve iş bulmalarında ve yapılan sözleşmelerde gerekli iyi koşulları sağlamaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır.

2821 Sayılı Sendikalar Kanununa göre tarım alanında Tarım-İş, Orman-İş, Öz Tarım-İş, Emek Tarım-İş, Tarım Orman İş adı altında sendikalar kurulmuştur. Üye bakımından Tarım-İş ve Orman-İş nicelik bakımından fazladır. Tarımdaki bu sendikalaşmanın yanı sıra mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının çözümüne, haklarının sağlanmasına ve kamuda göz önünde bulundurulmasına yönelik sendikalaşma hareketi de bulunmaktadır. Ülkemizde oluşan önemli sendikalara değinecek olursak;

Mevsimlik Tarım İşçilerinin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Derneği (METİDER)

Gündelikçi İşçiler Derneği (Manisa-Turgutlu)

Adıyaman Mevsimlik Tarım İşçileri Derneği (AMİD)

Adana Tarım İşçileri Sendikası

Şanlıurfa Baziki İşçiler Derneği

Yukarıda oluşan sendikalaşma hareketine bakılacak olursa özellikle mevsimlik işin ve mevsimlik göçün yoğun olarak yapıldığı şehirler göz önüne çıkmaktadır. Bu sendikalar mevsimlik tarım işine ve göçüne katılan tarım işçilerinin sorunlarının, haklarının farkındalığı ve savunulması, ulaşımlarının güvenli bir şekilde sağlanması, ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanması, çalışma koşullarının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi, işçiler arasındaki dayanışmanın sağlanması, iş güvenliği, ücretin belirlenmesi ve iyileştirilmesi gibi hak kazanımlarını sağlamaya çalışmışlardır.

Mevsimlik tarım işçilerindeki örgütlenme sorununu özetleyecek olursak, dernekleşme ve sendikalaşma hareketi genel olarak bakıldığında oldukça sınırlı kalmıştır. Yapılan birçok araştırmada mevsimlik tarım işçilerinin bu kavramlardan bihaber oldukları görülmektedir. Haberdar olan işçileri ise daha önce yaşanan olumsuzluklar yüzünden, sendika veya dernek üyelerinin işveren ve aracı tarafından işten çıkarılması ve bir daha işe alınmaması, bu oluşumlardan uzak durmaktadırlar. Şimdilerde dernek ve sendikaların bazılarında çok fazla olmasa da yapılan çalışmalar sonucunda mevsimlik tarım işçilerinin ücret, temel ihtiyaç ve sorunlarına yönelik iyileştirmeler sağlanabilmiştir.

Yukarıda bahsedilen sendika ve dernekler ise bu girişimlerin sonuçları olarak görülmektedir. Kısaca mevsimlik tarım işçilerini tek çatı altında toplayacak bir zemin oluşmamıştır ve örgütlenmeler çok daha etkili ve yaygın olarak gerçekleştirilememiştir.

2.2.4. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihsel Süreci

Dünya üzerinde gelmiş geçmiş tüm toplumları anlayabilmek ve iyi şekilde analiz edebilmek için toprak sistemlerinin araştırılması gerekmektedir. Öyle ki toprak sistemleri toplumların sosyal ve ekonomik refahlarının yükselmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Toplumların gelişimindeki ilerlemeler toprağın bolluğuna ve zenginliğine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedendir ki bir ülkede uygulanan toprak sistemi devletin yönetimi ile doğrudan ilgilidir (Altın, 2014, s. 65). Aynı zamanda ucuz işgücünden yararlanmak insanlık tarihi boyunca para sağlayıcılar açısından daima istenilen bir durum olmuştur. Tarihle bitlikte tarım ve sanayileşme artmış ve böylelikle işgücü gereksinimleri de artış göstermiştir. Gelir düzeyi düşük olan kişiler zorunlu olarak ya da kendi istekleriyle çalışmak için başka yerlere göç etmek durumunda kalmışlardır (Özgülner & Kaya, 2015, s. 116).

Mevsimlik tarım işçilerinin tarım işinde çalışmak için yaşadıkları yerleri bırakmaları 1600 yıllarından bu yana sürmektedir. O yıllarda Afrika'da tarımda ve evlerde çalıştırılmak üzere köleler işçi olarak getirilmiştir. Kölelerin bu durumu göçebe tarımın ilk örnekleri olarak sayılmaktadır. 1846-1848 yıllarında Meksika ve Amerika arasındaki savaştan sonra binlerce kişi göçmen işçi statüsünde Meksika'dan Amerika'ya geçici işlerde çalıştırılmak için gönderilmiş ve bunların bir kısmı da mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmışlardır. Yine 1800'lü yıllarda İngiltere'den Amerika'ya çocuk işçiler

çalıştırılmak üzere yollanmış ve bununla birlikte göçmen işçi kullanımı artış göstermiştir.

Bulduğumuz dönem itibariyle hala Jamaika, Meksika ve Doğu Karayip ülkelerinin bazılarından gelenler göçmen işçi statüsünde çalışmaya devam etmektedirler. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da tarımda çıkan işgücü açığı ile göçmen işçilerin bu sektörde olan önemi daha da artış göstermiştir. Günümüzde ise Avrupa ülkelerinden İtalya, İspanya ve Fransa gibi ülkeler yoğun olarak mevsimlik işçi göçü almaktadırlar (Ferele, Şule, & Fuat, 2016, s. 38).

Osmanlı'nın ekonomisi tarıma dayalı olarak yönetilmekteydi. Bu sisteme dayalı olarak yönetenler ve yönetilenler sınıfı ortaya çıkmıştır. Yönetenler askeri zümre, yönetilenler ise reaya denilen zümrelerden oluşmaktadır. Yönetenler gelir kaynaklarını hazine, vakıf ve tımar sisteminden alırken, reaya kısmı da üretime katkı sağlayarak gelir elde etmiş ve devlete vergi ödemişlerdir (Altın, 2014, s. 69).

16. yüzyılın son çeyreğine kadar yapılan tarımsal üretim hem kent hem de kır nüfusunu karşılamaktaydı. Fakat 16. yüzyılın son çeyreğine girildiğinde fazla nüfus artışı sonucunda bazı bölgeler topraksızlık problemi yaşamaya başladı, ekilebilir alanlar daralması sonucunda ülkenin refah düzeyi sekteye uğradı. Osmanlı'da acil durum vergisi olarak toplanan avarızın da son zamanlarda sürekli talep edilmesi, sipahilere verilmesi gerekirken direk devlete toplanması hem sipahileri hem de halkı zor durumda bırakmıştı. Bunun sonucunda sipahiler tımarlarını terk etmiş, kendilerine yeni tımarlar sağlamaya başlamışlardır.

Diğer yandan topraksız kalan köylüler yeni iş imkânları için kentlere göç etme durumunda kalmışlardır. Bu da kentlerdeki nüfusu fazlaştırmış ve iş imkânları kentte de azalmaya başlamıştır. Yaşananlardan sonra devletin gelirleri azalmış ve tarımsal üretimin azalması sonucu yiyecek problemi baş göstermiştir. Devlet artan işsizlik sonucunda siyasal sorunlar yaşamaya başlamıştır. Osmanlı'da zamanla bozulan tımar sonucunda çiftlikler kurulmaya başlanmıştır. Kurulan çiftlikler kırsaldaki köylüyü olumsuz etkilemiş ve sıkıntılarında kurtulmak için borçlanan köylüler zamanla çiftliklerin çalışanları olmuşlardır. Bu da köylünün sömürülmesi anlamına gelmekteydi, bir yandan devlete vergi ödemeye devam ederlerken diğer yandan da çiftliklerin sahiplerine ürünlerinden pay vermeleri köylüyü güç durumda bırakmıştır. Çiftliklerde yapılan işler yıl boyu veya mevsimlik olarak yapılmaktaydı. Mevsimlik yapılan işlerde

kiralanan ücretli tarım işçileri çalışmaktaydı bu da bize gösteriyor ki çiftliklerin kurulmasıyla birlikte mevsimlik tarım işçiliği kavramı da ortaya çıkmıştır. Çiftliğin yönetimi kâhyalarla sağlanırken, çalışacak işçiler de ya az miktar toprak sahibi olanlardan ya da topraksız veya göçebe olanlardan seçilmekteydi (Altın, 2014, s. 74).

Cumhuriyet tarihinde ise mevsimlik tarım işçiliği 1950’lilerde ortaya çıkmıştır. 1950’li yıllar Türkiye’nin tarımda makineleşmeye başladığı yıllardır. Tarımda makineleşmenin olduğu dönemlerde, kırsalda da hızlı nüfus artışından dolayı tarım alanları yetersiz kalmıştır. Böylelikle iş alanları daralmış, para kazanmak güç hale gelmiştir. Ülkeden gelişen ulaşım ağı bir yerden başka bir yere gitmeyi kolaylaştırmış, işsiz kalan kırsaldaki insanlar tarımın olduğu yerlere mevsimlik olarak göç etmişlerdir (Öz, 2015, s. 13).

Özetle tarımda yaşanan makineleşmeyle insan gücüne duyulan ihtiyaç azalsa bile, makinenin kullanılmadığı alanlarda ucuz iş gücüne duyulan ihtiyaç hala kendini korumaktadır. Sadece tarımdaki makineleşmenin, ulaşımın gelişmesinin ve tarım alanlarının küçülmesinin mevsimlik tarım işçiliğini ortaya çıkardığını söylemek göçün yaşandığı toplumdaki kan davaları, toprağın paylaşımı, iş kaynaklarını yetersizliği, tarım alanının dar ve verimsiz oluşu gibi birçok sebepler insanları göçe zorlayabilmektedir.

2.2.5. Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliğine Yönelik Yasal Düzenlemeler

Yapısı itibariyle kayıt dışı çalışmaların yoğunlukla yapıldığı tarım sektörü durum böyle olunca yasal korumadan uzak bir hal almıştır. Üretim ve nitelik konusunda çalışanlarının farklılık göstermesi bu durumu ortaya çıkarmıştır. Ne yazık ki tam anlamıyla tarım işçilerinin özellikle de mevsimlik tarım işçilerinin yasal anlamda haklarını koruyacak bir çerçeve bulunmamaktadır. Nitekim Türkiye’deki tarım işçileri uzun yıllar Sosyal Güvenlik Mevzuatının kapsamında yer alamamıştır. Sonrasında 1982 Anayasasının 60. Maddesi gereğince “Sosyal Güvenlik Hakları” kapsamında devletin anayasal bir görevi haline gelen “ sosyal güvenliği sağlayacak gerekli önlemleri alma” ödevince değişmiştir. Böylelikle 1983’te ilk kez 2925 ve 2926 sayılı kanunlarca tarımda çalışanlara yönelik özel bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de tarıma yönelik yasal düzenlemelere bakıldığında;

1963 yılında 274 Sayılı Sendikalar Kanunu gereğince, 61 Anayasasının 47. Maddesi uyarınca tarımda çalışanlara sendikalaşma hakkı tanınmıştır. 1983 yılında

2821 Sayılı Sendikalar Kanunu gereğince mevsimlik tarım işçileri mevcut sendikalara üye olabilecek, bunun yanında aranan diğer koşullar sağlandığında sendika kurabilecek ve tüm bu sendika faaliyetlerine katılabileceklerdir. Ayrıca kamuda çalışan tarım işçileri ise kanun kapsamına alınmıştır. Yine aynı yıl 2822 sayılı Toplu Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile kamuda çalışan tarım işçileri kapsam içinde yer almış ve tarım işçilerine az da olsa yer verilmiştir.

2003'e gelindiğinde ise 4857 Sayılı Kanun'un 111. Maddesi gereğince tarım işleri ve bu işlerde çalışan kişilerin çalışma şartlarına yönelik hükümler, vereceği hizmet karşılığı alacakları ücretler ve işin düzenlenmesiyle ilgili tüm konuların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir.

2006'da 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda tarım alanında yapılan işler tanımlanmış fakat bunun içerisine mevsimlik tarım işçileri alınmamıştır.

2012 yılında ise 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na dâhil olmayan iş kolları ve kişiler belirtilmiş, tarım işçileri kapsam dışına bırakılmadığı için mevsimlik tarım işçilerinin çalışmaları ve işverenleri bu kapsamda değerlendirilebilmişlerdir.

Bu yasal düzenlemelerin yanı sıra, 4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununa göre tarım işçilerinin hali hazırda bulunan çalışma şartlarına dayanak oluşturulması sebebiyle mevzuatta yer edinmiştir.

816 Sayılı Borçlar Kanunu'nun "Hizmet Akdi" başlığınca 313-354. Maddeleri, 4857 Sayılı İş Kanununun 113. Maddesindeki sayılan maddeler harici iş ilişkileri açısından tarım çalışanlarına uygulanmaktadır. Yine 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanuna ve Yargıtay'a göre mevsimlik tarım işçilerinin sendika üyeliği olamayacağı ve faaliyetlere katılmayacağına yönelik bir düzenleme olmamaktadır. Aksine Yargıtay'ın kararına göre mevsimlik tarım işçilerinin sendika üyeliğinin mümkün olduğunu savunmaktadır.

Yukarıda da sözü geçen kamu, özel, kalıcı, mevsimlik ve gezici tarım işçilerinin sendikalaşması hakkında herhangi bir yasak görülmemektedir. Hatta bu konuda Türkiye'nin ILO sözleşmesinde imzası bulunmaktadır. Böyle bir yasak olmamasına karşın tarım işçileri, gerekli yasal düzenlemelerinin olmaması, mevsimlik işlerde çalışma şartlarının zorluğu ve sürelerinin uzunluğu örgütlenmeyi mümkün

kılmamaktadır. Durum böyle olunca tarım işçilerinin güvencesi, hakları ve ekonomik refah düzeylerinin iyileştirilmesine yönelik mücadeleler yapılamamaktadır.

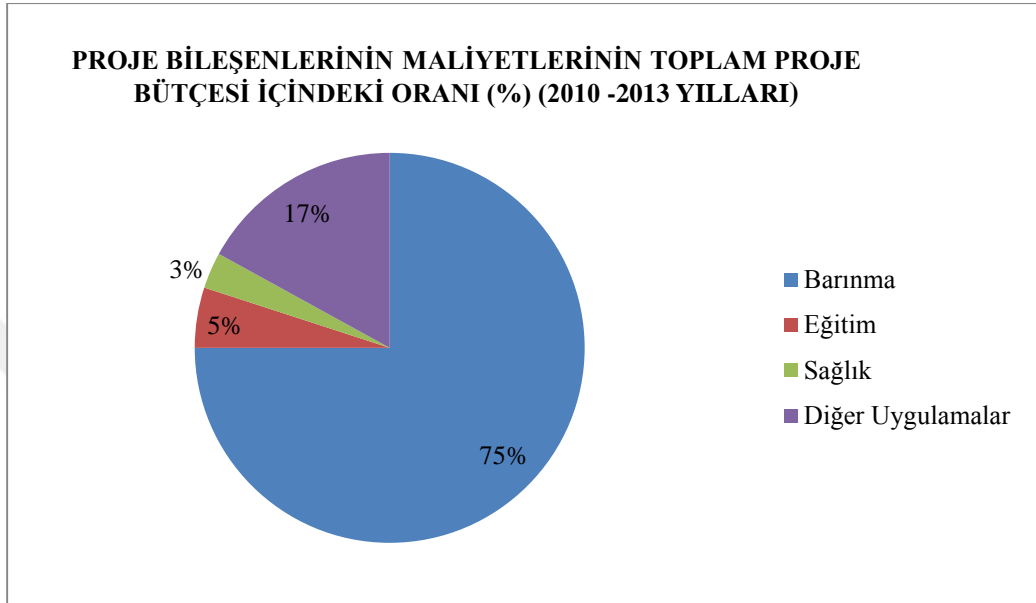
Mevsimlik tarım işçilerinin problemlerine yönelik çözümler için yasal zorunluluk bulunmamasına karşın yönetmelik, genelge ve STK'ların çabaları sonucunda adımlar atılmaya çalışılmıştır. 2016/5 konulu MEB'in Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi Genelgesi, 2012/20 konulu eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Hakkındaki Genelgesi çıkarılmıştır.

2010/6 konulu Başbakanlık Genelgesi Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi adlı genelgesi çıkarılmıştır. Bu yolla METİP (Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi) 2010 yılında 23 ili (Adana, Afyonkarahisar, Ankara, Balıkesir, Bursa, Düzce, Gaziantep, Giresun, Isparta, Kahramanmaraş, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Kilis, Konya, Malatya, Mersin, Nevşehir, Ordu, Samsun, Şanlıurfa, Uşak, Yozgat) kapsayarak uygulanmaya başlanmıştır.

METİP, gezici tarım işçisi olarak çalışmak için yaşadıkları illerden başka illere aileleri ile birlikte giden tarım işçilerinin, özellikle de kadın ve çocukların, bu süreçte yaşadıkları problemlerin tespiti ve giderilmesini amaçlayan bir projedir. Projede ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevre ile ilişkiler ve iş ve sosyal güvenlik koşulları adı altında belirli başlıklar altında tarım işçilerinin sorunlarına çözüm önerileri getirilmesi hedeflenmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışacak yere giderken güvenli ve sağlıklı bir şekilde gitmeleri için yol güvenliklerinin sağlanması hedeflenmiştir. Sağlıklı ve güvenli alanlarda barınmaları için "Toplulaştırılmış Geçici Yerleşim Yerleri" sağlanması amaçlanmıştır. İşçilerin temel sağlık hizmetlerinden faydalanabilmeleri, barınma yerindeki temiz su ve çevre için çalışmalar hedeflenmiştir. Çocuklarıyla birlikte gelen aileler için de okul çağındaki çocuklara yönelik 2010/6 sayılı genelge ile bölgedeki okullara misafir öğrenci olarak alınabilmeleri, taşınabilir veya mobil eğitim gibi imkânlar sağlanarak çocukların eğitim hakkından yararlanması hedeflenmiştir. Çocukların okul kıyafet ve gereçleri İl/İlçe SYDV'lerce sağlanmıştır. Çalışılan alandaki güvenliğin sağlanması amacıyla bilinçlendirme çalışmaları hedeflenmiştir. Tarım işçilerinin sosyal dışlanmaya maruz kalmaması için gidilen bölgede bilinçlendirme çalışması ve sosyalleşmeleri için tedbirler hedeflenmiştir. Tarımda iş aracılığı sözleşmesi zorunluğu hale getirilerek sosyal güvenlikleri açısından

mevcut durumlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Projenin barınma bileşeninden toplam 241.648 kişi, eğitim bileşeninden 118.533 kişi ve sağlık bileşeninden ise 171.271 kişi yararlanmıştır. Aşağıdaki grafikte METİP'in 2010-2013 yıllarında proje bileşenlerinin maliyetlerinin toplam bütçe içerisindeki oranları gösterilmektedir.

Grafik 1: METİP Bileşenlerinin Maliyetlerinin Toplam Proje Bütçesi İçindeki Oranı (%) (2010 - 2013 Yılları)

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı METİP

. Proje 2010-2013 yıllarında gerçekleştirilmiştir. 2014 yılından bu yana ödenek ayrılmamış yapılan hizmetler valilik, kaymakamlık, belediye başkanlıkları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi kuruluşlarca verilmeye devam edilmiştir. Sonrasında Tarımda İş Aracı Yönetmeliği, Tolum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği çıkarılmıştır. 19 Nisan 2017 tarihinde ise 2010/6 konulu genelge kaldırılıp 2017/6 Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi çıkarılmıştır.

Mevsimlik tarım işçilerinin yasalar karşısındaki konumu özetle, iş kanunları kapsamında direk tarım çalışanlarına ilişkin düzenlemelerin olmaması İş Hukuku kapsamına alınmalarına ve gerekli yasal mevzuatların oluşmasına engel olmuştur. Kamuda çalışan tarım işçilerine yapılan yasal düzenlemeler, çoğunluğu kayıt dışı çalışan diğer tarım işçilerinin çalışma koşullarını zorlaştırmıştır. Yasal düzenlemelerin olmaması tarımda çalışan kişilerin haklarını koruyamamakta, çalışma koşullarından kaynakları sorunları da beraberinde getirmekte ve sorunların çözümüne dayalı kesin bir çözüm sunamamaktadır. Yapılan sosyal hizmetlerin de hem mevsimlik tarım işçilerinin

tamamına ulaşılamamakta hem de devamlılığı sağlanamamakta ve mevsimlik tarım işçileri toplumda dezavantajlı bireyler olarak hayat sürmektedirler.

2.2.6. Mevsimlik Tarım İşçileri ve Sosyal Hizmet

Bu bölümde mevsimlik tarım işçilerinin sosyal hizmet ihtiyacına yönelik literatürü oluşturacak sosyal hizmetin tanımı, mikro, mezzo ve makro düzeyde incelenmesi ve sistem yaklaşımı ele alınacaktır.

2.2.6.1. Sosyal Hizmet Tanımı

Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu (International Federation of Social Work) sosyal hizmeti, sosyal değişimi ve gelişimi, toplumsal bağlılığı destekleyen, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini amaçlayan uygulamaya dayalı bir mesleki disiplin olarak tanımlamaktadır. İnsanların refah düzeyini artırmak sosyal hizmetin en temel amacıdır (IFSW, 2014).

Sosyal hizmet, kişilerin hayatın sorumluluklarını yerine getirme konusundaki başarıya, güç halinden kurtulabilme, koydukları hedefleri ve önemsedikleri şeyleri gerçekleştirebilmelerine yardımcı olabilecek sosyal ortamlarla arasındaki iletişime bağlıdır. Bu nedenle kişilere kendi sorunlarını çözebilme ve başa çıkma kapasitelerini artırmalarına, kişiler ve kaynak sistemlerle aralarındaki ilişkiyi oluşturmaya yardımcı olmaktadır (Buz, 2004, s. 118).

Mevsimlik tarım işçisi olmak hâlihazırda zor bir durumdur. Bunun yanı sıra çalışma bölgesine yapılan ulaşım, çalışma alanında yaşanan barınma ve beslenme sorunu, bunlara ek olarak çalışma sürelerinin uzun ve ağır şartlarda olması, mevsimlik tarım işçilerinin sağlık ve eğitim gibi temel haklardan yararlanmada sıkıntı çekmeleri, sosyal dışlanmaya maruz kalmaları yaşadıkları en temel sorunlardır. Sosyal Hizmet mesleği “hak temelli yaklaşım” çerçevesini temel alan bir meslek dalıdır. Mevsimlik tarım işçilerine yönelik mesleki müdahalede sosyal hizmetin en temel ilkesi olan “hak temelli yaklaşım” çerçevesinde mevsimlik tarım işçilerine yaklaşmalı ve onların her şeyden önce insan oldukları ve diğer insanlar için olan her şeyin kendileri için de hak olduğu anlayışı temel alan bir yaklaşımla hareket etmek gerekir.

2.2.6.2. Mikro, Mezzo ve Makro Düzeyde Uygulama

Genelci sosyal hizmet uygulaması mikro, mezzo ve makro düzey olmak üzere üç şekilde uygulanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, dezavantajlı grup olarak

nitelendirilebilen mevsimlik tarım işçileriyle çalışırken öncelikle mevsimlik tarım işçisi ve ailesi ile mikro düzeyde çalışma gerçekleştirmelidir, Mezzo düzeyde mevsimlik tarım işçisi gruplarıyla çeşitli çalışmalarını bir arada yürüterek ve makro düzeyde ise mevsimlik tarım işçilerine yönelik gerekli ihtiyaçların karşılanması ve var olan sorunlarının çözümlerinin üretilmesi; mevsimlik tarım işçilerine yönelik politikalar üreterek, gerek yerel gerekse uluslararası düzeyde çalışmalar gerçekleştirmelidir. Sosyal hizmet uzmanları mikro, makro ve mezzo düzeyde gerçekleştirdiği çalışmalar ile temel olarak ‘mevsimlik tarım işçilerinin kendi kendilerine yeterli düzeye gelebilmeleri’ için gerekli mesleki çalışmalar ile koruyucu-önleyici-güçlendirici yaklaşım çerçevesinde müdahaleler gerçekleştirmelidir.

Mevsimlik tarım işçileriyle çalışacak sosyal hizmet uzmanlarına birçok rol ve sorumluluklar düşmektedir. Bunların bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- **Danışmanlık:** Mevsimlik tarım işçilerine ihtiyaç duydukları her alanda danışmanlık hizmeti verebilir.
- **Savunuculuk:** Gerek görülen yerde mevsimlik tarım işçilerinin haklarını savunabilir.
- **Bilgi verme:** Mevsimlik tarım işçisini gerek duyduğu her alanda bilgilendirme ve yönlendirme yapabilir.
- **Kaynaklarla buluşturma:** Mevsimlik tarım işçisinin ihtiyaç duyduğu kaynaklarla buluşturmada çalışmalar yapabilir.
- **Güçlendirme:** Mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştıkları tüm sorunların karşısında güçlendirecek çalışmalar yapabilir. Güçlendirme yaparken ülke içinde kaynaklarla bunu sağlayabilir.

Ülkemizde mevsimlik tarım işçilerine yönelik yapılan çalışmalar ve yasal düzenlemeler oldukça azdır. Mevsimlik tarım işçilerine yönelik dernek ve sendikaların var olmasına karşın herhangi bir yetkinlikleri bulunmamaktadır. Bu alanda mevsimlik tarım işçilerinin haklarını savunan herhangi bir kuruluş ve yasal çerçeve bulunmamaktadır. Mevsimlik tarım işçileri de bir örgütlenme eğilimine girememekte ve haklarını yeterince savunmamaktadır. Alanın en temel mesleği olan sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda daha geniş çalışmalar yapmaları hem mesleki açıdan hem de mevsimlik tarım işçilerinin temel haklarına ulaşmaları açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

2.2.6.3. Sistem Yaklaşımı

Sistem kuramı birey ve çevresine ayrı ayrı bakmak yerine bireyi ve içinde bulunduğu sistemi bir bütün olarak ele alır ve sistemlerin diğer sistemlerle etkileşimine bakar. Sosyal hizmet mesleğinde bu kuramın temel odağı bireyin çevresiyle nasıl etkileşime girdiğidir. Birey ve içinde bulunduğu çevre ayrı ayrı değerlendirilse bireyin içinde bulunduğu sosyal işlevsellik durumu yeterince anlaşılabilir. Bu kuram sosyal hizmet uzmanına bireyin karşılaştığı sorunların tümünü kapsayacak bir çerçeveden bakmasına yardımcı olur. Ayrıca, sistem kuramı, sosyal hizmet uzmanlarına, birbirinden bağımsız gibi görünen durumlar arasındaki ilişkiyi ve bağlantıyı kavramsallaştırma olanağı sağlar. Bu karşılaştıkları durumlar bireyler, aileler, küçük gruplar ve toplumlar biçiminde sıralanabilir (Duyan, 2014, s. 137).

Sosyal hizmet uzmanı, karşılaştıkları sosyal sorunları çözmek için sayısız başarısız girişimde bulunmuş bireylere hizmet verir. Özellikle mevsimlik tarım işçileri ile çalışırken, mevsimlik tarım işçilerinin bu alanda çalışma nedenleri, çalışma bölgesine ulaşımında yaşadıkları sorunlarla birlikte eğitim, sağlık, barınma, çalışma şartlarındaki olumsuzluklar, dışlanma gibi sorunlar karşılına çıkmaktadır. Sistem kuramı bakış açısı sosyal hizmet uzmanının, yaşanan sorunlara yeni değişim yollarını ve farklı müdahale yöntemleri belirlemesine yardımcı olur. Sorun çözme sürecinin bir parçası olarak sosyal hizmet uzmanı sistemik düşünerek, çok sayıda ve kapsamlı değişim hedeflerini ve stratejilerini belirlemede sığınmacı müracaatçıları ile daha yaratıcı bir şekilde iş birliğine girebilir. Sistem yaklaşımı bakış açısı, mevsimlik tarım işçileri ile çalışan sosyal hizmet uzmanına, mevsimlik tarım işçilerinin içinde bulunduğu tüm etmenleri bir bütün olarak ele alıp müdahale stratejileri belirlemede kolaylık sağlar. İnsan gereksinimleri, insanların parçası olduğu büyük sistemlerden bağımsız olarak ele alınamaz. Sistem kuramı hâlihazırda bulunan sistemlerin ve onların gereksinimlerinin belirlenmesinde katkı sağlamaktadır (Duyan, 2014, s. 138).

Sosyal hizmet uzmanları, mikro düzeyde yapacakları mevsimlik tarım işçileri ve aileleri ile yaptığı mesleki çalışmalarla bireylerin karşılaştıkları; ulaşım, barınma, sağlık, eğitim, çalışma alanında yaşadıkları ve sosyal dışlanma gibi güçlüklerin karşısında bireyin baş etme kapasitesini arttırarak güçlendirmesini esasa almalıdır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı sorunları ve ihtiyaçlarını belirlemede aktörlerin görüşlerinin incelenmesinin uygun olacağı düşünülmüş ve nitel bir araştırma esas alınmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle mevsimlik tarım işçilerinin sorunları ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi sağlanmıştır.

Nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s.19 akt; Altındağ,2005).

3.2. Araştırma Soruları

Mevsimlik tarım işçilerinin sorunları ve ihtiyaçlarının tespit edilmesine ilişkin detaylı bir inceleme için araştırmaya rehberlik edici nitelikte araştırma soruları oluşturulmuştur. Söz konusu araştırma soruları ise şu şekildedir:

Araştırma sorusu 1: *Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanına giderken yaşadıkları ulaşım sorunları nelerdir?*

Araştırma sorusu 2: *Çalışmaya gittikleri yerdeki barınma ve beslenme sorunları nelerdir?*

Araştırma sorusu 3: *Çalışma alanında yaşadıkları sorunlar nelerdir? Çalışma süresince sigorta kayıtları yapılıyor mu? Aldıkları ücret emeklerinin karşılığını veriyor mu?*

Araştırma sorusu 4: *Sağlık ve eğitim alanında yaşanan sorunlar nelerdir?*

Araştırma sorusu 5: *Çalışma bölgesindeki yerel halkla herhangi bir sorun yaşıyor mu?*

3.3. Çalışma Grubu

Adıyaman ilinde yaşayıp belirli mevsimlerde başka şehirlere mevsimlik işçi olarak giden kişiler bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırma mevsimlik tarım işçilerinden oluşan toplam 20 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları uygulanarak gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın nitel veri toplama sürecinde amaçlı örnekleme olarak ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya katılan 20 mevsimlik tarım işçisi 10 erkek ve 10 kadından oluşmaktadır. Çalışmaya katılan mevsimlik tarım işçileri 15-60 yaş aralığını kapsamaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Nitel araştırma, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile hazırlanmış olup, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir tekniktir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık ve Diğerleri,2010:302 akt; Karakaş, 2015, s. 63). Nitel araştırma, insanların olaylara dönük öznel bakış açılarını keşfetmeyi, insanın kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini fark etmek ve incelemek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisidir (Özdemir, 2010, s. 326).

Nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalarda ele alınan konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası vardır. Bu yönüyle araştırmacı bir kâşif gibi hareket ederek ilave sorularla gerçekliğin izini sürer ve muhatabının öznel bakış açısına başvurur (Karakaş, 2015, s. 63).

İlgili alan ve literatür taramasına bağlı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu toplam 15 sorudan oluşmuş olup mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı problemleri, ihtiyaçları ve beklentileri mümkün olduğunca açık ve net biçimde tanımlanabilecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu araştırmada ilk olarak mevsimlik tarım işçilerinin problemlerini belirlemek ve bu doğrultuda ihtiyaç ve beklentilerine yönelik bilgileri içeren sorular hazırlanmıştır. Daha sonra eğitim, sağlık, barınma ekonomik ve çalışma alanında yaşadıkları sorunlara yönelik sorular

yöneltmiştir. Görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanarak uzman desteği alınarak gerekli düzeltmelerin ardından formun son şekli hazır hale getirilmiştir.

Verimli bir araştırma süreci yürütebilmek adına ses kayıt cihazı ve not almak için kütüphane materyalleri kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Toplanma Süreci ve Analiz Tekniği

Araştırmaya ilişkin veri toplama süreci Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünün onayının alınmasının mevsimlik tarım işçileriyle görüşmeler başlamıştır.

Veri toplama sürecinin ilk kısmında seçilen 20 mevsimlik tarım işçisi ile telefon görüşmesi yapılarak ve araştırma hakkında bilgiler verilerek çalışmaya katılımları için izin alınmıştır. Çalışmaya katılmak isteyen bireyler ile randevu sistemi ile uygun oldukları bir saatte en kısa görüşme 15-45 dk. arasında ve derinlemesine görüşmeler yapılarak veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Mevsimlik tarım işçileriyle yapılan görüşmelerde uygun bulunan ortamlarda görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme uygulamalarına bireylerin izni alınarak ses kaydı kullanılmıştır. Tüm görüşmeler sırasında ses kaydının kullanılmasının asıl sebebi araştırmanın analiz sürecinde oluşabilecek veri kaybının en aza indirgenmesi amaç edinilmiştir. Veriler 15.10.2019-15.11.2019 tarihleri arasında toplanmıştır.

Nitel yöntemle yapılan bu çalışmadan elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmaktadır. Bu yöntemle elde edilen bilgilerin yazıya aktarılması sırasında gerek temalara ayırma, konu bütünlüğü analizi ve çözüm sürecinin doğru gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde çalışmada katılımcıların görüşlerine ilişkin kodlara, alt temalara ve temalara ulaşmaya çalışılmıştır. Ayrıca görüşler arasındaki benzerlikler veya farklılıklar ortaya çıkmıştır.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1.Araştırma 2019-2020 yılı kapsamında mevsimlik tarım işçilerinden oluşan 20 birey ile sınırlıdır.

2.Araştırma mevsimlik tarım işçilerinin problemlerini belirlemede çalışmaya katılan bireylerin görüşleri ile sınırlıdır.

3.Araştırma nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme ile sınırlıdır. Daha detaylı veri toplama araçları çalışmaya katılan bireyler arasında daha kesin sonuçlara ulaşmayı sağlayabilir.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşme yapılan katılımcıların temel bilgileri verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler, nitel araştırma yönteminin betimsel analiz tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını doğru tespit ve analiz edebilmek adına, mevsimlik tarım işinde çalışan bireylerle görüşme yapılmış ve mevsimlik tarım işinde yaşanan sorunlar öznel bakış açısıyla anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu bölüm mevsimlik tarım işinde çalışan bireylerin görüş ve önerilerinden oluşmaktadır. Ayrıca araştırmanın nitel yöntemle tasarlanması nedeniyle ölçüt örneklem yöntemi kullanılarak araştırmaya katılmaya istekli olan katılımcılar ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların eğitim düzeyleri, cinsiyetleri, yaşları gibi durumları tablo da verilmiştir. Araştırmanın etik ilkeleri açısından katılımcıların anlatımlarından elde edilen metinlerde kişileri tanıttıcı bilgilere yer verilmemiştir, katılımcıların isimleri yerine isim ve soy isimlerinin baş harfleri ve yaşları belirtilerek analiz edilmiştir.

Tablo 4: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

	CİNSİYET	YAŞ	EĞİTİM DURUMU
F.Y	E	27	Lise
Z.A	K	58	Okur-yazar
K.Y	K	18	Lise
İ.P	E	36	Ön Lisans
Ş.P	E	25	Ön Lisans
S.N	K	19	Lise
E.R	K	28	Lisans
N.F	K	51	İlkokul
D.B	E	49	Okur-yazar

E.B	E	48	Ortaokul
F.B	K	34	Lise
A.C	E	17	Ortaokul
E.C	K	22	Lise
Ş.R	E	40	Lise
T.R	E	16	Ortaokul
İ.H.A	E	26	Lisans
S.Ç	K	47	Okur-yazar
U.H	K	15	Ortaokul
L.H	K	52	Okur-yazar değil
B.K	E	34	Ön Lisans

Tabloda belirtildiği üzere araştırmanın katılımcıları olan mevsimlik tarım işçileri 10 kadın ve 10 erkek olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmaktadır. 15-60 yaş aralığında olan katılımcıların eğitim düzeyleri de tabloda belirtilmiştir.

4.2. Ulaşım ve Barınmaya Yönelik Bulgular

Mevsimlik tarım işçilerine çalışma alanına ulaşım ve çalışma alanındaki barınma koşullarına ve sorunlarına yönelik derinlemesine görüşme çerçevesinde sorular yöneltilmiş olup çalışmaya katılan 20 mevsimlik tarım işçisine ulaşım ve barınmalarının nasıl sağlandığı, ne gibi sorunlarla karşılaşıldığına yönelik sorular sorulup bu doğrultuda cevaplar alınmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin çoğu yöneltilen sorulara aynı doğrultuda cevaplar vermiştir. Ulaşımın araçlar tarafından, dolmuş tipi küçük araçlarla sağlandığı, genellikle kapasitesinden fazla yolcu aldığı ve yanlarında götürdükleri eşyaların da aynı araçta taşındığı belirtilmiştir. Bu şekilde taşınan mevsimlik tarım işçilerinin oldukça kaygılı ve can güvenliğinin olmadığı yönünde fikir beyan etmişlerdir.

“ Malatya 'ya ya da Giresun 'a işe gittiğimizde genellikle dolmuşlarla gidiyoruz. Dolmuşlar 14 kişilik olmasına rağmen çoğu zaman 20 kişi binip,

eşyalarımızı da yanımıza alıp seyahat ediyoruz. Allah korusun bir kaza olsa çok riskli. “(A.C)

“ Ben ulaşım boyunca herhangi bir can güvenliğimiz olduğunu düşünmüyorum. Tıkış tıkış bir yolculuk yapıyoruz. İnsan gibi taşınmıyoruz maalesef. “(F.B)

“ Malatya yakın, Giresun yol mesafesi olarak daha uzun. Malatya’ya gittiğimiz dönemler çok sıkıntı çekmesek de, Giresun’un yolları hem uzun hem de sıkıntılı. Az kişi olduğumuzda rahatız ama kişi sayısı çok olunca ikinci araç yerine sığıştırıyorlar tek araca. “ (Ş.P)

Bu görüşün dışında ulaşım hakkında fikirlerini beyan eden 7 mevsimlik tarım işçisi tarafından, yolculukların gayet rahat geçtiğini, yolculuk süresince herhangi bir problem yaşamadıkları ifade edilmiştir.

“ Aracılar bize minibüs ayarlıyor, onunla çalışma yerimize gidiyoruz. Şimdiye kadar herhangi bir sorun yaşamadım. Yolda polis kontrolü oluyor arada bir. Rahat bir şekilde gideceğimiz yere ulaşım sağlıyoruz. “(S.Ç)

“ Ulaşım konusu artık eskisi kadar yormuyor. Eskiye nazaran da daha güvenli. Yollar güzel, otobüs ya da dolmuşlarla yolculuk ediyoruz. Tabi yol tutanlar oluyor olmasına da bunun haricinde öyle büyük bir zorluk yok. Artık yollarda kontroller de çok fazla yapılıyor. “(E.B)

Ulaşım hakkında mevsimlik tarım işçilerinin görüşleri bu yönde olurken, barınma konusunda daha fazla zor şartlarla karşı karşıya kaldıkları saptanmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin hemen hemen hepsi, barınma alanlarındaki yetersizliklerden söz etmiştir. Kaldıkları yerlerin yapısından, odaların durumlarından, tuvalet, banyo, elektrik, sıcak su ve yemek yaptıkları yer gibi birçok durumdan memnun olmadıkları yönünde görüşler belirtilmiştir.

“ Kaldığımız yer genelde iki odalı, mutfağı içinde tuvalet ve banyosu dışarıda müstakil evlerden oluşuyor. Ailecek gittiğimizde eğer yer müsaitse ailecek kalıyoruz, kişi sayısı fazla ise kadın erkek farklı odalarda kalıyoruz. Tuvalet ve banyo ortak kullanım alanı olarak kullanılıyor. Sıcak suyumuzu kendimiz kaynatıyoruz. Elektrik çok şükür evlerde var. Yemek belirlenen

kişiler tarafından yapılıyor, hep beraber yiyoruz, ailecek kaldığımızda annem ya da ablam yemeğimizi yapıyor. “(B.K)

“ Kaldığımız yerler ailecek birlikte yaşamaya çok uygun yerler olmuyor. Kişi sayısı fazlaysa kadın erkek farklı evlerde kalıyoruz. Ortak kullanım alanları banyo, tuvalet ve mutfak çok temiz olmuyor. Bazen midem bulanıyor ve bu ortamda yemek yiyemiyorum. “ (T.R)

Mevsimlik tarım işçilerinden yaşları büyük olan mevsimlik işe neredeyse 20 yıldan fazla giden görüşmecilerin barınmaya yönelik verdikleri cevap farklılık göstermiştir. Şimdilerde yoğun olarak gittikleri fındık ve kayısı işinin yanı sıra önceden tütün ve pamuk işine giden mevsimlik tarım işçileri barınma alanlarının daha kötü olduğunu, çadırlarda susuz bölgelerde kaldıklarını şimdi durumun daha iyi olduğu belirtilmiştir.

“ Neredeyse 30 yıldır mevsimlik işe gider gelirim. Son 10 yıldır pamuk ve tütüne gitmiyoruz. Önceden pamuk için Adana'ya giderdik. Şimdi Adıyaman'da pamuk yapılıyor, tütün için de Şanlıurfa'ya giderdik, Urfa'daki tütünü de artık kendi içinden giden günlük yevmiyeciler yapıyor. O zamanlar imkânlar bundan daha kötüydü. Ne doğru dürüst ulaşım sağlanıyor ne de barınmak için yer. Çadırlarda kalır, taşıma suyla işlerimizi hallederdik. Şimdi durum daha iyi en azından evlerde kalıyoruz, suyumuz elektriğimiz var. “(Z.A)

Mevsimlik tarım işçilerine barınma alanındaki gıda ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları yönünde sorular yöneltildiğinde ise kimi zaman kendilerinin yanlarında götürdükleri gıdaları tükettikleri kimi zaman ise gittikleri yerde işverenler tarafından karşılandığı belirtilmiştir.

“ Giresun'a gittiğimizde gıda ihtiyacımız direk işverenler tarafından karşılanıyor zaten yanımızda gıda olarak hiçbir şey götürmüyoruz. Ama Malatya'nın bazı yerlerinde sen kendin karşılıyorsun işveren karşılamıyor. Yemeğimizi kendimiz yapıyoruz, aşçılarımız oluyor bazen eğer iş çok ağırsa ve fazla işçi varsa aşçı belirleniyor direk ama iş çok yoksa ve az kişiye kadınlardan biri işi 1 saat erken bırakıp yemek yapmaya gidiyor. “(F.Y)

“ Salça, bulgur, pirinç gibi uzun süre kullanacağımız malzemeleri yanımızda götürüyoruz. Geri kalanları ya işveren karşılıyor ya da kendimiz

alıyoruz. Bazen hiçbir şey almadan gittiğimiz de oluyor, işveren direk ne lazımsa karşılıyor. Tabii öyle çok çeşitli gıdalar olmuyor. “(F.B)

Mevsimlik tarım işçileriyle yapılan görüşmede, işçilerin çalışma bölgelerinde gıda ihtiyaçlarının işveren ya da kendileri tarafından karşılandığı, bu beslenme tipinin de çoğu zaman yetersiz olduğu ve uzun çalışma süreleri ve çalışma şartlarının ağırlığının yanı sıra yetersiz beslenmenin de bir sorun olarak karşısına çıktığı saptanmıştır.

“ Çalışma sürelerimiz uzun ve yorucu. Beslenmemize dikkat etmemiz lazım ama tek tip besleniyoruz. Gerekli vitaminleri ve proteinleri aldığımızı düşünmüyorum. Eti çok sık tüketmiyoruz. Genelde bakliyat türü gıdalar yeniyor. O kadar çalışmaya bünyemiz bunlarla nasıl idare edecek bilmiyorum. Zaten B12 vitamini eksikliğim çıktı. Bundan kaynaklı olduğunu düşünüyorum. “(K.Y)

Ulaşım ve barınma sorunlarına yönelik elde edilen bulgular neticesinde çoğu mevsimlik tarım işçisi görüşmecinin aynı görüşte oldukları tespit edilmiştir. Ulaşım konusunda 20 katılımcıdan 13’ü çeşitli sorunlarla karşılaştığını belirtmiş, 7 katılımcı ise herhangi bir sorun yaşamadığını ifade etmiştir. Barınma sorununa yönelik görüşlerde ise 20 yılı aşkın mevsimlik tarım işi yapan görüşmecilerin de eskiye göre durumların iyi olduğunu belirtmesi fakat yine de tam anlamıyla iyi şartlarda barınma sağlanamaması hakkında görüşmecilerin tamamının görüş birliği içinde olduğu saptanmıştır.

4.3. Sağlık ve Eğitime Yönelik Bulgular

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları en temel sorunların başında gelen sağlık hizmetlerinden yararlanma ve yanlarında çalışma alanına giden okul çağındaki çocukların eğitime devamlılıkları konusuna yönelik mevsimlik tarım işçisi görüşmecilere yöneltilen sorular karşısında belirli bazı cevaplar alınmıştır. Çoğu katılımcının aynı görüşe sahip olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan mevsimlik tarım işçisi kişilerden bazılarının kendi emeklilik hakkından dolayı sağlık hizmetlerine erişim sağladıkları bunun yanı sıra çalışma süresi boyunca oluşabilecek sağlık sorunlarının aracı ve işverenin inisiyatifinde sağlandığı görüşleri saptanmıştır.

“ Bizim kendi emeklilik hakkımız var ondan yararlanıyoruz. Diğerleri nasıl yapıyor inanmıyorum hiç bilmiyorum. Ama çalışanlara normal sigortayı geçtim sağlık sigortası bile yapılmıyor. Hastalanan ya da kaza

sonucu yararlanan birine neler yapıldığı ya da sağlık güvencesinin nasıl karşılandığı hakkında bir bilgim yok. “(Ş.R)

“ Şu an Malatya'ya gittiğimizde yok da Giresun'da şu son birkaç yıldır genel sağlık sigortası yapılıyor. Normalde 18 yaşından büyüklerin sigorta girişi yapılması gerekiyor ama yapılmıyor. Daha küçüklere çalışmak için izin verilmemesi gerektiğini biliyorum ama gelin görün ki öyle bir durum söz konusu değil. Küçük iş kazaları dışında herhangi bir kaza görmedim. Bunun gibi bir sıkıntı olduğunda işverenler ne kadar sıkıntılı olsalar da çoğu zaman işveren ya da araçlar gelip hastaneye götürüyor ve ihtiyaçlarımızı karşılıyor. “(İ.H.A)

“ Tarlada ufak kazalar sonucunda yaralanmalar oluyor. İşveren çoğu zaman bu gibi şeylerde hastaneye gitmeyi gerek görmüyor. Daha ciddi şeyler olduğunda tabi mecburen götürüyor, ihtiyaçlarımızı da karşılıyor. “(E.R)

“ Mesela Giresun'a gittiğimiz bir sene, yağmur çok yağınca üşütüp hasta olmuşum. İşverenin çok umurunda olmadı, kendim gidip tedavi oldum, ilaçlarımı aldım. İşveren kendi işinde bir kaza olmadığı sürece çok ilgilenmiyor, ya da acillik bir durum olacak anca öyle. “(Ş.P)

Çalışma bölgesinde yanında giden okul çağındaki çocukların eğitime devamlılığı hususunda yöneltilen sorulara ise ailecek gittikleri yerlerin Malatya ve Giresun olduğu, eskisi kadar farklı bölgelere ve işlere gitmediklerini, genelde yaz aylarında çalıştıklarını ve okul açılınca evlerinde olduklarını, çocuklarının okul hayatına devamlılığı konusunda herhangi bir aksaklık yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

“ Genellikle kayısıyla fındık yazın olur biz de yazın çalışır kışın eve geliriz. Pamuğa hiç gitmedim. Pamuğa gidenler genelde okula geç başlıyordur. “ (K.Y)

“ Genellikle mevsim işçiliği dönemlerinde okul dönemi olmaz, okul tatil olduğu dönemlerde mevsimlik işe gidiyoruz. Zaten birçok aile eskisi gibi şimdilik işe gitsin sonra okula gider mantığında değil. Artık o zihniyet değişti, herkes artık okuluna gitsin, okulunu okusun, büyüsün bir iş sahibi olsun diye uğraşıyorlar. “(A.C)

“ 15 yaşımdayım 4 yıldır mevsimlik işe gidiyorum okuldan hiç ayrı kalmadım. Şu an lise 2'ye gidiyorum. Okuyup doktor olmak istiyorum. Mevsimlik işe de ihtiyaçlarımı karşılamak biraz olsun aileme yardım edebilmek için gidiyorum. “(U.H)

Yaşça büyük olan mevsimlik tarım işçileri tarafından eğitim konusunda kendilerinin yaşadığı sıkıntıları yaşatmamak adına çocukların okullarına devam etmesi için ellerinden gerekeni yaptıkları belirtilmiştir. Genelde yaz aylarında mevsimlik işe gittiklerini, kışın okul zamanında ise farklı işlerde çalışarak çocuklarının okul hayatının devamlılığını sağladıkları ifade edilmiştir.

“ Biz kendimiz okuyamadık. Hayat telaşına düştük. Bizim zamanımızda zaten bu kadar yaygın da değildi okul okuma, büyük adam olma düşüncesi. Ben okuma yazmayı sonradan öğrendim. Tam da yazı bilmiyorum. Çocuklarım okusun, zamanın şartlarına ayak uydursun diye uğraşıyorum. Bunun için okuldan hiç mahrum bırakmadık. Onların okuması şu an her şeyden daha önemli. “ (Z.A)

“ Gözümüzü toprakta açtık. Okul yüzü görmedik. Ben hala okuma yazma bilmiyorum. Ama çocuklarım okusunlar diye elimden geleni yapıyorum. Başkasının işinde çalışarak hayat geçmiyor. Hep bir ezilmişlik hissi var. Ben bunları çocuklarım yaşasın istemedim. Bizim anne babalarımızın yaptığı hatayı ben çocuklarıma yapmadım çok şükür. “(L.H)

“ Biz anne babamızdan okusun da bir iş sahibi olsun lafi işitmedik. Ben hep okumak istemiştım. Nasip olmadı. Çocuklarım okusun istiyorum. “(D.B)

Eğitim konusunun genelde mevsimlik tarım işçilerinde çok dikkat edilmeyen bir husus olduğu göz önünde iken Adıyaman'da yaşayan mevsimlik tarım işçilerinin bu konuda oldukça hassas olduğu gözlemlenmiştir. Literatür taramasında okuma yazma ve okullaşma oranının en düşük olduğu iş kolu olan mevsimlik tarım işçiliğinde, zamanın şartları ve insanların bilinçlenmesi sonucunda okula ve eğitime verilen önemin gözle görünür bir şekilde arttığı saptanmıştır.

4.4. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvence Durumuna Yönelik Bulgular

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları en büyük sıkıntı sigortasız olarak çalışmalarıdır. Özellikle gezici mevsimlik tarım işçileri hem sürekli ikamet yerlerinde

hem de gittikleri yerlerde sağlık problemi ile karşılaştıklarında tedavi olmak amacıyla sağlık kuruluşlarından tam anlamıyla faydalanamamaktadır. Özellikle gebelikler, kronik hastalıkların tedavisi ve çocukların rahatsızlıkları nedeniyle sağlık hizmetlerinden faydalanamayan mevsimlik tarım işçilerinin sigortasız olmaları yaşadıkları sıkıntılar arasında yer almaktadır. Görüşmeye katılan 20 mevsimlik tarım işçisinden 12'sinin evde kaldıkları dönemlerde düzenli başka işlerinin olması yahut ailede başka bir işte çalışanların da bulunması nedeniyle sigortası bulunduğu görülmektedir. Fakat çalışma süresi boyunca mevsimlik tarım işçilerine herhangi bir sigorta yapılmadığı, sadece bazı çalışma alanlarında genel sağlık sigortası yapıldığı görüşleri belirtilmiştir.

“ Çalışmaya araçlar vasıtasıyla gidiyoruz. Kaydımız da alınmıyor. Gittiğimiz yerde de bir sigorta yapılmıyor. Sadece Giresun'da o da son 2 yıldır genel sağlık sigortası yapılıyor. Onun dışında sigortasız çalışıyoruz. Sigortamız olsa en azından emekli oluruz. O kadar yıl emek verip sigortasız çalışıyoruz. İlerde hiçbir işimize yaramayacak. “(E.B)

“ Ben hiç çalışma süresi boyunca sigorta yapıldığını görmedim. 20 yıldır çalışırım, kendi sigortamı kendim yatırıyorum. Eskiden hadi şartlar iyi değildi. Artık bu alanda devletin bir şeyler yapması gerekiyor. Sonuçta bir emek veriyoruz. Bunun bir sigortası olmalı. Çalıştığımız ortamlar çok da güvenli yerler değil. Devletin bize bu güvenceyi vermesi gerekiyor. “(D.B)

“ Aracilar ayrı işverenler ayrı gasp ediyor emeğimizi. Bize bir sigorta yapılırsa, devlet elini uzatsa düzenleme yapsa bize haklar verse çok iyi olur. Sağlık güvencesi bile yapılmıyor. Hasta oluyoruz işverenin ya da aracının gözünün içine bakıyoruz. İnsafi varsa hastaneye götürüp karşılıyor ihtiyacımızı. “(Ş.R)

Mevsimlik tarım işçileri açısından sosyal güvencesizliğin önemli ve üzerinde durulması gereken bir konu olduğu yapılan saha araştırmasında da açıkça saptanmıştır. Özellikle gezici mevsimlik tarım işçilerinin kayıt dışı ve göçebe olarak çalışmalarıyla birlikte bu duruma gelir düzeyinin düşüklüğü de eklendiğinde sigortasızlık işçilerin karşılaştığı sorunların başında gelmektedir.

4.5. Çalışma Süresi, Koşulları ve Ücretine Yönelik Bulgular

Mevsimlik tarım işinde bir diğer önem arz eden konulardan çalışma süresi, koşulları ve çalışmanın karşılığında alınan ücret, literatürde de bahsi geçtiği üzere çalışma sürelerinin uzun olması ve karşılığında alınan ücretin yeterince tatmin etmediği yönündedir. Görüşülen 20 mevsimlik tarım işçisinin de bu konuda aynı fikirde olduğu saptanmıştır. Günlük 12 saati geçen uzun ve yorucu çalışma süresi ve aldıkları ücretin kendilerini yeterince tatmin etmemesi yönünde görüşler belirtilmiştir. Günlük çalışma sürelerinin işverenler tarafından belirlendiği ve çalışma sürelerinin uzun olduğu yönünde görüşler belirtilmiştir.

“ Normalde kayısı işinde da sabah saat 05:30 gibi kalkılır ve kayısılar toplanır. Saat 12:00’de bıraktım mesela 14:00’da tekrar iş başı yaparsın. En geç 18:00 gibi de bırakırsın zaten. Fındık da ise sabah 07:00’da başlar en geç 19:00’da bırakırsın. Günlük 12 saat civarında çalışıyoruz. “(N.F)

“ İşe saat 06:00’da başlayıp 19:00’da bıraktığımız oluyor, 05:00’da başlayıp 18:00’da bıraktığımız oluyor. Başlayıp bırakma saatlerimize bağlı askında belirli bir zaman aralığı olmuyor genelde, işin yoğunluğuna, kişi sayısına göre değişiyor. “(Ş.P)

“ Günlük çalışma saatlerini normalde işverenler ayarlıyor. Bazı işverenlere göre sen işçisindir, işe ne zaman başlayacağına ve ne zaman bitireceğine işveren karar verir. Genelde bunu Malatya’daki işverenler çok sık yapıyor. Ama bazılarına göre de işçinin saati olur ve o süre içinde çalışır. Giresun’da da durum böyledir. Saat 07:00’da işe başlar 19:00’da işi bırakırsınız. “(İ.H.A)

Mevsimlik tarım işçileri, çalışma saatlerinden bu şekilde bahsederken aldıkları ücret konusunda da yeterli olmadığı görüşünde hemfikir olmuşlardır. Tabloda Adıyaman’dan Malatya ve Giresun’a giden mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları ürüne göre aldıkları ücretler verilmiştir. Elde edilen verilere göre ürüne ve cinsiyete göre alınan ücretin farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 5: Mevsimlik Tarım İşçilerinin Aldıkları Ücretler

Gidilen Yer	Gidilen Dönem	Yapılan İş	Alınan Ücret(Günlük)	
			Kadın	Erkek
Malatya	Temmuz-Ağustos	Kayısı	65 TL	75 TL
Giresun	Ağustos	Fındık	75 TL	95 TL

Mevsimlik tarım işçilerine verilen ücretlerin her sene gittikleri yerdeki belediye tarafından belirlendiği, verilen ücretlerin yeterli olmadığı aynı zamanda bazı işverenlerin bu ücret tarifesine uymayıp daha altında ücretler vererek emeklerini sömürdükleri yönünde görüşler belirtilmiştir. Ayrıca görüşmeciler tarafından alınan ücretin %10'una çavuş denen araçların el koydukları belirtilmiştir.

“ Çalışma süreleri ve yapılan iş karşılığında alınan ücretler hiçbir şekilde emeğimizin karşılığını vermiyor. Zaten bazı işverenler belediyenin belirlediği ücretlerin altında ödeme yapıyor, bunun yanında çavuşlar da aldığımız ücretin bir kısmına el koyuyor. “(S.Ç)

“ Verdiğimiz emeğin karşılığını tam olarak aldığımızı düşünmüyorum. Uzun çalışmaların sonucu bu ücretler olmamalı. Aldığımız ücretleri genelde belediye açıklıyor. Malatya'nın belediyesi mesela bu senenin kayısı da çalışan işçilerin ücreti şu kadar der, bazı yerler onun 5 lira üstü 5 lira altı olabiliyor. Giresun'da da aynı şekilde belediye belirliyor. “(E.C)

“ Çalıştığımız yerdeki belediyeler taban fiyat belirler. Bunun üzerine çıkabilirsiniz ama altına inemezsiniz şeklinde açıklama yaparlar. Araçlar da işin içine girince zaten emeğinizin karşılığını alamıyorsunuz. “(S.N)

Kadın-erkek arasındaki ücret dengesizliği mevsimlik tarım işçilerinin 14'ü tarafından erkeklerin yaptıkları ağır işlerin sonucunda olduğu yönünde görüş belirtilmiştir.

“ Kayısı da hiç denk gelmedim ama fındıkta fındık çuvallarını erkekler kaldırdıkları için erkekler bizden daha fazla alıyor. Fındıktan aldığımız ücret daha fazla. Kayısıya göre 10 lira oynuyor. “(E.C)

“ Kadın erkek ücret farkı da genelde erkeklerin kayısı da silkeleme yapması, fındıkta da çuvalları taşınması gibi ekstra şeyler olduğundan erkekler 10 lira kadar daha fazla ücret alır. Bu da genellikle işverenin inisiyatifindedir. “(S.N)

Ücret konusunda görüşme yapılan 20 mevsimlik tarım işçisinden 14’ünün dışında farklı görüşler ifade eden mevsimlik tarım işçilerinden 6 kadın işçi, erkek ve kadın ücretlerindeki farklılıkların kendilerine yapılan bir haksızlık olduğunu belirtmiş ve bu konuyla ilgili farklı görüşleri tespit edilmiştir.

“ Aldığımız ücretler kesinlikle emeğimizin karşılığını vermiyor. Ağır şartlarda ve uzun süre çalışıyoruz. Bizi tatmin edecek ücretler almıyoruz. Mesela erkeklere çuval taşıdığı için daha fazla ücret veriliyor. Kadının yaptığı iş daha fazla, tarladaki işle bitmiyor. Tarladan geldikten sonra bütün işler kadına bakıyor. Yine de bunun karşılığında ek bir ücret almıyoruz. Hakkımızın yendiğini düşünüyorum. “(K.Y)

“ Sabah erken çalışıp tarlaya gidiyoruz. Akşam da dönüşte yemek hazırlayıp, bulaşık yıkayıp varsa bunun yanında bir de çamaşır yıkıyoruz. Bakıldığında bizim iş yükümüz daha fazla ama erkekler çoğu zaman bizden daha fazla ücret alıyor. “(E.R)

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarındaki zorlukların neler olduğuna dair yöneltilen soru karşısında alınan cevaplar doğrultusunda mevsimlik tarım işçilerinin zor şartlar altında çalıştıkları, sıcak, aşırı yağmur ve böceklerden dolayı zarar gördükleri yönünde görüşler belirtilmiştir.

“ Yaz mevsiminde çalıştığımız ve özellikle Malatya gibi sıcak bir yerde çalıştığımızdan çok fazla sıcaktan etkileniyoruz. Şapkalarla her ne kadar önlem alınsa da sığağa dayalı hastalıklara yakalananlar oluyor. “(F.B)

“ Özellikle Giresun’da aşırı yağışlardan dolayı çok fazla zorluk yaşıyoruz. Bazı zamanlar yağış boyunca kapalı bir yere sığınmak durumunda kalıyoruz ya da yağmurluklarla işimize devam ediyoruz. “(İ.P)

“ Fındık işi genelde dağlık bölgelerde olduğundan hem toplarken hem de taşınma sürecinde çok zorluklar yaşıyoruz. Engebeli alanda ayakta

durmakta güçlük çekiyoruz. Bir de üzerine yağmur yağdığına fındık işi çok zor bir işe dönüyor. “(İ.H.A)

Katılımcılarla yapılan görüşme sonucunda mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, süreleri ve aldıkları ücretler hakkında literatürle eş değer sonuçlar elde edildiği tespit edilmiştir. Çalışma alanlarındaki yetersiz ve zor şartların mevsimlik tarım işçilerinin önemli bir sorunu olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma sürelerinin uzunluğu, dinlenme ya da başka bir aktivite alanlarının olmamasının mevsimlik tarım işçilerini zorladığı tespit edilmiştir. Çalışma alanlarında herhangi bir oluşacak kaza ya da hastalanmalara karşı gerekli envanterin olmadığı görülmüştür. Gerekli iş güvenliğinin alınmadığı ve sıcak ve yağmura karşı işçilerin sadece şapka ve yağmurluk gibi malzemelerle korunmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Tüm bunların yanında aldıkları ücretin de emeklerinin karşılığı olmadığı, işveren ve araçların bu konuda üzerine düşeni yapmadığı saptanmıştır.

4.6. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Yardım Alma Durumlarına Yönelik Bulgular

Sosyal yardımlar, herhangi bir kazancı ve sigortası olmayan ya da belirli bir geliri olmakla beraber asgari hayat standardını elde edemeyen kişi ve ailelerin yoksullukla mücadelesinde destek olmaktadır. Bu desteği başta devlet olmak üzere çeşitli kamu, özel kurum ve kuruluşlar aracılığıyla birtakım ön şartları ve araştırma sonucunda muhtaç olduğu kabul edilen kesime yönelik ayni ve nakdi yardımlardan oluşmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri de mevsimlik iş dışında kalan zamanlarında yaşamlarını sürdürmek adına çeşitli işlerde çalışmaktadırlar. Vasıfsız ve mesleksiz olan mevsimlik tarım işçileri ise çoğu zaman mevsimlik iş döneminde biriktirdiği paralarla ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yapılan saha araştırmasında katılımcılara herhangi bir nakdi yardım alıp almadıkları doğrultusunda yöneltilen sorulara karşılık mevsimlik tarım işçilerinin çoğu nakdi yardım almadıklarını belirtmiştir.

“ Çalışıp biriktirdiğimiz parayı harcıyoruz. Kışın da inşaat işlerine gidiyorum ben ihtiyaçlarımızı bu şekilde karşılamaya çalışıyoruz. Yardım olarak bir şey almıyoruz. “ (E.B)

“ Nakit olarak bir para yardımı almıyoruz. İş buldukça çalışmaya çalışıyoruz. Kendimize yetiyoruz çok şükür. Kimseden bu yönden bir beklentimiz yok. “ (D.B)

Bu görüşlerin dışında görüşülen mevsimlik tarım işçilerinden herhangi bir sosyal güvencesi olmayan katılımcılar çocuklarının genel sağlık sigortasından yararlandığını belirtmiştir.

“ Sosyal güvencemiz olmadığı için çocuklarım genel sağlık sigortasından yararlanıyor. Devletten bu yönde hizmet alıyoruz. ” (Z.A)

Mevsimlik tarım işçileriyle yapılan saha araştırmasında katılımcılara kamu ya da özel kurumlardan gelip kendileriyle ilgilenen kişilerin ve sosyal hizmet meslek elemanları hakkında bir bilgileri olup olmadığı yönünde yöneltilen soruya cevap niteliğinde mevsimlik tarım işçilerinin çoğu, kimsenin kendilerine bu yönde bir girişimde bulunmadığını ve sosyal hizmet meslek elemanları hakkında bir bilgileri olmadığını belirtmiştir.

“ Şimdiye kadar gelip bir sorunuz var mı diyen birini görmedim. Anca seçim zamanı gelip bir yokluyorlar. Mevsimlik tarım işçisi olduğumuz için değil o da. Sosyal hizmet meslek elemanlarının da ne iş yaptığını bilmiyorum. ” (F.B)

“ Sosyal hizmetleri biliyorum ama şimdiye kadar gelip bizimle hiç görüşmediler. Kimse de gelip sormadı bize nasıl olduğumuzu neye ihtiyacımız olduğunu. ” (S.Ç)

Görüşmeye katılan henüz atanmamış sosyal hizmet lisans mezunu bir katılımcı sosyal hizmetin bu alanda çalışmalar yapmadığını, mevsimlik tarım işçilerinin dezavantajlı olarak görülmediği ancak birçok konuda dezavantajlı bireyler olduğunu belirtmiş ve sosyal hizmet meslek elemanlarının mevsimlik tarım işçilerine yönelik çalışmalar yapması gerektiğini belirtmiştir.

“ Ben sosyal hizmet uzmanıyım, henüz atanmamış olsam da. Küçüklükten beri gidiyoruz mevsimlik işe. Mesela hala atanamadığımdan yazları aileme yük olmamak için hala gidiyorum. Sosyal hizmet uzmanı olarak sosyal hizmetin mevsimlik tarım işçilerine yönelik çalışmalar yapması gerektiğini düşünüyorum. Mevsimlik tarım işçileri çoğu alanda dezavantajlı bireyler. Bu bireylere yönelik iyileştirme çalışmaları yapılması kanaatindeyim. İşçiler tespit edilip, ev ziyaretleri yapılarak ihtiyaçları belirlenmeli ve buna yönelik kaynaklar sağlanmalıdır. ” (İ.H.A)

Yapılan görüşmeler sonucunda mevsimlik tarım işçilerinin sosyal yardım almaları yönündeki bulgulardan elde edilen verilere göre mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğunun genel sağlık sigortası dışında bir sosyal yardım almadığı tespit edilmiştir. Kendilerine yönelik devlet ya da özel kamu kurum ve kuruluşlarından giden sosyal hizmet meslek elemanlarının çalışmalarının olup olmadığı yönünde sorulan soruya ise bu yönde bir çalışmanın yapılmadığı yönünde cevaplar saptanmıştır.

4.7. Yerel Halk ile Olan İlişkiler ve Dışlanmaya Yönelik Bulgular

Yapılan saha araştırmasında mevsimlik tarım işçisi katılımcılara çalıştıkları bölgelerdeki yerel halkla olan ilişkileri sorulmuş ve dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları yönünde sorular yöneltilmiş olup, soruların cevapları neticesinde ise mevsimlik tarım işçilerinin görüşleri saptanmıştır. Çalışma bölgelerinde yerel halkla ilişkilerine yönelik 10 mevsimlik tarım işçisi tarafından herhangi bir dışlanmanın söz konusu olmadığı, çalıştıkları bölgelerdeki yerel halkla ilişkilerinin iyi olduğu belirtilmiştir.

“ Çalışmaya gittiğimiz yerler genellikle Malatya ve Giresun. Zaten Malatya komşumuz. Aynı gelenek ve göreneklere sahibiz. Çalışmaya gittiğimizde memleketimizde gibi hissediyoruz. Giresun’da ise zaten iki ev arası mesafe en az 1 km. Orada yaşayan halkla çoğu zaman muhatap olmuyoruz. “(Ş.R)

“ Benim eşim zaten Malatyalı. Malatya ve Adıyaman’ın insanı biri birine çok benzer. Zaten önceden de Adıyaman Malatya’nın ilçesiydi. O yüzden hiç sorun yaşamadık. Birbirimizi tanıyoruz, hemşeri olarak kabul ediyoruz. Öyle bir dışlanma söz konusu olamaz. “(F.Y)

“ Giresun’a çok çalışmaya gittim. Oranın halkı Adıyamanlıları sever. Adıyamanlı olduğumuzu söylediğimizde hemen sıcak konuşmaya başlarlar. “(E.C)

Yöneltelen soruya bu görüşlerin dışında 6 mevsimlik tarım işçisi görüşmeci tarafından 10-15 yıl önce bu durumun daha farklı olduğu görüşü belirtilmiştir. Özellikle terör olaylarının çok daha fazla olduğu dönemlerde daha batıda bir bölgeye mevsimlik tarım işi için gittiklerinde Adıyamanlı oldukları öğrenilince kötü gözle baktıkları, terörist damgası yedikleri saptanmıştır. Yakın zamanda ise çıkan haberler doğrultusunda İŞİD’e Adıyaman’dan katılımın fazla olmasından kaynaklı böyle bir damgalanmaya

maruz kaldıkları belirtilmiştir. Ancak kendileriyle iletişime geçilince bu ön yargının kırıldığı kanaati saptanmıştır.

“ Eskiden Güneydoğu ve Doğu denilince insanların aklına hemen terör gelirdi. Özellikle Kürt olduğumuzu öğrendiklerinde direk terörist muamelesi görüyorduk. Adıyaman'ın haritada yerini bilmeyenler, Güneydoğuda olduğunu duyunca hemen çekiniyorlardı. Şimdi durum çok daha farklı. İnsanlar artık her Doğulu ve Güneydoğulunun terörist olduğu görüşünde değil. “ (D.B)

“ 2013 yılında IŞİD belası çıktı. Haberlerde de en çok katılımın Adıyaman'dan olduğu söylendi. Böyle olunca herkes bir Adıyaman'a karşı kötü gözle baktı. Adıyaman hiçbir zaman terörü desteklemedi. Biz burada huzur içinde yaşıyoruz. Neyse ki çalışmaya gittiğimiz yerdeki halk da bizleri tanıyor ve bu yönden hiç dışlamıyorlar. “(E.B)

Diğer yandan görüşmeye katılan 4 mevsimlik tarım işçisi ise dışlanmanın farklı boyutları olduğu ve mevsimlik tarım işçisi oldukları için ister istemez bir sınıf farkıyla karşı karşıya kaldıkları ve bu durum karşısında haklarının yeterince sağlanamadığı görüşü belirtilmiştir.

“ Mevsimlik tarım işçisi olunca sınıf farkı ister istemez oluyor. Yani başkaları tarafından size hissettiriliyor. Dışlanmaya maruz kalmasak bile haklarımız yeterince sağlanmıyor ve emeklerimiz sömürülüyor. “(İ.H.A)

“ Dışlanma sadece gittiğimiz yerdeki yerel halkın bize nasıl davrandığı ile ilgili değil. Devlet tarafından tanınmamak, yasal güvencenizin olmaması da bir dışlanma bana göre. “(B.K)

“ Kadın olmak her yerde olduğu gibi burada da bir dışlanma sebebi. İş yükümüz çok ağır, aldığımız ücret erkeklerden daha az. Bundan büyük bir dışlanma var mı? “(E.R)

Yerel halk ile olan ilişkileri ve dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları yönünde sorulan sorulara mevsimlik tarım işçileri tarafından verilen cevaplar analiz edilmiştir. Saha çalışmasından elde edilen verilere göre 10 mevsimlik tarım işçisinin herhangi bir dışlanma ve çalıştıkları bölgedeki yerel halkla bir sorunlarının olmadığı yönünde görüşler saptanmıştır. Görüşmeye katılan 6 mevsimlik tarım işçisinden ise özellikle terör olaylarının patlatıldığı dönemlerde kimi zaman bu dışlanmalara maruz kaldıkları

görüşleri belirtilmiştir. 4 mevsimlik tarım işçisinin yerel halkla bir sorunu olmadığı ancak çalışma şartlarında ve devletin kendilerine karşı tutumlarından dolayı haklarının yeterince sağlanmadığı ve bu tarz bir dışlanmaya maruz kaldıkları yönünde görüşler tespit edilmiştir.

4.8. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Örgütlenme Tutumlarına Yönelik Bulgular

Belirli iş kollarında örgütlenme iş kollarında çalışanlar için dayanışma, hakları için birlikte hareket edebilme ve yasalar karşısında belirli kazanımlar elde edebilmek için mücadele etme adına önemli bir yapılanmadır. Öyle ki yasal anlamada belirli düzenlemeleri bulunmayan mevsimlik tarım işçileri için örgütlenme başlıca bir sorun teşkil etmektedir. Örgütlenmeler çoğu zaman sendikalar yoluyla sağlanmaktadır. Yapılan saha araştırmasında mevsimlik tarım işçilerine yöneltilen soruların cevabı niteliğinde belirli veriler elde edilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu örgütlenmenin kendilerine haklarını elde etmede yardımcı olabileceği, mevsimlik tarım işçilerinin seslerinin duyulması ve birliktelik sağlanması adına önemli olduğunu belirtmiştir. Buna karşın katılımcılar mevsimlik tarım işçilerinin bu anlamda hareket etmediği, kimsenin böyle bir çabası olmadığı yönünde görüşler belirtmiştir.

“ Örgütlenme çoğu çalışma alanlarında olduğu gibi mevsimlik tarım işçileri için de çok önemlidir. Ancak bizler de dâhil böyle bir şey için çaba göstermiyoruz. Haklarımızı savunalım, birlikte hareket edelim düşüncesi çoğumuzda yok maalesef. Örgütlenilse, birlikte hareket edebilsek çok şey kazanırız diye düşünüyorum. “ (E.R)

“ Birlikte hareket etsek bile bir şey değişeceğini sanmıyorum. Kimse bunun için gayret göstermiyor, toplansak ne olacak ki? “ (B.K)

“ Bir dernek kurulsa, birlikte haklarımızı savunmamız için çalışmalar yapsak, en azından sesimizi duyursak çok iyi olur. Çok fazla mevsimlik tarım işçisi var, haklarını yeterince bilmiyor, savunamıyor. Bu tür kuruluşlar bu yönden çok etkili. “ (Ş.P)

Mevsimlik tarım işçilerinin örgütlenmeye karşı bakış açılarının genellikle olumlu yönde olduğu saptanmıştır. Mevsimlik tarım işçileri örgütlenme ihtiyacını seslerini daha kolay duyurabilecekleri, sorunların çözümü için etkili ve hızlı sonuçlar elde edebileceklerini düşünmeleri amacıyla istediği tespit edilmiştir. Buna karşın

örgütlenmenin hayatlarında bir şey değiştirmeyeceğini belirten mevsimlik tarım işçisi katılımcılar da olduğu saptanmıştır.

4.9. Yasalar Karşısında Durumları ve Beklentilerine Yönelik Bulgular

Kayıt dışı çalışmaların yoğunlukla yapıldığı mevsimlik tarım işçiliği, söz konusu durumdan dolayı yasal zemin oluşmasını da engellemiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin ülkemizde sosyal güvenlik mevzuatı kapsamında yer almadığı saptanmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin yasalar karşısındaki bu durumu beraberinde birçok sorun getirmiştir. Kamuda çalışan tarım işçilerine gerekli yasal düzenlemeler yapılırken, çoğunluğu kayıt dışı çalışan mevsimlik tarım işçilerine yönelik yasal zeminin olmaması, mevsimlik tarım işçilerinin haklarını koruyamamakta, çalışma koşullarından kaynakları sorunları da beraberinde getirmekte ve sorunların çözümüne dayalı kesin bir çözüm sunamamaktadır. Yapılan saha çalışması neticesinde bu durumla ilgili yöneltilen sorulara karşılık 20 mevsimlik tarım işçisinin görüşleri alınmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin tamamı yasalar karşısında kendilerine belirli hakların verilmediğini, herhangi bir yasal düzenlemeyle korunmadıklarını ve devletin öncelikle mevsimlik tarım işinde çalışanları kayıt altına alarak ihtiyaçlarının belirlenmesini ve gerekli düzenlemelerin yapılması yönünde görüşleri saptanmıştır.

“Devletin bize gerekli yasal koşulları sağladığını düşünmüyorum. Bu alanda kesinlikle yasal bir boşluk var. Yapılan iş sadece mevsimsel olsa da, yılın belirli ayları da gidilse işler ve şartlar çok ağır. Ulaşımın barınmaya, çalışma şartlarından ücretlere kadar her şeyin belirli düzenlemelerle yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda sadece mevsimlik işçilerin değil işverenlerin de devlet tarafından desteklenmesi gerekiyor. Çünkü artık çoğu işveren, devlet desteği alamadığı için bu kadar işin altına girmek istemiyor. Toprağını işlemeyi bırakıp başka iş kollarına yöneliyor. Devlet mevsimlik işçiler için bir adım atsa, şartlar iyileştirilse, işverenler teşvik edilse şartların daha da iyi olacağını düşünüyorum.
“(İ.H.A)

“Yasal olarak bize bir hak tanınmıyor. Biz kendi imkânlarımızla, eş, dost ve akrabalarımızın yardımıyla iş buluyor çavuşlarla da çalışma alanına gidiyoruz. Devlet bize ulaşım, barınma konusunda bir yol göstermiyor. Kimi zaman kendi yanımızda götürdüklerimizle kimi zaman da

işverenin verdiği şeylerle ihtiyaçlarımızı karşılıyor. Devlet bize yasal haklar verse, mevsimlik tarım işçileri için gerekli, düzenlemeler yapsa çok iyi olur. Ben özellikle aracı denen çavuşların bu işleyle olmasını istemiyorum. O kadar emek verip bir kısmını da yoktan aracılara kaptırıyoruz. “(İ.P)

“ Ben kaç yıldır çalışıyorum. Hiç senin de şu hakkın var dediklerini işitmedim. Mevsimi gelince gider çalışırız. Kendi çabalarımızla eve para getirmeye çalışıyoruz. Ne bir sigortamız var ne de bir güvencemiz. Devlet bu konuda bize destek çıksa çok iyi olur. Gittiğimiz yerlerde bazen köy korucuları gelip isimlerimizi alıyor. Hiçbir şey de demiyorlar. İsimlerimiz alınıp, en azından bir şeyler yapılırsa, bir yerlere kaydımız olsa da haklarımız sağlansa çok daha iyi olur. “(S.Ç)

“ Bizim devletle bir işimiz yok ki! Aracıların sağladığı şartlarda gidip işimizi yapıyoruz. Aracı ve işveren ne yap derse o! Çoğu zaman işverenle bile muhatap olmuyoruz. Biz bir aracıyı biliriz. Keşke devlet bize karşı bir şeyler yapsa da en azından bir güvencemiz olarak çalışsak. “(N.F)

Mevsimlik tarım işçilerinin yasalar karşısında durumuna ve devletten beklentilerine yönelik 20 mevsimlik tarım işçisine yöneltilen sorular neticesinde, mevsimlik tarım işçilerin tamamının verdiği cevapların aynı doğrultuda olduğu saptanmıştır. Mevsimlik tarım işçileri tarafından kendilerine yönelik yasal bir boşluğun olduğu ve kendilerine yeterince haklar tanınmadığı görüşünü bildirilmiştir. Yasal anlamda düzenleme yapılması gerektiği, öncelikli olarak mevsimlik tarım işçilerinin kayıt altına alınıp iş süresi boyunca sigorta yapılması gerektiği düşüncesi saptanmıştır. Mevsimlik işin bu denli yoğun olduğu ülkemizde artık mevsimlik tarım işçilerinin yasal olarak tanınması ve adımlar atılması yönünde görüşler bildirilmiştir.

4.10. Genel Değerlendirme

Saha araştırmasından elde edilen veriler çerçevesinde mevsimlik tarım işçilerinin genel profili üzerine şu saptamaları yapabiliriz. Mevsimlik tarım işçileri bilindiği üzere kendi tarım arazisi olmadığı için başkasının tarım arazisinde belli bir ücret karşılığında çalışan kişilerdir. Yapılan görüşmede mevsimlik tarım işçilerine kendi tarım arazileri olup olmadığı yönünde sorulan soruya, 20 mevsimlik tarım işçisinin tamamı kendilerine ait tarım arazisinin olmadığı yönünde görüş bildirmiştir.

Görüşme yapılan 20 mevsimlik tarım işçisine, mevsimlik tarım işine gelme nedenleri sorulmuş bu soruların neticesinde farklı cevaplar alınmıştır. Katılımcıların 6'sı halihazırda hala öğrenim hayatına devam etmekte olup, yaz aylarında eğitim ihtiyaçlarını karşılamak ve aile ekonomisine katkı sağlamak amacıyla mevsimlik tarım işine gittiğini, kış aylarında ise okullarına gittiklerini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan 2 lisans mezunu kişi ise atamalarının olmadığını ve bu nedenle boş durmamak için eskiden bu yana gittikleri mevsimlik tarım işine bu süreçte devam ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca yazın mevsimlik tarım işine giden görüşmecilerden 5'inin de kış aylarında tekstil işçisi ve mağaza görevlisi olarak çalıştıkları saptanmıştır. 7 mevsimlik tarım işçisi ise, mevsimlik tarım işinin kendi ailelerinden miras kaldığını ve eskiye oranla çok sık gitmeseler de hala devam ettirdiklerini ve evin geçimini bu yolla sağladıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan mevsimlik tarım işçilerine, çalışma süresi boyunca yaşadıkları en temel sorun sorulmuş ve bu sorunun neticesinde mevsimlik tarım işçilerinden, uzun çalışma saatleri ve sabahları erken saatte kalmak cevapları alınmıştır.

“ Sabahları erken kalkmak çok zor geliyor. Zaten okula giderken erken kalkıyorum. Yazın da dinlenmeden çalışmaya geliyoruz. Sabahları erken kalkıp akşamları da çoğu zaman geç yatıyorum. Erken yatsam belki uyku bu kadar olmaz ama akşamları işler bitmiyor. Tarlada bitse eve geldiğimizde diğer işler oluyor. Mecburen onları da yapmam lazım annem tek başına yoruluyor. “(U.H)

“ Çalışma sürelerimiz çok uzun ve çok zor. Kayısı işi mesela sabah erkenden kalkıp kurutmalık için islime serilmesi gerekiyor. Sonrasında da tarlada toplama işlemi var. Çok yoruluyorum ama çalışmaya mecburum. Emek vermeden yemek olmuyor. “(F.B)

“ Özellikle de toprak işinde durum böyle. Erkekler bizden daha ağır işler yapsalar da en azından evde bir iş yapmıyorlar. Dinlenme zamanları oluyor. Bizde dinlenecek zaman bulmak çok zor. “(S.N)

“ Ben giresunda fındık işinde özellikle çok zorluk çekiyorum. Engebeli arazi, fındık çuvallarının ağırlığı beni çok yoruyor. Günlük yüz kilo sırtladığım oluyor. Çoğu zaman bel ağrısı çekiyorum. Sabah uyanması zor değil de çalışma süresinin uzunluğu büyük sorun. “(İ.P)

Ayrıca bu görüşler dışından farklı görüşler de beyan eden mevsimlik tarım işçileri, işveren ve aracılarla yaşadıkları sorunların en temel sorunlarından olduğunu belirtmişlerdir.

“ Bazı işverenler saat belirtmiyor. Ben ne zaman dersem o zaman başlanacak o zaman bitecek diyor. Belirli bir çalışma saatimiz olmuyor. Keyfine göre hareket ediyoruz. Aracıya söylediğimizde de aracı pek oralı olmuyor. Sonuçta alacağı paraya bakıyor. “(Ş.P)

“ Geçen sene Malatya'ya gittiğimde oradaki işverenle kavga etmiştim. Bana yapmam gerekenden daha fazla iş verdi. Benim çalışma saatim de dolmuştu. Ona çalışma saatimin dolduğunu o işi yapmayacağımı söyledim. Çalışmayacaksan git dedi. Mecburen dediğini yaptım. “(E.C)

“ Aracıların kendilerinden başka düşündüğü şey yok. Emek vermeden para alıyorlar nasılsa. Aracıların ortadan kaldırılması lazım. Hakkımızı çok yiyorlar. Tamam onların sayesinde gidip çalışıyoruz da başka seçenekler olsa iş bulmak için ya da aracılar da denetlense. “(Ş.R)

Görüşmecilere çalışma zamanları dışında kalan boş zamanlarında neler yapıldığı yönünde sorulan sorulara görüşme yapılan mevsimlik tarım işçisi kadınlardan boş zamanlarının olmadığı, tarla dışında eve gelip bu sefer de ev işlerini yaptıkları cevabı alınmış, erkeklerden ise genellikle çalışma bölgesindeki kıraathanelere gidip orada vakit geçirdikleri cevapları alınmıştır.

“ Boş zamanımız genelde olmuyor. Yani tarlada iş bitiyor bu sefer evde başlıyor. Yemek yapıyorum, sonra bulaşık varsa çamaşırlar yıkıyorum. Sıcak su olmazsa bunlar için sıcak su kaynatıyorum. Allahtan yaz mevsimi, bazen güneşin altına koyduğumuz sularla görüyoruz işimizi bize biraz zaman kazandırıyor. “(F.B)

“ Tarlada işim bittikten sonra buradaki arkadaşlarla kahveye gidiyoruz. Okey, tavla falan oynuyoruz. Bunun dışında orada yapılacak başka bir şey yok. Akşam da gelip yatıyoruz. Bazı akşamlar kahveye gitmeyip, kaldığımız yerde çay içip sohbet ediyoruz. “(Ş.R)

Görüşmecilerden öğrenim hayatına devam eden 4 mevsimlik tarım işçisi tarafından, boş vakit bulur bulmaz ders çalıştıkları ya da kitap okudukları belirtilmiştir.

“ Üniversite sınavına hazırlanıyorum. Bu sene gittiğimde boş zamanım olunca oturup ders çalıştım. Son sınıfım artık. Yazın çalıştığımız için düzgün çalışamıyoruz ama boş zamanlarımı bu şekilde değerlendiriyorum. Ne kadar çalışırsam o kadar iyi. “(A.C)

“ Zaman buldukça kitap okumaya çalışıyorum. Kitap okumayı seviyorum. Hem çalıştıktan sonra bana iyi geliyor kitap okumak. Dinleniyorum kitap okurken. “ (T.R)

“ Burada yapılacaklar çok kısıtlı. İş bittikten sonra eve gelip yemek yiyor, günlük ev işlerini yapıyoruz. Çok yorgun olmazsam ders çalışmaya ya da kitap okumaya çalışıyorum. Çok sıkılıyorum onların dışında. Tatil yapmadan okul açılıyor zaten. Sinemaya, gezmeye gitmeyi çok isterdim. “(U.H)

Yapılan görüşmeler neticesinde mevsimlik tarım işçilerinin çoğu zaman boş zamanlarının olmadığı, olsa bile yapılabilecek aktivitelerin kısıtlı hatta hiç olmadığı yönünde görüşler saptanmıştır. Mevsimlik tarım işçileri yaptıkları işi mecburi olarak görmekte ve çok fazla memnun kalarak bu işi yapmadıkları yönünde görüşler belirtmiştir. Çalışma şartlarının çok zor ve uzun süreli olması, yetersiz barınma ve beslenme koşullarının yanı sıra çalışma süresi boyunca sigortalarının yapılmaması mevsimlik tarım işçilerini mağdur etmektedir.

5. TARTIŞMA

Mevsimlik tarım işçileriyle yapılan görüşmeler ve Adıyaman ilinde yapılan saha araştırmaları sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmanın tartışma kısmı oluşturulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacına uygun olarak yapılan görüşme analizlerinden elde edilen bulgular, ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçileriyle yapılan görüşmelerde Türkiye’de mevsimlik tarım işçisine gereken önemin verilmediği, gerekli yasalarla ve düzenlemelerle mevsimlik tarım işçilerinin haklarının ve ihtiyaçlarının belirlenip bu yönde bir çalışma yapılmadığı, yapılsa bile yeterli düzeyde ve devamlı olmadığı yönünde fikir beyan ettikleri görüşü saptanmıştır. Ülkemizde mevsimlik tarım işçilerine yönelik yasal düzenlemeler incelendiğinde direk mevsimlik tarım işçisine yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bunun yanında yapılan projelerde, METİP gibi, ülke geneline yaygınlaştırılmamakta ve devamlılığı sağlanamamaktadır. Bulgular neticesinde mevsimlik tarım işçilerinin eğitim, sağlık, barınma, ulaşım ve yasal olarak güvencelerinin olmaması sebebiyle birçok sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Ülkemizde tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısına dair literatür incelendiğinde; (TÜİK,2019)’un iş gücü istatistikleri verilerine göre toplam istihdam oranının %18,9’u (5 milyon 392 bin kişi) tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilen kişilerin yarısından çoğunun da mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığı öngörülmektedir. Böylesine yoğun bir çalışma alanı ve kişi sayısı barındıran mevsimlik tarım işçiliğinin sorunlarının da çok olması kaçınılmaz bir durumdur. Nitekim yaptığımız çalışmalar da Adıyaman ili bazında büyük çoğunluğun mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığı tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerine yönelik literatür çalışmaları incelendiğinde; (Bulut, 2013)’ün yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve barınma koşullarının uygun olmadığı, yetersiz ve dengesiz beslenme, hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunlar ve çalışma şartlarının kötü olduğu, eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişimde dezavantajlı gruplar oldukları tespit edilmiştir. Bulgular neticesinde mevsimlik tarım işçileri yaşam standartlarını düşük olması giderek yoksullaşmalarına sebep olmaktadır.

Literatüre ilişkin elde edilen bilgilerin genel olarak katılımcıların görüşleriyle benzerlik gösterdiği, mevsimlik tarım işçileriyle yapılan görüşmeler sonucunda çoğu tarım işçisinin de yaşam standartlarının gereken düzeyde olmadığı, barınma ve çalışma alanlarına yönelik birçok sorun yaşadığı, sosyal hizmetlere erişimde sıkıntı çektikleri tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin mevsimlik tarım işine nasıl başladıkları literatür çalışmaları incelendiğinde; (Karaman ve Yılmaz, 2011)'in yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işinin geleneksel yollarla bulunduğu, akraba ya da komşuların aracılığıyla bu işe başladıkları tespit edilmiştir. Yapmış olduğumuz saha çalışmasının sonucunda da mevsimlik işin komşu ve akraba tavsiyesi sonucunda araçlarla gerekli irtibata geçilmesi sonucunda bulunduğu tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanlarına ulaşımı konusunda literatür çalışmaları incelendiğinde; (Çakmak,2018)'in yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işçilerinin ulaşımının 14+1 kişilik dolmuşlarla sağlandığı, aynı araçlarla yanlarında götürdükleri eşyaların da taşındığı, çoğu zaman kapasitesinin üzerinde yolcu aldığı tespit edilmiştir. Yapmış olduğumuz saha araştırmasının sonucunun literatürde elde ettiğimiz sonuçlarla eşdeğer olduğu tespit edilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin dolmuş tipi araçlarla taşındığı ve çoğu zaman kapasitesinin üzerinde yolcu aldığı ve yanlarına aldıkları eşyalarla birlikte yolculuk yaptıkları tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanlarının yetersiz ve sağlıksız koşullarda sağlanması konusunda literatür çalışmaları incelendiğinde; (Şimşek,2012)'in yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanlarının yetersiz olduğu beraberinde mevsimlik tarım işçilerinde hastalıklara yol açtığı, sağlıklı ve yeterli koşullarda çalışmalar yapılmadığı tespit edilmiştir. Yaptığımız saha araştırmasında Adıyaman'dan başka illere giden mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanlarını yetersiz buldukları yönünde literatür çalışmasıyla eşdeğer sonuçlar elde edilmiştir. Çalışma şartlarının sağlıksız ve yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal güvence durumları hakkında literatür çalışmaları incelendiğinde; (Yiğit,2018)'in yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işçilerinde yaşanan en temel sorunun sigortasız olarak çalıştığı, bu süreçte oluşan hastalıkların sonucunda sağlık kuruluşlarından bu nedenle faydalanamadıkları tespit edilmiştir. Yaptığımız saha araştırmasında elde edilen verilerde literatürle eşdeğer

sonuçlar elde edilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerine çalışma süresince sigorta yapılmaması başta sağlık olmak üzere birçok alanda sorunları beraberinde getirdiği tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin aldıkları ücret konusunda literatür çalışmaları incelendiğinde; (Karacan,1991)'in yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işçilerinin ücretlerinin oluşumunda tarımsal işlerin en yoğun olduğu zamanlardaki işçi arz ve talebi, tarım ürünü çeşitlerine göre yapılan iş, aracılar ile işverenler ve yörelerdeki komisyonlarca belirlenen en az ücretlerin rol oynadığı tespit edilmiştir. Literatür alışmaları dikkate alındığında katılımcılarla yapılan görüşme neticesinde ücretlerin gittikleri yerdeki belediyelerce belirlendiği ve işverenlerin kimi zaman buna uyup kimi zaman ise uymayarak altında ücretler verdiği tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin eğitim düzeylerinin ve çocuklarının eğitim hakkından yararlanmaları hakkında literatür çalışmaları incelendiğinde; (Duruiç, 2011)'in yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işinde çalışan ailelerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve çocukların da mevsimlik iş sürecinde okuldan uzak kaldıkları tespit edilmiştir. Yaptığımız alışma neticesinde ailelerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu tespiti yönünde literatürle benzerlik gösterdiği fakat çocuklarının eğitimleri konusunda ailelerin daha bilinçli olduğu ve okuldan geri kalmamak adına onlara destek sağladıkları tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin herhangi sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları konusunda literatür çalışmaları incelendiğinde; (Geçgin,2009)'n yaptığı çalışmalar neticesinde mevsimlik tarım işçilerinin çoğunluğunun Doğu ve Güney Doğu bölgelerinden gelmeleri ve Kürt olmalarından dolayı dışlanmaya maruz kaldıklarını, özellikle çalışmaya gittikleri yerlerde karşılaştıkları tekileştirilmeyeyle toplumdan uzaklaştırıldıkları, çalışmaya gittikleri yerdeki yaşam yerlerinin de uzak bir mesafede kurulduğu ve bu bağlamda bir dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Fakat yaptığımız saha çalışmasının neticesinin bu durumdan farklı olduğu tespit edilmiştir. Yaptığımız görüşmeler sonucunda Adıyaman'dan mevsimlik tarım işçisi olarak özellikle Malatya ve Giresun'a çalışmaya giden kişilerin herhangi bir sosyal dışlanmaya maruz kalmadıkları, yerel halkla i içe yaşadıkları ve bir sorun yaşamadıkları tespit edilmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunlara ve sosyal hizmet ihtiyaçlarına, bu sorunların ortaya çıkış nedenlerine, nasıl geliştiğinin ve sonuçlarının tanımlanmasını amaçlayan tez çalışmasının son kısmı olan bu bölümde, elde edilen sonuçlar ve bir takım öneriler ele alınacaktır.

Bu bölümde ele alınacak olan kavramsal tanımlamalar ve mevsimlik tarım işçiliğinde yaşanan sorunlara dair bulgular, veriler ve daha önceki bölümlerde ele alınan konuların bir tekrarı olmanın ötesinde, çalışmanın bütünlüklü bir okumasının ve sağlıklı bir değerlendirilmesinin yapılabilmesini amaçlamaktadır.

Adıyaman ilinde yaşayıp çeşitli illere mevsimlik tarım işçisi olarak giden bireylerle gerçekleşen bu çalışma ile özellikle saha bulgularından hareketle öne çıkan temel bileşenleri maddeler halinde ele alınmaktadır. Her bir maddede önce ele alınan sorunu, daha sonrada bu sorunun ortaya çıkmasına neden olan temellerin neler olduğu ve nasıl bir çözüm önerisi ile yaşanan sorunun aşılabileceği ortaya konmaktadır.

Çalışmanın geneline bakıldığında bir toplumun sağlık, eğitim, ulaşım, altyapı, sosyo-ekonomik durumu, sosyal hizmetler vb. kaynakların sağlanması ve erişimini ülkenin izlediği politikalar belirler. Bu kaynaklara ulaşmakta sıkıntı yaşanması, ülke içinde yoksulluk, dışlanma, yaşam şartlarında olumsuzluk gibi birçok farklı nedene sebep olmaktadır. Bu da beraberinde ülke içerisindeki yaşam standartlarının düşmesine, farklı sınıf gruplarının oluşmasına sebep olmaktadır.

Nitekim tarımsal üretimi çok fazla olan ülkemizde de mevsimlik tarım işçileri önemli bir paya sahiplerdir. Mevsimlik tarım işçilerine yönelik gerekli yasal çalışmaların ve düzenlemelerin olmaması da onları dezavantajlı grup olarak nitelendirmemize neden olmaktadır. Kendi tarım arazisi olmayıp başkalarının arazisinde belirli ücretler karşılığında çalışan tarım işçileri çoğu zaman emek sömürsüne maruz kalmaktadırlar. Tarım işçileri geçici ve gezici tarım işçiliği olarak ayrılabilir. Geçici tarım işçileri günlük ve yevmiye karşılığında çalışan gün bitince evine gelen kişileri nitelerken, gezici tarım işçileri ise çalışmak için evlerinden başka yerlere göç eden kişileri kapsamaktadır.

Adıyaman ilinde yaptığımız bu saha araştırmasında ise işçiler genellikle kayısı ve fındık işinde çalışmak için evlerinden göç eden kişilerden oluştuğu saptanmıştır.

Çoğu erken yaşta mevsimlik tarım işçiliğine başlayan kişilerin, akrabaları aracılığıyla bu işe başladıkları saptanmıştır. Hiçbirinin İŞKUR kaydı olmadığı, genellikle çavuş dedikleri araçlarla bu işleri buldukları ve onların ayarladıkları dolmuş tipi araçlarla çalışmak için Malatya ve Giresun'a gittikleri, çoğu zaman kapasitesinden fazla yolcu alan dolmuşlarla seyahat ettikleri, bunun yanında yanlarındaki eşyaların da bu araçlarda taşındığı, çok fazla can güvenliklerinin olmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmada yöneltilen sorulara göre mevsimlik tarım işçileri ulaşımından barınmaya, çalışma sürelerinin uzunluğundan aldıkları ücretlerin yetersiz kalmasına kadar birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları saptanmıştır.

Mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları bölgelerdeki barınma alanlarının yetersiz olduğu, tuvalet ve banyonun dışarıda ve ortak alan olarak kullanıldığı, kaldıkları yerin çoğu zaman işverenin inisiyatifinde sağlandığı saptanmıştır. Çalışma sürelerinin işverenler tarafından belirlendiği, kimi zaman belirli bir süre konulmadan ne zaman paydos verilirse o zaman işi bıraktıkları saptanmıştır. Çalışma süresi boyunca herhangi bir sigorta kayıtlarının yapılmadığı, çalışma süresince sağlık güvenlerinin sağlanmayıp oluşabilecek kaza ve hastalıkların sonucunda aracı ya da işverenlerin kendilerini hastaneye götürüp ihtiyaçlarını karşıladıkları tespit edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçilerinin mevsimlik tarım işinde yaşadıkları en büyük sorunun, çalışma sürelerinin uzun olması ve aldıkları ücretin emeklerinin karşılığını vermemesi olarak saptanmıştır. Ücretlerin belediyelerce belirlendiği fakat bazı işverenlerin bu belirlenen ücretin altında ödeme yaptığı, aynı zamanda araçların da aldıkları ücretten kesinti yaparak mevsimlik tarım işçilerine ödeme yaptığı saptanmıştır.

Yapılan saha araştırmasında kadın ve erkeklerde oluşan ücret farklılığının erkek işçilerin yapmış olduğu ağır işlerden kaynaklandığı yönünde olduğu saptanmıştır. Fakat kadın işçiler iş yükü sorumluluklarının daha fazla olduğunu belirtmiş, bu durum karşısında hoşnut olmadıkları, kendilerine yapılan haksızlık olarak nitelendirdikleri saptanmıştır.

Adıyaman'dan genellikle Giresun ve Malatya'ya çalışmaya giden mevsimlik tarım işçilerinin kaldıkları yerdeki yerel halkla eskiye oranla büyük sorunlar yaşamadığı hatta özellikle Giresun'da fındık işine gittiklerinde Adıyamanlı olduklarını söyleyince onlara samimi davrandıkları yönünde görüşler saptanmıştır. Çoğu zaman yerel halkla aynı bölgede kaldıkları ve önemli bir sıkıntı yaşamadıkları saptanmıştır.

Mevsimlik tarım işçilerinin, devletin bu alanda kendilerine çok açık kapı bıraktığı, herhangi bir yasal düzenleme yapılmadığı, yapılan düzenlemelerin ise hiçbir şekilde yeterli olmadığı ve gerekli takiplerin yapılmadığı yönünde görüşleri saptanmıştır. Çalışma süresi boyunca sigortasız çalıştıkları tespit mevsimlik tarım işçilerinin devletin bu alanda çok daha fazla ve etkili adımlar atması gerektiği görüşünde oldukları saptanmıştır.

Mevsimlik tarım işçilerin genel sağlık sigortası dışında herhangi bir sosyal yardım almadığı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılardan elde edilen verilere göre kamu ya da özel kurum ve kuruluşlardan sosyal hizmet meslek elemanlarının kendilerine yönelik hizmetlerinin olmadığı saptanmıştır.

Adıyaman ilinde yapılan saha araştırması sonucunda mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştıkları sorunları ve sosyal hizmet ihtiyaçları çerçevesinde çözüm önerileri getirmeye yönelik, sosyal hizmet mesleğinin mikro, mezo ve makro düzeylerdeki müdahale yöntemleri dikkate alınarak bazı öneriler sunulmuştur. Bu öneriler:

Araştırma kapsamında görüşülen mevsimlik tarım işçilerinin çoğu, sadece yaz aylarında mevsimlik işe gitmekte ve kış aylarında herhangi bir işte çalışmamaktadır. Yapılan araştırma gösteriyor ki mevsimlik tarım işçilerinin hane halkı sayısı en az yedi ve üzeri şeklindedir. Bundan dolayı kışın iş imkânı bulamayan mevsimlik tarım işçileri, ekonomik yönden sıkıntı çekmektedir. Bu nedenle kışın çalışamayan mevsimlik tarım işçileri belirlenip, belirlenen mevsimlik tarım işçilerine hane halkı nüfusuna göre Sosyal Hizmet Merkezlerince sosyal ekonomik destek verilmelidir ve SYDV'lerce gıda, giyim ve yakıt yardımları yapılmalıdır.

Katılımcıların tamamına çalışma süresi boyunca herhangi bir sağlık güvencesi yapılmadığı tespit edilmiştir. Sağlık hizmeti bireyin yararlanması gereken en temel haklardan biridir. Bu konuda işveren ve aracılara büyük görev düşmektedir fakat ne yazık ki bu sorunun çözümü için ne işveren ne de aracılar üzerine düşeni yapmamaktadır. Öncelikle mevsimlik tarım işçileri kayıt altına alınarak, sigortaları yapılmalı ve böylelikle temel sağlık hizmetlerine erişimleri arttırılmalı, sağlık sorunları kontrol altına alınmalı ve sunulan hizmetleri sürdürülebilir kılmak adına adımlar atılmalıdır. Toplum Sağlığı Merkezlerinin koordine ettiği mobil temel sağlık hizmetleri oluşturularak mevsimlik tarım işçilerinin yararına sunulmalıdır. Bu konuda Sağlık

Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıyla ortak bir protokol imzalamalıdır.

Mevsimlik tarım işçileri ekonomik yoksunluktan dolayı çalışmaya ailece gitmektedir. Bu nedenle evdeki 15 yaşın altındaki çocuklar da yasal izni olmadan çalışmaktadır. Bu yasadışı çalışmaların önüne geçebilmek ve çocuk işçiliğinin azalmasını sağlamak için işveren ve araçlar bu konuda bilinçlendirilmelidir. 15 yaşından küçük çocuk çalıştıran işverenlere cezai yaptırımlar yapılmalıdır. Bu yönde çalışan çocuklara yönelik Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ortak çalışarak çocukların yaşam kaliteleri arttırılmalı, geleceğe yönelik sağlıklı ve yararlı bir birey olarak yetişmeleri sağlanmalıdır.

Mevsimlik tarım işçileri hem ulaşım hem de çalışma süresi boyunca güvenlikle ilgili sorunlar yaşamaktadır. Bununla ilgili bilinçlendirme çalışması yapılmalıdır. Mevsimlik tarım işlerinin çalışma alanlarına giderken kullandıkları güzergâhlar üzerinde trafik denetim noktaları oluşturulmalı, mevsimlik tarım işçilerinin güvenli bir şekilde yolculuk yapmaları sağlanmalıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal dışlanmışlığının önlenmesi, toplumsal uyumun sağlanması ve sosyalleşmelerine yönelik tedbirler alınmalıdır. Çalışma alanlarındaki yerel halka yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Çalışma bölgesinde mevsimlik tarım işçilerinin boş zamanlarını değerlendirebilmeleri için işveren ya da belediyeler tarafından farklı sosyal etkinlik alanları oluşturulmalıdır.

Mikro düzeyde mevsimlik tarım işçilerine danışmanlık hizmeti verilmelidir. Adıyaman ili bünyesinde mevsimlik tarım işçileriyle görüşme yapılarak mesleki müdahalede bulunulmalıdır. Örneğin, verilen danışmanlık hizmeti sonucunda bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli kurum ve kuruluşlara yönlendirmeler yapılabilir.

Mezzo düzeyde mevsimlik tarım işçileriyle grup çalışmaları yapılmalıdır. Bu grup çalışmalarıyla mevsimlik tarım işçilerinin temel insani ihtiyaçları ve psiko-sosyal ihtiyaçları doğrultusunda disiplinler arası ekiple grup çalışmaları düzenlenebilir. Bu doğrultuda birlikte hareket edebilme ve haklarını yeterince savunabilmeleri için dernekleşme ve sendikalaşma konusunda ön ayak olunmalıdır.

Makro düzeyde mesleki müdahale ise sosyal politikaların oluşması ile mümkündür. Bu amaç doğrultusunda kalıcı ve somut projeler yapılmalıdır.

Mevsimlik tarım işçiliği göçü ülkemizde sıkça yapılan ve çoğunlukta olan bir grubu kapsamaktadır. Bu da mevsimlik tarım işçiliği göçünün kalıcı bir nitelikte olduğunu göstermektedir. Bu nedenle mevsimlik tarım işçilerine yönelik yapılacak politikaların sadece Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sorumluluğunda olmaması gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, belediyeler, Ziraat Odaları, İŞKUR'un bu çerçevede üzerine düşeni yapması ve ortak çalışmalar yaparak hareket etmesi gerekmektedir.

Adıyaman ilinde yapılan saha araştırmasında görülen sorunların çözümü ve mevsimlik tarım işçilerinin insan onuruna yakışacak bir şekilde hayat sürmeleri ve verdikleri emeklerin karşılığını almalarına adına ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi adına yapılması gereken diğer maddeleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Mevsimlik tarım işçilerinin haklarını korumak adına gerekli yasal düzenlemeler sağlanmalı, aracılarla belge ile çalışma zorunluluğu getirilmeli, mevsimlik tarım işçileri kayıt altına alınarak ihtiyaçları karşılanmalı, tüm mevsimlik tarım işçileri İŞKUR kaydına alınarak işçi hakları korunmalı ve hizmetlere kolayca erişimleri sağlanmalıdır. Çalışma süresi boyunca mevsimlik tarım işçilerinin sigortalarının yapılması sağlanmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin daha fazla örgütlenmesi ve kendilerine ait sendikalarının kurulmasının önü açılmalı, kamuoyunda mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunlar ve sosyal hizmet ihtiyaçları gözler önüne serilmelidir.
- METİP tarzında projelerin fazlalaşması, kısa süreli olmasından ziyade uzun süreli projeler yapılarak yerel yönetimlerin ve çeşitli özel kuruluşların da desteğiyle mevsimlik tarım işçilerinin sorunları giderilmelidir.
- Mevsimlik tarım işçilerine gittikleri yerdeki belediyeler tarafından geçici barınma yerleri sağlanmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin kaldıkları yerlerle ilgili mevzuat çıkarılmalı, barınma alanlarının gerekli hijyen ve düzene sahip olmaları için düzenlemeler ve denetlemeler yapılmalı, tuvalet, banyo gibi ortak kullanım alanlarının daha steril olması için 24 saat temiz su sağlanmalıdır. Tuvalet, banyo ve mutfak için ayrı ayrı odalar sağlanmalıdır.

- Mevsimlik tarım işçilerinin barınma alanlarındaki koşullar iyileştirilmeli, sıcak su, elektrik kesintisiz sağlanmalı, kaldıkları yerin güvenli bir yer olması için önlemler alınmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçileri çalışırken aşırı sıcak ve soğuktan korunması için işverenler tarafından gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Mevsimlik tarım işinde kaza ve hastalıkların çok olmasından dolayı mevsimlik tarım işçilerine gerekli ilk yardım eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir. Çalışılan alanda ilk yardım çantaları bulundurulmalıdır.
- Mevsimlik tarım işinde uzun ve belirsiz çalışma saatleri sınırlandırılmalı, uymayacak olan işverenler için ise gerekli takiplerin sağlanması ve uymayan işverenlere caydırıcı cezalar verilmelidir.
- Mevsimlik tarım işçilerine belediyenin belirlediği ücretin altında ücret veren işverenler belirlenmeli ve caydırıcı cezalar verilmelidir.
- Mevsimlik tarım işçilerine verilen ücret belediyeler yerine İŞKUR, sendikalar ve Ziraat Odaları tarafından topluca bir karar alınarak belirlenmelidir.
- Mevsimlik tarım işçisine daha uygun koşullar sağlayabilmesi için tarım arazisi sahibi olanlara yönelik devlet teşvikleri artmalıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının çözümünde aracı, işveren ve özellikle de devlete büyük sorumluluklar düşmektedir. Mevsimlik tarım işçileri kayıt altına alınmalı ve gerekli sağlık, eğitim, barınma gibi ihtiyaçları belirlenmeli ve bunlara yönelik tedbirler alınmalıdır. Çalışma süreleri düzenlenmeli ve daha rahat ve düzenli bir yaşam sağlamaları için gereken çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle sosyal hizmet meslek elemanları bu alanda gerekli sorumlulukları üstlenip, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek adına gerekli çalışmaları yapmaları gerekmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Ak, R. (2013). *Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Edirne: Trakya Kalkınma Ajansı.
- Akbaş, E., Zubaroglu Yanardağ, M., & Yanardağ, U. (2016). *Göç ve Sosyal Hizmet*. İstanbul Üniversitesi AUZEF.
- Akçacı, T. (2007). *Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri*. Ankara: Arın Yayınları.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (tarih yok). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 58-83.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 292-303.
- Altın, C. (2014). Mevsimlik Göç ve Yoksulluk: Ankara-Polatlı Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Başel, H. (2007). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 515 - 542.
- Bildirici, Z. (2011). Avrupa Birliği’nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye’nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul, : İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı.
- Bulut, E. (2013). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Ve Çalışma Koşullarına İlişkin Bir Saha Araştırması: Kocaali Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut, M. (2011). Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Sosyal Yardım Yaklaşımı ve Türkiye’de Durum. *Başbakan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 60.
- Buz, S. (2004). S. Buz içinde, *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik* (s. 118-119). SGDD Yayınları.
- Büyüktarakçı, S. (2009). İş Hukukunda Mevsimlik İşler ve Kampanya İşleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 27593 Sayılı Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği*. (2010, Mayıs 27). Ekim 11, 2019 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100527-4.htm> adresinden alındı.
- Çetinkaya, Ö., & Kaplan, A. (2014). *Fındık Hasadının Oyuncuları, Kalkınma Atölyesi*. Ankara: Altan Matbaası.
- Dönmez Kara, C. Ö. (2015). Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’nin Politikaları. *Çanakkale OnSekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi*.

- Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Enver, G., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmamoglu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37-60.
- Erdoğan, M., & Kaya, A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erenler, S. (2013). Güneşin Altında Değişenler: Yerleşiklikten Göçerliğe, Mevsimlikten Sürekliliğe Gezici Tarım İşçileri. *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Erkan, R., & Erdoğan, M. (2006). Göç ve Çocuk Suçluluğu. *Aile ve Toplum Eğitim-kültür ve Araştırma Dergisi*, 79-90.
- Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*.
- Fereli, S., Şule, A., & Fuat, G. (2016). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları, Beslenme Durumları ve Görülen Sorunlar. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 36-47.
- Geçgin, E. (2009). Ankara-Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçileri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3-35.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). Kasım 26, 2019 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> adresinden alındı.
- Görücü, İ., & Akbıyık, N. (2010). Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Sorunları Ve Çözüm Önerileri. *Hikmet Yurdu Dergisi*, 189-219.
- Günay, E., Atılgan, D., & Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye'de Kentten Köye Göç Olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 77-86.
- Havlioğlu, S., & Koruk, İ. (2011). Göçebe Mevsimlik Tarım İşçisi Ergenlerde Yaşam Kalitesi Düzeyi ve Sorun Davranışları Sıklığı. *Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 11-22. Şanlıurfa.
- IFSW. (2014, Temmuz). Kasım 21, 2019 tarihinde <https://www.ifsw.org/tr/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> adresinden alındı.
- ILO, (. (2010). *Tarım İşlerinde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Uygulama Kılavuzu*.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. (1948, Aralık 10).
- Kabaş, T. (2009). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları. *Doktora Tezi*. Adana: T.C.Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

- KAOS GL Ayrımcılığa ve Şiddete Karşı Hakları ve Hayatı Savunmak İçin: Sosyal İçerme. (2016, Ağustos 23).
- Karaca, S., & Doğan, U. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Soruları Çalıştayı Sonuç Raporu*. Mersin Üniversitesi, Bölgesel İzleme Uygulama Araştırmaları Merkezi, Mersin.
- Karacan, A. R. (1991). Tarım Kesiminde Geçici Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları, Ücret Sistemleri ve Çalışanların Sosyal Güvenlikleri Üzerine Bir Araştırma: Manisa Örneği. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı.
- Karakaş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karaman, K., & Yılmaz, A. (2011). Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun'da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma. *ZfWT*.
- Kaya, İ. (2008). Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 149-166.
- Koca, H., & Girgin, M. (2000). Alaşehir İlçesinde Mevsimlik İşgücü Göçü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6(4), 301-321.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *KAFKAS ÜNİVERSİTESİ, İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ*, 3(3), 165.
- Kutlu, S. (2011). "Erişkin Göçebe Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Kalitesi Düzeyi ve Etkileyen Faktörler. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Şanlıurfa*.
- Küyük, N. (2011). Yerel Yönetimlerin Kürt Kökenli Grupların Büyükşehirlere Göç Sonrası Entegrasyon Sorunlarına Yaklaşımı: Ankara Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, Kamu Yönetimi.
- Mevsimlik Tarım İşçileri*. (2019). Ekim 10, 2019 tarihinde <http://www.mevsimliktarimiscileri.com/> adresinden alındı.
- MİGA. (2012). *Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti*. İstanbul: Friedrich Ebert Stiftung Vakfı, Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı.
- Mollamahmutoğlu, H. (2004). *İş Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Murat, S. (2007). Doğum Yerine Göre İstanbul Nüfusu ve İç Göçler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 84-140.
- Okur, Z. (2014). Mevsimlik İşlede Yıllık Ücretli İzin (Yargıtay Hukuk Genel Kurul Kararı İncelemesi). *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 305-316.
- Önen, S. (2012). Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Çingeneler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 281-290.

- Öz, C. S. (2015). Mevsimlik Gezici Tarım İşinde Kadın Emeği Ve Sorunları. *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi*, 13-15.
- Özbekmezci, Ş., & Sahil, S. (2004). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik Ve Barınma Sorunlarının Analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 261-274.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 323-343.
- Özgülnar, N., & Kaya, M. (2015). Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları Ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış. *Turk J Public Health*, 115-126.
- Polat, K. (2012). Türkiye’de Tarım İşçileri Ve Ücret Yapısı. TEPGE.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (5)*, 34.
- Sapancalı, F. (2005/3). Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*.
- SDAM. (2016). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları, Sorunları ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Araştırma Raporu, Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi. SDAM. adresinden alınmıştır
- Süzek, S. (2011). *İş Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Şimşek, Z. (2012). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması. Şanlıurfa: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- Tabcu, G. (2015). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ortaokul Çağındaki Çocuklarının Eğitim Sorunlarının Sosyolojik Olarak İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *KAMU-İŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 177-204.
- Tekeli, İ. (1978). Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler. *Ankara:Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, s. 17.
- Toksöz, G. (2006). Uluslararası Emek Göçü. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- TÜİK. (2019). *İş Gücü İstatistikleri*. Ekim 10, 2019 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 adresinden alındı.
- TÜİK. (2019). *Tarımsal İşletme İşgücü Ücret Yapısı İstatistikleri*. Ekim 12, 2019 tarihinde <http://tuik.gov.tr/Start.do> adresinden alındı.
- Yabancılar.org*. (2019). Kasım 26, 2019 tarihinde <http://www.calismaizinleri.net/duzenli-goc> adresinden alındı.

Yiğit, B. (2018). Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri İle Yerel Mevsimlik Tarım İşçilerinin Durumlarının Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.

Yıldırım, U. D. (2015). *Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçileri*. Sosyal Araştırmalar Vakfı.

EKLER

Ek 1. Veri Toplama Aracı

ANKET FORMU

Değerli katılımcı, bu çalışma, mevsimlik tarım işçisi bireylerin sorunlarının ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik görüş ve önerilerinin saptanması amacıyla yürütülmüştür. Bu çalışma Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi çalışma kapsamında yürütülmekte olup verdiğiniz cevaplar hiçbir şekilde aleyhinize kullanılmayacak ve mahremiyete dikkat edilecektir. Araştırmanın tamamlanması için soruların detaylı ve dikkatli şekilde cevaplandırılması önem arz etmektedir. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Rumeysa ATA

Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

- 1.Cinsiyetiniz, yaşıınız, doğum yeriniz, kaç yıldır Adıyaman'da yaşıyorsunuz, eğitim durumunuz, medeni durumunuz, hane halkı nüfusunuz, yaşadığınız evin mülkiyet durumu, MTİ dışında bir mesleğiniz var mı, kendinize ait tarım araziniz var mı?
- 2.MTİ kimler aracılığıyla başladınız? MTİ hangi yollarla buluyorsunuz? Çalışma bölgesine hangi araçlarla ve kimler aracılığıyla ulaşım sağlıyorsunuz?
- 3.Kaç yıldır MTİ yapıyorsunuz? Genelde hangi illere gidiyorsunuz? Yoğun olarak hangi aylarda ve hangi ürünlerde çalışıyorsunuz?

- 4.MTİ işçi, aracı ve işveren arasındaki iletişim nasıl ilerliyor? Kısaca bilgi verir misiniz?
- 5.MTİ için gittiğiniz yerlerde nerede barınıyorsunuz? Kimlerle kalıyorsunuz?
Kaldığınız yerlerin durumu nasıl?
- 6.Gittiğiniz yerde yemek yapma, içme suyu, sıcak su, elektrik, tuvalet, banyo, gıda vb. gibi temel ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz? Bu süreçleri anlatır mısınız?
- 7.Evde okul çağında çocuğunuz var mı? Varsa çalışma süresince okuldan geri kalıyor mu? Okuldan geri kalmaması için herhangi bir önlem alıyor musunuz?
Bu durumun derslerinde olumsuz bir etki yarattığını düşünüyor musunuz? MTİ işinde sizle birlikte çalışan 15 yaşından küçük çocuğunuz var mı?
- 8.Günlük çalışma süreniz ve çalışma koşullarınız hakkında bilgi verir misiniz? Bir gün boyunca yaptığınız işleri kısaca anlatır mısınız?
9. İŞKUR kaydınız var mı? Herhangi bir sağlık güvenceniz var mı? Çalışma süresince bir sigorta yapıyor mu? Çalışma alanında yaşadığınız sağlık sorunları kimler tarafından ve ne şekilde karşılanıyor? Çalışma şartlarından dolayı rahatsızlık yaşıyor musunuz? Yaşanıyorsa özellikle ne tür sağlık sorunları yaşıyorsunuz?
- 10.MTİ çalışırken yaşadığınız en temel sorunlar nelerdir? Sorunların kaynakları nelerdir? Sorunların giderilmesinde kimlerden yardım alıyorsunuz?
- 11.Çalışma saatleriniz, ücretleriniz nasıl ve kimler tarafından belirleniyor? Bu ücret emeğinizin karşılığını veriyor mu? İhtiyaçlarınıza yetiyor mu?
- 12.Kaldığınız yerdeki yerel halkla herhangi bir sorun yaşıyor musunuz?

13.Devletin sizin barınma, sağlık, çalışma şartları vb. alanlarda ihtiyalarınıızı yeterince karşıladığını düşünüyor musunuz? Sizce bu alanda yasal bir boşluk var mı?

14.Sizce bu işlerin daha iyi yürütülmesi için size, devlete, işverenlere ve aracılara ne tür görevler düşmektedir? Özellikle nelere dikkat edilmelidir?

15.Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

Ek 2. Özgeçmiş Raporu

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Rumeysa ATA
Doğum Yeri ve Tarihi : Besni/ 28.06.1995
Yabancı Dili :İngilizce
İletişim(E-posta) : rum02@outlook.com
:srmeysaa@gmail.com

Eğitim Durumu:

Lise :Kilis Nedim Ökmen A.Ö.L/2009-2013
Lisans : Manisa Celal Bayar Üniversitesi /2013-2017
Yüksek Lisans :Üsküdar Üniversitesi/2018-2020

İş Tecrübesi: (yok)